EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU

R. Rondi ja J. Üksi naasmine. Lk. 4 – 5.

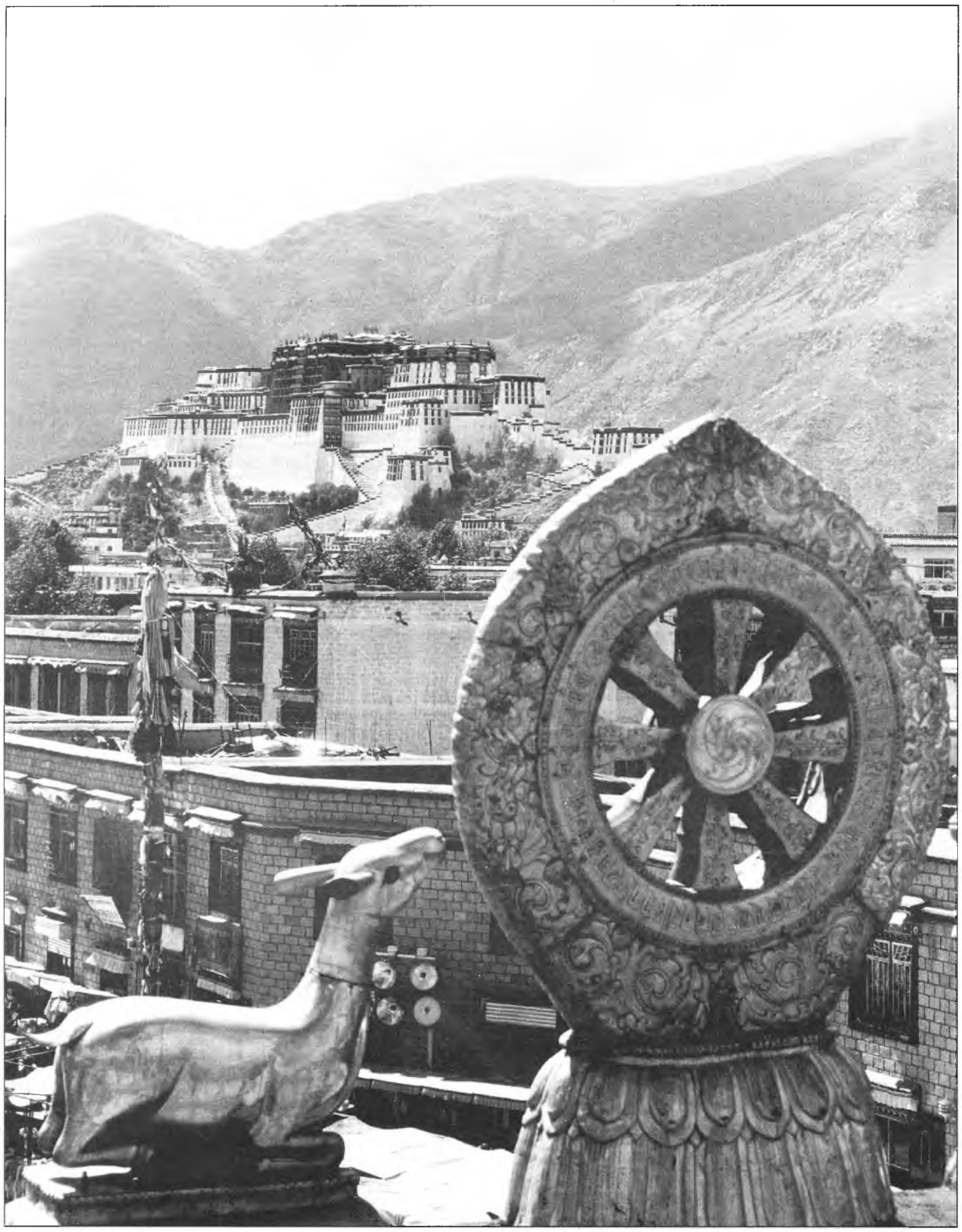
SIRP

EESTI KULTUURILEHT

hind 11.90 krooni | 15. veebruar 2002 | number 8 (2905)

M. Mutt: Hayek ja Suurinkvisiitor. Lk. 13.

Mahajaana Instituut avas uksed

Sel teisipäeval, musta hobuse aasta esimesel päeval, avas uksed budistlik õppeasutus Mahajaana Instituut. Tutvustusõhtul Tallinna Kinomajas kõneldi saalitäiele huvilistele instituudi ideest, kavadest ja programmist. Loengutega alustatakse Heliloojate Liidu saalis juba homme, 16. veebruaril. Algaval kevadsemestril on kavas Linnart Mälli kursus "Budismi pühakirjad", sanskriti keele õpetus Märt Läänemetsa juhendamisel, lisaks seminarid, filmid, ülevaated budistlikust kunstist ja muusikast. Õppetöö hakkab toimuma nädalalõppudel, säärane õppevorm võimaldab end instituudis harida ka põhitöö või muu kooli kõrvalt.

Kuigi õppeasutuse nimes sisaldub sõna mahajaana (suursõiduk), mis vastandina hinajaanale (väikesõiduk) tähistab budismi enamarenenud suunda, ei õpita instituudis üksnes mahajaana budismi ja sellega seonduvaid pühakirju. Tema Pühadus XIV dalai-laama on tabavalt võrrelnud budismi tasemeid maja korrustega. Mitmekorruseline maja on küll parem ühekorruselisest, kuid pole võimalik alustada hoone ehitust ülemisest korrusest, see variseks kokku. Samuti ei saa me pühenduda üksnes mahajaana ja tantrismi õpingutele, omamata seejuures budistlikku baasharidust.

Mahajaana Instituuti juhivad kümneliikmeline nõukogu ja viieliikmeline juhatus, mis moodustuvad Drikung Kagyu Ratna Shri Keskuse, Eesti Nyingma Koguduse, Lääne Budistliku Vennaskonna Sõprade, Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi ja Eesti Tiibeti Kultuuriseltsi liikmetest. Tänu initsiatiivgrupi liikmete tagapõhja erinevustele võiksime instituuti nimetada ka "opeNMahayana" (parafraseerides äsjalõppenud festivali "opeNBaroque") – siin ühinevad Tartu vaim ja Tallinna teovõime, vanad tegijad ja värske veri, budoloogiline-teoreetiline ja rituaalne-praktiline lähenemine.

PEETER VÄHI

Esiplaanil Dharmaratas – budismi ja Mahajaana Instituudi sümbol, taamal dalai-laamade residents Potala. AUTORI FOTO

Täna lehes

Unt: sportlane kui kentaur. S. Kivi avab tänavust kultuurieelarvet. Muusikateadlaste avalik kiri. Lk. 2/ Vaher majakesest kaldapealsel. Mutt Priimäe tantsust. Lk. 3/ Sotsiaalkriitiline rootsi näidend Ugalas ja sotsiaalne ungari näidend Theatrumis. Lk. 6 – 7/ Soome avangardi klassik Tallinna Kunstihoones. Lk. 8/ Eesti kunsti unustatud või unustamatud? Lk. 10/ EIL kutsub **Sirp** *eri.*Eesti – konkreetne ja globaalne poliitika. Lk. 11 – 14 vääriliselt hindama interpretatsioonikunsti. Lk. 15/ Aasia kino "uuest lainest". Lk. 16/ Link Berliini filmifestivalil. Lk. 17.

TARTU ÜLIKOOL
Akadeemiline Raamatukogu

Masin oli remondis

Kentaure kartsid eelmise aastatuhande esimeste sajandite roomlased: barbarite ratsavägi sisendas neisse õudust, neile tundus, et tegemist on mingisuguste loomjumalatega. Kuskil juhiti tähelepanu uuele "masin-inimene" tüüpi hübriidile, mis tekib autosõiduvõistlustel. Vormelid on niigi kaunis loomaliku, animaalse välimusega, neil on suu ja silmad, nad hingavad väljaheite gaase nagu kiskjad või draakonid. Kuid filmi ja foto kaudu on võimalik jälgida võidusõitja absoluutset (nii füüsilist kui ka psüühilist) ühtesulamist autoga. Tekib siingi omamoodi lahutamatu kentaur, looduses puuduv olend.

Mõned muudki sportlased on kokku kasvanud enda atribuutidega. Need instrumendid moodustavad ta isiku orgaanilise laienduse või pikenduse. Kuulitõukajal on alati kuul peos, odaviskajal oda. Ujuja tunneb ka tänaval enda ümber õhu asemel vett.

Suusataja jalgu ei kujuta enam ette ilma suuskadeta. Inimene ammutab ju jõudu maast, õigemini on jalad veel ainus koht, millega ta maapinnaga kokku puutub, on meile sisendanud jaapani lavastaja Tadashi Suzuki. Suusad laiendavad seda pisukest kokkupuutepinda dramaatiliselt. Suusad on nagu kaks kelku või siis nagu regi, mille jalased liiguvad vaheldumisi edasi ja tagasi. Kuid suusataja liigub edasi – nagu ka võidusõiduauto oma juhiga.

Tuleb möödaminnes mainida, et enamasti on sporte seotud edaspidi liikumisega. Sport tähendab edu, mitte ainult rajal, vaid ka tabelites, ja edu on ikka "esiots ettepoole", kui Mrožekit parafraseerida. Nii on siis sportki progressi sümbol.

Suusad nõuavad sama palju tähelepanu kui suusataja ise. Vahel tundub, et oluline pole enam isiku tahtejõud, vaid hoopis tema õlitamine. Kui suusataja suusamäärija lahkub, ei oska suusataja enam midagi peale hakata, tema libisemine ja liuglemine muutuvad silmatorkavalt halvaks. Asi paraneb kohe, kui õlikannuga montöör naaseb.

Kuid järgmine samm hübriidist (kentaurist) edasi on inimese enda masinastumine. Ma ei räägi siin robotitest ega kunstlikust intelligentsist. Mõtlen olukordi, kus instrumendi asemel hakatakse remontima ja testima tema n.-ö. inimkomponenti, käsitledes sedagi nagu mõnd autot parandustöökojas.

Inimesest endast saab aparaat. On muidugi arvatud, et niisugune ainult masinana käsitletav inimene põleb rutemini läbi *(burn-out-syndrom)* kui tavaline kodanik. Eriti juhul, kui teda piisavalt või küllalt oskuslikult ei tangita uue kütteainega. Või kui teda enam inimeseks ei peetagi. Kui määravaks saavad füüsika, keemia ja mehhaanika.

Üks suusatajaneiu oli tänu ajakirjandusele meie ees pikemat aega – täpselt nagu masin. Portaalides arutati tema sekreete ja seedimist. Tekkis erutav küsimus: kas ta organismi detailid funktsioneerivad vajalikul kombel? Kas pole mitte tema keha hammasrataste puhul kasutatud vale õli ja kas kõik kontaktid ja releed on korras? Õhus oli vajadus ta lahti võtta ja teda põhjalikult remontida.

Kas sportlase keha kuulub talle? Ja kes ta on, keda ta esindab? Ammu enam mitte iseennast, oma keha ja selle abivahendeid. Oletame, et sport tõusis uueaegses ühiskonnas taas päevakorda koos neoklassitsismiga, antiigi avastamisega, ja eelkõige härrad said lõdvestuda, loobuda frakist ja kõvakraest. Kui palju aega sellest on möödunud! Olümpiamängude taasalustamisega, massi- ja tippspordikultuuriga (mis kokkuvõttes on nüüd üks meediakultuur) on sportlased kõigepealt muutunud vabaaja-lõdvestujatest lausa *pin-up girl*ideks ja *boy*deks. Üks sporditeoreetik ütlebki, et praeguses spordis segunevad ja põimuvad läbi "ekshibitsionistlikud, sadistlikud, masohhistlikud, nartsislikud, hetero- ja homoseksuaalsed ning androgüünsed tendentsid".

Kuid jätame erootika kõrvale! Ärme praegusil kangelaslikel olümpiapäevil taandume individualismi! Pole see aeg. Sportlaseks nimetatud masin ei kuulu sugugi ainult mõnele imetlejale (tugitoolisportlasele).

See masin on Rahva Oma! Väikese Eesti Masina esialgu logisevaid võlle, järgnevat mehhaanikute ponnistust ja taastärganud reibast surinat jälgisid põnevuse ja kaasaelamisega kõik eestlased.

MATI UNT

Kultuuriministeeriumi 2002. aasta eelarve

Sotsiaalteadlase Harold Lasswelli järgi on poliitika põhiküsimus kes, mida, millal ja kuidas saab; poliitika kõige olulisemaks väljundiks aga eelarveprotsess. 7. jaanuaril kuulutas president Arnold Rüütel välja 2002. aasta riigieelarve seaduse. Kellele ja miks on Kultuuriministeerium sel korral midagi jaganud?

Meie ministeeriumi eelarve 2002. aastal on 1, 169 miljardit krooni. Valdkonnas, kus toetust vajavad ja väärivad paljud, pole sellise summa piires lihtne prioriteete seada.

Sel aastal oleme esmatähtsaks pidanud **investeeringuid kultuuri kinnisvarasse**. Ja nagu ma korduvalt olen rõhutanud – kinnisvara ei tähenda mitte ainult hooneid, vaid ka inimesi, kes neile majadele mõtte annavad. Kultuur püsib tema loojal ja lõppude lõpuks toetab Kultuuriministeerium erinevate institutsioonide kaudu ikkagi inimesi – dirigenti, kelle taktikepi all sünnib meistriteos, sportlast, kes vaimustab oma võistlemisega miljoneid kaasaelajaid. Eesti maine, see on tema inimesed, tema loojad. On hea meel, et meil õnnestus katta **kõrgharidusega kultuuritöötajate palgatõus** – meie haldusalas puudutab see rohkem kui 1500 inimest.

Palkade kõrval suurenesid ka riiklikud kultuuripreemiad: preemia aasta loomingulise saavutuse eest kasvas 100 000-lt 150 000-le kroonile, pikaajalise väljapaistva loomingulise tegevuse preemia 200 000-lt 300 000-le kroonile; viimaseid antakse senise ühe asemel edaspidi välja kaks.

Eesti Vabariigi põhiseaduse preambula ütleb, et **riik peab tagama eesti kultuuri säilimise** läbi aegade. Ilma rahvamajade, raamatukogude, spordirajatiste, muuseumide, kirikute, mõisateta on seda ülesannet raske täita. Vaatamata sellele, et investeeringud on käesoleva aasta prioriteet, jääb võimaluste ja vajaduste vahele suur lõhe: riiklike investeeringute taotlusi esitati Kultuuriministeeriumile 752 miljoni krooni ulatuses, eelarves on selleks ette nähtud aga 160 miljonit krooni.

Et seda raha tõepoolest otstarbekalt kasutada, **oleme põhjalikult tegelenud oma haldusala vajaduste kaardistamise ja täpsustamisega**, kohustanud toetust saavaid asutusi koostama pikaajalisi arengukavu. Esimesi tulemusi saame täna juba ette näidata: käivitunud on mõisakoolide säilitamise ja kaasaegseks õpikeskkonnaks kujundamise programm, väljatöötamisel kirikute arengukava. 2002. aastal saavad valmis Eesti Nukuteater, Pärnu Kontserdimaja ja Eesti Rahva Muuseumi hoidlad Raadil. Alustatakse Rahvusooper Estonia, Ajaloomuuseumi hoidlate ja Palmse mõisa remonti.

Kõige rohkem on räägitud Eesti Kunstimuuseumi uuest hoonest, mille vajalikkust pole neil lehekülgedel tarvis tõestada. 2002. aasta riigieelarves on tööde alustamiseks ette nähtud 3 miljonit krooni, ülejäänud *ca* 500 miljonit krooni kogutakse järgmise skeemi alusel: 70% summast tuleb hasartmängumaksu kasvikust, 20% Kultuuriministeeriumi vara müügist ning 10% eraannetustest. Selline lähenemine tagab, et **kunstimuuseumi ei ehitata ühegi teise valdkonna või projekti arvelt**. Nii muuseumi uue hoone ehitamine kui hasartmängumaksu tõus selle eeldusena on fikseeritud koalitsioonilepingus.

Eelmise aasta üks rõõmsamaid päevi Kultuuriministeeriumis oli 19. detsember, mil **riigikogu kiitis ilma ühegi vastuhääleta heaks ringhäälinguseaduse muutmise seaduse** ja otsustas seega viia reklaami Eesti Televisioonist välja. Eriti oluliseks pean seda, et meil õnnestus leida kõiki osapooli rahuldav lahendus: seadusemuudatus tugines 30. aprillil Ringhäälingunõukogu, Ringhäälingute Liidu, Eesti Teletootjate Liidu ja Kultuuriministeeriumi vahel sõlmitud kokkuleppele. Järgmiste aastate tähtsamaid ülesandeid on tagada **ETV rahastamise stabiilsus**: sel aastal on ETV-le ette nähtud 139 miljonit krooni, 2003. aastal peab see summa märkimisväärselt tõusma, kuna tegu on esimese täielikult reklaamivaba hooajaga Eesti Televisioonis.

Et ETV on avalik-õiguslik organisatsioon, täidab ministeerium Eesti Televisiooni (ja ka Eesti Raadio) eelarve kujundamise protsessis teistsugust rolli kui näiteks raamatukogude või muuseumide puhul. Eelarvekava koostamine, summade jaotamine ja järelevalve on Ringhäälingunõukogu pädevuses, **Kultuuriministeeriumi ülesanne on olla vaid eelarveteenindaja**.

Häid uudiseid on veel – abi uuele muusikaajakirjale (miljon krooni), raamatukogude internetiseerimise projekti jätkumine, eesti filmile suunatud summade pea kahekordne kasv, 45 miljoni krooni eest investeeringuid kohalike omavalitsuste spordibaasidesse. Eelmise aastaga võrreldes on Kultuuriministeeriumi eelarve 125 miljoni krooni võrra suurenenud, esimese taasiseseisvumisejärgse eelarvega on vahe pea kolmekümnekordne.

Pingutustest hoolimata ei saa me kahjuks toetada kõike, mis seda vääriks; Lennart Meri kuulsaid sõnu korrates – väikeriigi omahind on kõrge. Ja kõrged on ka meie loojate eesmärgid. Ministrina soovin, et iga tegija tunnetaks, et tema selja taga on toeks tema riik ja rahvas. Mis sest, et väike.

SIGNE KIVI,
kultuuriminister

AVALIK KIRI

Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumile

Eesti kui kultuurisõbraliku riigi maine tugineb suurelt osalt riigi toetusel ilmuvate kultuuriajakirjade rohkusele. Mõelgem juba ligi kaheksakümmend aastat ilmuvale Loomingule, samuti Akadeemiale, Eesti Loodusele ja teistele sisukatele ajakirjadele. Juba kakskümmend aastat kuulub nende hulka ka Teater. Muusika. Kino. Alustanud tegevust küll kultuurivaenulikel kaheksakümnendail aastail, on viimane jäänud muutunud oludest hoolimata üheks peamiseks mõtteloomingu väljundiks kõigi selle nimes loetletud erialadega tegelejatele.

Nüüd, seoses uue muusikaajakirja asutamisega, ähvardab aga nimetatud ajakirja sulgemine. Arvatavasti ei rõõmusta see ei teatri- ega kinoinimesi, kuid ka paljudele muusikutele tundub pakutav lahendus ebapiisavana. Uus muusikaajakiri ei tohiks sisuliselt välistada TMK jätkamist endisel kujul, sest uue ajakirja suunitlus on planeeritud TMK muusikaosast niivõrd erinevana, et vaevalt oleks karta nende konkureerimist.

TMK on olnud peamiselt valgustusliku suunitlusega ajakiri, mis on avaldanud enamasti püsiväärtuslikke materjale iga kolme kunstiala eri valdkondadest. Kahtlemata kuulub TMK lugejaskond meie vaimueliidi, eelkõige mitmete kunstialade eliidi hulka, kuid lisaks võimu- ja majanduseliidile vajab ju ka vaimueliit oma teabekanaleid. Uus muusikaajakiri on seevastu mõeldud hoopis laiemale lugejaskonnale ajakajalise teabe vahendajaks, taidlusmuusikute probleemide kajastajaks ja aktuaalsete probleemide käsitlejaks. Mõlemad ajakirjad on hädavajalikud, kuid asjaolu, et meil pole eelmise vabariigi aegse Muusikalehe sundlikvideerimisest peale olnud heatasemelist laiale lugejaskonnale suunatud muusikaajakirja, ei õigusta mingil juhul kavandatavat uut sundlikvideerimist.

TMK muusikaartiklid esindavad sageli eesti muusikateadusliku mõtte kõrgtaset. Nende eesmärgiks on olnud valgustada huvitavaid ja olulisi lõike eesti ja maailma muusikaloost, vahendada teavet tänapäeva heliloomingu, esituskunsti ja mitmesuguste muusikateaduse suundade kohta. TMK suureks väärtuseks on olnud just eri kunstialade sõbralik kooslus ühiste kaante vahel. Kuigi vähesed professionaalid või muidu kunstihuvilised on võrdselt asjatundjad igal kolmel ajakirjas käsitletaval alal, leiavad ka esmajoones ühest alast huvituvad lugejad sealt kasulikke, nende kultuurilist silmaringi laiendavaid artikleid sõsarkunstide vallast.

Kindlasti on ajakirjal veel küllalt arenguruumi. Võrreldes sellise tõelise elitaarajakirjaga, nagu näiteks Rootsis ilmuv kirjanduse, muusika ja kujutava kunsti ajakiri Artes, jätab TMK sisuline tase veel mõneti soovida. TMK kui interdistsiplinaarajakirja toimetuses võiks olla rohkem mitmekülgse eruditsiooniga inimesi. Selliseid inimesi leidub Eestiski. Ajakirja praeguse eksistentsiaalse staatuse ebakindlus vaevalt saab soodustada loomingulise mõtte kõrglendu.

Tundub, et TMK sulgemine tooks korvamatut kahju nii iga kolme kunstiharu kajastamisele meie trükisõnas kui ka eesti kultuurile tervikuna. See tekitaks tühiku, mida ei suuda täielikult täita isegi parimad kitsama eriala ajakirjad, seda enam aga veel väljakujunenud traditsioonideta uusväljaanded (mille asutamist tuleks samas igal juhul tervitada). Leiame, et praeguses olukorras oleks kõige õigem, kui ajakiri jätkaks ilmumist senisel kujul nii käesoleva aasta lõpuni (et mitte petta tellijate ootusi) kui ka edaspidi, täitmaks oma kordumatut ja tänuväärset kohta eesti kultuurimaastikul. Mõelgem ka sellele, et kahekümnes sünnipäev pole veel mingi peiede pidamise aeg ja et igati elujõulise ajakirja vägivaldset suretamist selle parimas nooruseas ei saa nimetada kuidagi teisiti kui vastutustundetuks ja sügavalt kultuurivaenulikuks sammuks.

Rõhutame veel kord, et pooldame uue muusikaajakirja asutamist, kuid soovime, et see ei tooks kaasa ei terve TMK ega selle muusikaosa sulgemist.

MART HUMAL, TIIA JÄRG, KERRI KOTTA, ANU KÕLAR, URVE LIPPUS, KRISTEL PAPPEL, MARGUS PÄRTLAS, IVALO RANDALU, VAIKE SARV, MERIKE VAITMAA, MARIS VALK-FALK

Vt. ka lk. 11 – 14 poliitika-eri

Lihtsalt tants

Algul mulle paistis, et "Surmatantsu" esitamine Tallinna maine kujundamiseks on alati ekstravagantse Linnar Priimäe järjekordne ekspromptvälja käidud idee. Nüüd aga paistab, et ta on ennast uskuma jäänud. Tõesti, kunstnik peab joobuma oma ideest, et anda sellele elus vajalik kiirendus.

Minu meelest võib siin eristada kahte suhteliselt lahus seisvat asja.

Esiteks "Surmatants" kui kultuurifestivali inspireerija. Kahtlemata me peame püüdma tutvustada maailmale kõike, mis siinkandis vähegi vaatamisväärset on. Ei tohi olla kolklik või inferioorne, et oh, mis nüüd meie. Kui meil on säärane kunstiaare, siis milles küsimus? Saagu festival. Igati asjakohane on Priimäe soovitus apelleerida Notke teosele taotlemaks Tallinnale 2008. aasta. Euroopa kultuuripealinna tiitlit.

Teine asi on võimaliku kultuurifestivali dünamiidiline mõju Tallinna tervikmainele. Siin on mu meelest ootused-lootused liiga suured. Jätan praegu täiesti kõrvale "Surmatantsul" kujutatu. Priimägi kirjutab loos "Festival "Elutants" Tallinnas" (PM 09.02): "Miks ei võiks selle sündmuse (11. 09. 2001 – M. M.) ülemaailmse kunstilise kajastuse keskuseks olla aga Tallinn? Kas see ei või olla meie nähtav panus võitlusse rahvusvahelise terrorismi vastu." Oh Linnar, tahaks õhata, sinu demagoogika ja retoorika kompavad taluvuse piiire. Meediaspetsina teab Priimägi kindlasti, et pärast 11. septembrit tegid mitmed Hollywoodi stuudiod oma valmivad filmid ümber, võttes sealt välja kõike, mis võiks terrorirünnakutega assotsieeruda. Priimäe loogika järgi oleksid nad pidanud sääraseid stseene kahekordistama.

Miks siis mitte minna veel kaugemale? Peatselt tühjenevasse Patareisse teha gaasikamber. See meenutaks külalistele Buchenwaldi ja kogu holokausti ning ülendaks kunstivormis nende hingi. (Härra linnapea, 75 000 krooni mulle selle idee eest!)

Aga asi pole tegelikult makaabris ega morbiidis. Kui Tallinnas asuks näiteks Salvador Dalí tööde suurim kogu maailmas, no küll siis tuldaks seda vaatama, nii et Ülemiste lennujaama maandumisrada tuline.

Põhiline ongi, et Dalí ja "Mona Lisa", millega Priimägi paralleele tõmbab, on ilmakuulsad, Notke "Surmatants" aga mõõtmatult vähem.

Mis võiks olla mingi objekti pärast mõne koha külastamise protokuju? Arvan, et palverännak pühapaika. Oletame, et kloostrisse, kus hoitakse pühaku säilmeid. Sellise süsteemi funktsioneerimiseks on vaja kaht: et säilmed pärineksid võimalikult suure kaliibriga pühamehelt (kõige parem kui Jeesuselt endalt) ja et rahvas oleks usklik. Hamba või sääreluu väärtust, st. ehtsust kinnitavad autoriteedid ja pärimus. Kui väidetavalt sama isiku sääreluid leidub väidetavalt viies kloostris, siis usk neisse väheneb. Kuuendal ei maksa oma samasuguse leiuga enam välja tullagi.

"Inimese ajalikkus, sünd, surm ja elu nende kahe vahel on inimvaimu universaalne põhiteema, mida käsitlevad müüdid, religioon ja kunst. Selle teema kunstilise käsitluse üks võtmeteoseid paikneb Tallinnas," kirjutab Priimägi.

Kelle arvates? Kunsti väärtuslikkus ei ole muidugi absoluutne ja see, et midagi kogu maailmas veel ei tunta, ei vähenda selle väärtust. Aga kuigi kunstiteosed ise ei ole võrreldavad, on võrreldav kindlasti nende tuntus, st. nende maine eriteadlaste ning avaliku arvamuse silmis. Küsigem maailma kunstitarkade käest "Surmatantsu" kohta. Ma kardan, et suurem osa pole sellest kuulnud. "Surmatantsu" ei tea isegi lätlased. Kahtlemata on visuaalse objekti promomine kergem kui Lutsu "Kevade" või Liivi luule tutvustamise lootusetu üritus. Aga ikkagi tuleks selleks väga palju tööd teha. Sest "kunstikloostreid" klassika "luude ja hammastega" on kogu Vana Maailm sõna otseses mõttes täis.

Eestis käib kaks ja pool miljonit turisti aastas. Kas eesmärk on tuua veel kaks ja pool miljonit? Tore. Aga peab olema ülim optimist, et loota, nagu tuleks neid siia Notke maali peale. Priimägi tahab teha Tallinna "Surmatantsu" kaudu tuntuks, aga esiteks tuleb teha tuntuks "Surmatants" ise.

Muidugi, massiühiskonnas võib reklaamiga praktiliselt kõike korda saata. Kas meil nii palju raha on? Kui peaks olema, on mingid avaliku arvamuse manipuleerimise ülivõimsad hoovad ja rahalised võimalused suurejoonelise festivali korraldamiseks (no nii Eurovisiooni mõõtmetes), et viia teadmine "Surmatantsu" olemasolust ning suurest väärtusest Skandinaavia, Euroopa ja kogu maailma publikuni, siis kas ei võiks seda oskusteavet ning finantse kasutada raskel ajal nii, et töötada üht astet vahele jättes üles otse Tallinna enese maine? Küll kunstihullud leiavad siis ise tee Nigulistesse.

Priimägi on tõepoolest suurepärane mainekujundaja. Ta on järjekordselt kujundanud iseenda mainet: üheaegselt pildid mõlema päevalehe esiküljel, isegi AK, mis kultuuri viimasel ajal kidalt käsitleb, kannab üle jupikese tema pressikonverentsist, kus kaks edevat härrat, Priimägi ja Kuuskemaa, säravad ja muhelevad. Õnnitlused! Kingsepal peavadki endal olema head jalavarjud.

MIHKEL MUTT

Minu päevik 2002

UKU-RALF TOBI

7. veebruar

Leidsin poe, kus Tammeri aastaraamat 2001 oli viis korda odavam kui alguses, nii et sain ta lõpuks kätte. Tarvis võib teda minna sellepärast, et juba ammu (üle kümne aasta) ma ei ole viitsinud enam kõike päevikusse kirjutada. Paratamatult tekivad üha uued valged laigud, aga sealt saab nüüd vähemalt fakte juurde.

Ainult ma ei saa ikka aru, miks on nende raamatute seljale trükitud ilmumisaasta, mitte see aasta, millest on jutt. See, et võimaliku ostja silmis võib vanem aastaarv olla aegumise märk, on vaid "kavala" müügimehe eneseõigustus. Lihtne lugeja aga kannatab.

8. veebruar

Kulka kirjanduspreemiate kandidaadid teada. Žürii on välja kaevanud päris mitu asja, mida ma polegi lugenud. Esialgu ei kiirusta ka. Las otsustavad ära, siis loen kindla peale. Sest millele juba Vaapo alla kirjutab, et see on kirjandus, see ka on kirjandus.

9. veebruar

Miks oli olümpiamängude avatseremoonia meile oluline? Eesti televaataja sai teada, et Lech Walesa vuntsid on läinud halliks.

Mängude deviis: *light the fire within*. Minu meelest oli kõige rohkem tuld koiottide tantsus. Kohe pärast seda ja mängude tule süütamist tõi Mai Murdmaa Vanalinnastuudios välja Frischi "Biedermanni ja tulesüütajad", kus samuti tantsud sees. Esindasin esietendusel meie teatripubliku intelligentsemat osa. Ja mul oli tore vaadata, kuidas saalitäis kohalikke biedermanne naeris, kui loll on Euroopa Biedermann, et annab tulesüütajatele tikud. Aga need meie biedermannid ise? Milleks nemad on valmis? Tundub, et kõigeks. Kord upitatakse võimule Laar, siis Rüütel, ja ilmselt ka edaspidi – kes iganes. Lahkusin teatrist, süda kunstiga rahul, kuid elu pärast vaevas.

10. veebruar

Vaim puhkas natuke.

11. veebruar

Päeval Kukus. Improviseerisin süžee ja pakkusin ühe krooni eest Remsule (minu vana nali loovisikutega suheldes – olen pakkunud neile ideid-süžeid ka rubla eest): vananev kirjanik O avaldab romaani; kunstnik, kes kirjandusest midagi ei tea, paneb kaanele mingi missi või modelli K foto; modell, kes raamatukunstist midagi ei tea, on solvunud ja kaebab kirjaniku kohtusse; ning algabki O ja K keeruline suhe, mida soovitasin Remsul järgmises romaanis arendada suvalises suunas, kas taevasse või põrgusse, nagu turg parajasti nõuab.

Remsu minu vaimustust ei jaganud, ütles ainult, et loe homset Kroonikat. Kuigi ta teab täpselt, et ma ei loe Kroonikat.

12. veebruar

Elmol algasid "Nimed marmortahvlil" võtted ja nagu nüüd on kombeks – lehed reportaaže täis veel enne, kui kana on munenud. Peategelast Henn Ahast nimetas üks päevaseid kvaliteetlehti Ennuks, õhtune kvantiteetleht aga Heinoks.

Ajakirjandust vigades süüdistada pole mõtet – praegu on ilmselt aeg, kus andekamad lähevad muudele aladele. Teisest küljest – Kruusemendil Lutsuga seda probleemi ei saanudki olla, et oleks räägitud Joonas või Jossif Tootsist. Lihtsalt Lutsu loomingut tuntakse paremini kui Kivika käsitööd. Õnneks ei sõltu filmi tase ainult kirjanduslikust algmaterjalist, nii et midagi võib sealt isegi tulla. Võib isegi tagasi tulla – kui pärast õnnestub müüa vähemalt igale seitsmendale eestimaalasele vähemalt sajakroonine pilet.

Iga Eesti sportlase võit tundub mulle kui intellektuaalile paratamatult küsitav. Ka Veerpalu klassikaline stiil ei ole ju kõige kiirem viis, kuidas suuskadel edasi minna. See on umbes sama, kui võita käimine või liblikujumine – on ja ei ole ka. Aga tundub, et veel on midagi õhus: kaheraudne ŠmiGUN on endiselt seinal, järelikult tuleb lõpus ka sealt pauk.

13. veebruar

Võtsin õhtul Kaarini tagant Kroonika. Ja ongi! Elu ise on mänginud Remsule kätte täpselt minu süžee.

VVV

Maja kaldapealsel

Moskvas sai üks majakolakas 70aastaseks. See on hiiglaslik konstruktivistlik koloss Serafimovitši uulitsas, jõe ääres, justkui saarekesel ja seetõttu näib, nagu hoone liugleks hiigellaevana kuhugi. Maja valmis 1932. aastal arhitekt Boriss Jofani projekti järgi ja oli mõeldud riigi-, partei ja sõjaväeeliidi elukohaks. 11-korruselises hoones on 24 trepikoda ja 505 korterit.

Ehitisest taheti luua näidismaja, õnnehoonet, kommunistlikku tulevikulossi. Kõik pidid siin elama võrdsetes tingimustes. Kõik korterid olid planeeringult sarnased ja sisustatud ühesuguse lihtsa ja rangelt raskepärase mööbliga. Tubades oli soe vesi, külmkapid, telefonid, vannid. Hoone mahutas ka lasteaia, spordisaali, pesumaja, polikliiniku, toidu- ja tööstuskaupade poe, postkontori, hoiukassa, klubi ja kino Udarnik.

Alul säeti sinna elama 6 poliitbüroo liiget ja kandidaati, 63 rahvakomissari ja ministrit, 94 ministriasetäitjat, 19 marssalit ja admirali, hulk parteiveterane *etc.* Selles hoones on elanud näiteks Nikolai Buhharin, Georgi Žukov, Georgi Dimitrov, Mihhail Koltsov, Valerian Kuibõšev, Maksim Litvinov, Vassili Stalin, Mihhail Tuhhatševski, Georgi Ordžonikidze, Karl Radek, Aleksei Stahhanov, Aleksei Kossõgin, Nikita Hruštšov...

Kirjanikke-kunstnikke mahtus majja ka, ent ainult need, kes kuulusid nomenklatuuri. Näiteks kirjanike liidu sekretär Nikolai Tihhonov.

Ent idülli polnud selles majas kauaks. Keegi elanikest ei teadnud, et katusekorrusele oli peidetud tuba, kust kuulati pealt absoluutselt kõigi majaelanike telefone. Ka näiteks peaprokurör Rudenko oma. Hoones oli eraldi komandantuur, mis jälgis iga elaniku käike ja eraelu, ja veel üks teenistus, mis jälgis omakorda komandantuuri tegevust. Algasid tasased arreteerimised, võimsad võimukandjad kadusid öösiti olematusse. Seejärel nende naised. Lapsi kutsuti aga kooli komsomolikomiteesse, kus neil tuli rahvavaenlastest vanemate vastu välja astuda. Stalin toimetas oma halastamatut puhastust ja majamürakat hakati salamisi kutsuma eelvanglaks.

Praegu öeldakse hoone kohta: "Maja kaldapealsel". Juri Trifonovi romaani pealkirja järgi. Trifonovil oli õnnetus ses majas kunagi elada, hiljem sellest kirjutada. Ta isa Valentin Trifonov kuulus tipp-bolševike kilda. (Juhtivparteilaste võsukesed olid mitmed teisedki kuuekümnendate põlvkonna kirjanikud: Vassili Aksjonov, Bulat Okudžava.) Trifonov vanem oli parteilane aastast 1904, kümme aastat tsaaritürmis sitsinud, temast kirjutas Lenin ja ta tundis ammu Stalinit. Ta oli kodusõjakangelane, Punaarmee peastaabi liige, diplomaat Soomes jne. Ent kolmekümnendail aastail ei haistnud ta poliitilist konjunktuuri, ei adunud Stalini Hitleriimetlust ja kirjutas ettevaatamatult raamatu Saksamaa ja Jaapani sõjalisest ohust. Käsikiri valmis, läkitas ta selle tutvumiseks Stalinile, Molotovile, Vorošilovile, Ordžonikidzele ja põlu alla langenud Tuhhatševskile. Edasi läks kärmelt: arreteerimine, veerand tundi mängukohut ja – torude ette.

Juri Trifonovi looming on suuresti isakompleksi põdemine, omaenda hinges masohhistlikult kriipimine. Ta ei suutnud endale andestada, et 1951. aastal oli jutustuse "Üliõpilased" eest vastu võtnud Stalini preemia. Ta on öelnud: "Lapsed suudlevad käsi, mis oma vanemate verega koos."

Vähem on teada, et Trifonov on olnud ka Nobeli kandidaatide reas, 1981. aastal esitas ta sinna sõber Heinrich Böll. Eesti keeles on Trifonovi proosa pea täies mahus olemas. Muide, ta ema, Jevgenia Abrami tütar sündis Revelis. Oli ka väikselt kirjanik, treis lastejutte, pseudonüümiks Jevgenia Tajurina, mis kombinatsioon ta laste nimedest: Tatjana + Juri.

Trifonovi tütar aga, Olga Trifonova (sünd. 1951) avaldas hiljuti Moskvas romaani "Ainus Nadežda Allilujeva – Stalini naine", kus temagi juhib kohati tegevuse võikasse majja Serafimovitši uulitsas. Raamatust sai pilgupealt bestseller. Olga Trifonova on kindel, et Stalini ja Allilujeva vahel särises tõeline idamaine armastus, mis hiljem omandas haiglase kire tunnuseid. Vaatasin hiljuti teleintervjuud Olgaga, kus ta kinnitas, et kirjutas raamatu kahel põhjusel. Esiteks, mõeldes oma emale (Trifonovi esimene naine Nina Nelina, Suure Teatri sopran), kes oli sama tüüpi kui Allilujeva. Teiseks, meenutades oma isa, kes oli kui – väikene Stalin. Nägin, kuis intervjueerija viimase väite peale võpatas. Ta vahtis Trifonovi tütart suuril silmil, ent ei söandanud miskit täpsustavat pärida. Tütar aga jätkas juttu rahumeeli sellest, kuis Stalinile meeldis olla perekonna patriarh, et Stalin oli geniaalne näitleja jne.

Mina aga sain jälle kinnituse, et kirjandus pole midagi muud kui oma komplekside küüsis indlemine.

VAAPO VAHER

Ralf Rond – mees, kes naeris enda üle

1

Eesti kirjandus, luule ja üldse kogu kultuur on täis suuri andeid ja silmapaistvaid isikuid, keda kas üldse ei teata või siis alahinnatakse, vahest koguni alavääristatakse põhjusetult. Üks sellistest silmapaistvatest isikutest, kellesse meie kirjandusteadus läbi aegade mühatavalt, õlgukehitavalt on tavatsenud suhtuda, on luuletaja, tõlkija ja vähemal määral ka kriitik Ralf Rond, kodanikunimega Jaan Kurn (13. aprill 1893 – 30. märts 1981).

Ralf Rondi tähtsus eesti luuleloos seisneb selles, et just tema ja mitte keegi teine pani eesti kirjanduses aluse luulelaadile, mille uutesse mõõdetesse edasiarendamisega said hiljem kuulsaks nii Jüri Üdi kui ka Priidu Beier ning Indrek Ryytle, ja mida praegusel hetkel kasutab edukalt Tartu NAKi põhiseltskond (eelkõige Olavi Ruitlane ja Aapo Ilves). See on luule, mis koosneb tõsimeelsuse ja tolategemise sümbioosist, luule, kus autor paneb kahtluse alla oma väljendatud tunnete, emotsioonide ehtsuse, sundides lugejat pead murdma: kas autor on siiras või mängib üksnes lolli? kui palju on luuletuses siirust, kui palju veiderdamist?

Niisuguse luulelaadi aluseks on negatiivsete emotsioonide vastu suunatud puhastavamõjuline eneseiroonia, segu siirast sisemisest sunnist ja halastamatust irvitamisest siira sisemise sunni üle, sulam seesmisest tungist ulguda ja ilkuv-veiderdavast sõnamassist, milles tung diskreetse, kuid tõhusa väljundi leiab. See laad põhineb luuletaja ilkumisel iseenda luuletajarolli üle, luule kui püha eneseväljenduse üle.

Ning just Ralf Rond oligi esimene eesti luuletaja, kes seadis oma tekstides luuletaja naeru alla.

Sellises võtmes pole Rondi mitte kunagi käsitletud (mullu ilmunud "Eesti kirjanduslugu" täheldab tema luules küll juba eneseirooniat, kuid ei tee sellest üldistavaid järeldusi). See on ka mõistetav. Käesolev teooria on ju võimalikuks saanud eelkõige hetkel kuumadele postmodernistlikele ja dekonstruktivistlikele oskustele-kogemustele, mis lubavad uurijaluubiga näha ka esimesel silmapilgul vägagi perifeerseid ja "mittekunstilise" kvaliteediga nähtusi. Kodanliku vabariigi päevil liigitati Rond üpris üksmeelselt August Alle, Henrik Visnapuu, Johannes Barbaruse ja Vladimir Majakovski jäljendajaks, kelle looming on väärtuslik üksnes sedavõrd, kuivõrd see tõi eesti luulesse majakovskiliku stiili. Nõukogude Eesti kirjandusteaduses leidub Rondi kohta ainult üks pikem kirjutis, autoriks Oskar Kruus ("Kuidas tuli Majakovski Eestisse", Keel ja Kirjandus 1962/10). Selles annab Kruus suurepärase ja kruusilikult detailitäpse ülevaate Rondiga seonduvatest loolistest asjaoludest, kuid käsitluslikult ei lisa eelnevale suurt midagi peale kahjatsuse, et Rondist ei saanud revolutsioonilist luuletajat, ehkki eeldused vahest olid olemas. Suuresti tänu Rondi ainsa "uurija" Kruusi agaratele sõnavõttudele ongi tänaseni käibel arusaam Rondist kui vähetähtsast jäljendajast, levides kõigutamatu dogmana isegi kirjandusvälistes ringkondades. Taasiseseisvunud Eestis on Rond pakkunud kirjandusteadusele huvi ainult oma skandaalsema poolega, mitte niivõrd oma loominguga. Nimelt arestiti aastal 1923 võimude poolt Rondi esimene luulekogu "27" ja põletati kohtuotsuse alusel, süüdistatuna kõlbluse- ja moraalivastasuses.

Aeg on märkida eesti kirjandusloos suurte punaste tähtedega ära Rondi novaatorikoht ja vaadata ka tema loomingut kaasaegsema pilguga.

2

Päritolult on Jaan Kurn mulgi popsipoeg (tema sünnitalu teises popsikohas oli poolteist aastat varem sündinud Hendrik Adamson). Aastal 1910 läks Kurn õppima õpetajaks Tartu Õpetajate Seminari ja töötas aastatel 1914 – 1917 mitmetes Eesti koolides. Olnud aastatel 1917 – 1920 koos Tartu Õpetajate Instituudiga evakueeritud Lõuna-Ukrainasse Hersoni linna ja viinud Hersoni Pedagoogilises Instituudis lõpule oma õpingud, asus ta naastes ajalooõpetaja kohale Narva I Reaalgümnaasiumis, tegutsedes muu hulgas ka ajakirjanikuna Põhja Kodu juures ja isegi linnanõunikuna. 1924 – 1940 oli Kurn Virumaal Maidla algkooli juhataja, kuni edutati aastal 1941 Virumaa haridusosakonna juhatajaks. Puhkenud sõja tingimustes võttis Kurn osa Rakvere hävituspataljoni tegevusest, olles selle jaoülem, ja evakueerus hiljem koos Vaivara lastekoduga tagalasse, Sverdlovski oblastisse. Pärast sõja lõppu Eestisse tagasi pöördudes andis Kurn hindamatu panuse pedagoogilises ülesehitustöös ja pälvis 1947. aastal ENSV teenelise õpetaja aunimetuse. Kuni pensionile jäämiseni 1957. aastal töötas Kurn kõrgetel kohtadel vabariigi haridussfääris. Pedagoogiliste väljaannete nekroloogides meenutatakse Kurni kui pärastsõjajärgse koolielu korraldajat, teenekat aktivisti ja haridusametnikku üksnes ülivõrdeliselt. Lihtsustatult öeldes on ka Ralf Rondil kui Kurni luuletajakujul oma sünni- ja surmadaatum. Rondi elu- ja tegevusaastad võiksid olla 1914 – 1930.

Luuletama asus Rond juba I maailmasõja aegu. Esialgu oli tema looming algajale ja tollasele ajajärgule võib-olla omaselt-ki kantud kunstiliselt vähepakkuvast, sentimentaalsest, naiivromantilisest ilutsemisest. Kuid Ukrainas tutvus Rond tollase moodsa vene lüürikaga, eelkõige Vladimir Majakovski loominguga, ja see kokkupuude kujunes Rondile ülimalt viljastavaks. Tema loomingust kadus igasugune sentiment, asemele tuli vasakpoolne, kodanlusevastane ja väljakutsuv lärmakus. Siinseal ajakirjanduses avaldas Rond luuletusi ja kirjandusteemalisi artikleid, muuhulgas ka esimesi Majakovski ja teiste tollaste vene revolutsiooniliste luuletajate (Fet, Brjussov) eestikeelseid tõlkeid.

Ralf Rond debüteeris aastal 1923 koguga "27", mis sisaldabki bravuurset, väljakutsuvat, robustsetes toonides ja majakovskilike stiilielementidega luulet. Läbivateks teemadeks on naised, aga ka jumal ja (Vabadus)sõda. Lisaks leidub peotäis epigramme tollase vabariigi kirjanduselu mitmete nähtuste ja tegelaste pihta.

Rond avardab märkimisväärselt naise teemat eesti luules, pakkudes suurepärast materjali tänapäevase feministliku kirjandusanalüüsi tarvis. Ta kujutab naisi kui reetlikke, äraostetavaid, bioloogiliste tungide järgi elavaid loomi, kellele igasugune mõistuslikkus võõras on. Näiteks "Naine" I:

Igale wastutulijalle
awab kui emake-maa oma süle.
Nagu maa ei küsi, kes on kündja, kes külwaja,
kas tuleb seaninaga,
wõi tuleb traktoriga,
nii ka naisel on ükskõik,
kes, kuidas torgib katki ta kamara.
Sahad wälja tõrjugu ise teineteist,
tema lepib igaga neist.

Sellepärast mehed,
walwurid lastelawadel!
Ärge unustage esiisade instinktilist tarkust:
p a n g e n a i s e d l u k k u! (...)

Või "Süda":

Mul oli suurepäraline süda.
Ei mitte üksi pitsklaasidega,
waid isegi ämbrite ja waatidega
weeti säält armastust wälja.

Äri õitses:
õrnuste eest
sain tasuks liha,
nii hästi neitsi kui naiste east.

Kuid mind
tüütas ära
mu kaupluse kaswaw edu,
see alalõpmata sisse- ja wäljawedu.
Sulgesin äri.
Tõin sildi maha
ja rahuldustundel
weetsin üksinda waikseid päewi
saarel kesk mädasood.
/---/
Ja tuhanded naisjalad sibasid üle mädasoo. (...)

Siin kisuvad teksti sisu ja sõnavara vägisi võrdlema Rondi Visnapuuga. Kuid erinevus on suur. Visnapuul olid küll hoorad ja neitsid valimatult läbisegi, kuid selge on, et Visnapuu tegi oma lembelüürikat "tõsiselt", pühalikult. Rond seevastu peiardab – ühe silmaga nuttes, teisega naerdes. Visnapuu kaebleb kõrgetes rahuldamata vajadustes, Rond lõõbib, madaldades oma kõrged vajadused. Kuigi tung oma valusid luule teel välja elada on mõlemal vahest ühetugevunegi, leiab Rondi puhul aset tungi alandamine, lugeja ning iseenda jaoks kahtluse alla seadmine, ja Visnapuul tungi ülendamine. Tungi iseloom (võib-olla ka allikas) on sarnane, aga väljendumisviis, tungiga "hakkama saamise" meetod erinev.

"27" sõjatemaatika on suunatud sõja, eelkõige Vabadussõja ülistamise vastu. Rond kirjeldab ("Sõja päiwil") võikalt, kuidas sõdurid vapralt sõdivad ja langevad ning kuidas rahu/öö saabudes ellujäänud nende surnukehad paljaks röövivad. Luuletus lõpeb naturalistliku üldistusega:

Rahulikult
magawad
noored naised ainult.
Nende roosa liha,
tiineks tallatu,
kaagutab tröstiden edew, wallatu:
"Muneme uusi."

Siin tingib Rond võrdluse peamiselt Barbarusega, kelle tüsedaid värsse täidavad samuti naturalistlik mõõgatärin ja kahuripaukude kanonaadid. Ning, nagu Visna ja Rondi puhul, nii asub ka Barbaruse ja Rondi emotsiooniliste lähtekohtade vahel suur lõhe. Barbarust juhib üldinimlik, tõsimeelselt valulev globaalne humanism, Rond saadab oma terav-trotslikes seisukohavõttudes selle humanismigi kuu peale. Ehkki sõda kui selline võis mõlemat üht moodi muserdada.

See ongi vahe Rondi ja Visna, Barbaruse, Alle, kasvõi Majakovski vahel, kes põristavad kõik sõjakalt, kuid kelle jaoks on midagi ka püha. Rondi jaoks pole miski ümberlükkamatult püha. Rond on nimetatud seltskonna suhtes nagu punk *versus* rokk. Visna on Elvis Presley või biitlid, Barbarus on Jimi Hendrix või Pink Floyd, Majakovski nagu David Bowie. Rond seevastu on Sid Vicious või Kurt Cobain, kes sisemistes heitlustes suudab saata pikalt kõike, kaasa arvatud iseennast. (Ja fakt, et nii Barbarus kui Majakovski ennast maha lasid, teeb neist pigem Rondi loomingu jäljendajad!)

Vallatult ja kordumatult väljendub Rond ka jumala teemal. Epigrammides nöökab Rond Visnapuud, Allet, Barbarust ja Siuru esteeditsemist. Näiteks ("Carmina barbata"):

Kui uputust uut ooten laadid laewa,
isa Noa,
ja avad Eesti luulekoa –
sorteeriden end ära kawwa waewa:
las jääb see rämps kõik alla laine ratta!
Wast päästad ainult "C a r m i n a b a r b a t a"!

Sellest epigrammist imeb visalt toitu ka üks neid ebakujutelmi, mida kirjandusteaduses Rondist rääkides ikka ja jälle ekspluateeritakse – üldiselt on Rondist rääkijatel läbi aegade olnud selle epigrammi põhjal kombeks väita, et Rondi silmis oli põlastusväärne kogu eesti tollane luule, välja arvatud Alle. Aga kas siis on selline ilkuv epigramm piisavalt tõsiseltvõetav materjal, et autori maitse-eelistuste suhtes midagi paikapanevat otsustada? Kindlasti mitte. Kahjuks on Rondi "Allelembus" läinud, taas suuresti tänu Oskar Kruusile, käibesse vaieldamatu postulaadina.

3

"27" tekitab kõmu, tagurlikud ringkonnad saavutasid, et tiraaži poodidesse jõudnud osa arestiti. Autor ja kirjastaja anti kohtu alla, süüdistatuna kõlblust õõnestava kirjanduse levitamises. Tegelikult oli asi pigem selles, et Rond oli Narvas ka väikestviisi poliitik, kuuludes Tööerakonna radikaalsemasse tiiba. Tema poliitilisteks oponentideks kujunesid seal Kristliku Rahvaerakonna tegelased, kes said "27" ilmudes sobiva juhuse tülikale vastasele tagasi lajatada.

Kohtuprotsess venis. Alles kolm aastat hiljem, 1926 jõudis see kohtusaalis arutamiseni. Hoolimata sellest, et ekspertiisi juhtinud Friedebert Tuglas andis Rondile soodsa hinnangu, lõppes kohtuasi luuletajale süüdimõistva otsusega. Asi kaevati edasi, kuid aasta hiljem toimunud istungil jäeti otsus ikkagi samaks. Siingi toetasid Rondi solidaarselt Georg Eduard Luiga, Anton Jürgenstein ja Fr. Tuglas. Autor ja kirjastaja pidid maksma trahvi, luulekogu arestitud osa hävitati põletamise teel. Jaan Kurni pedagoogikarjääri need hoobid siiski ei tabanud, sest Kurn ei esinenud avalikkuse ees mitte tekstide autorina, vaid autori vahendajana, tänapäevases mõttes agendina.

Selleks ajaks oli "27" ümber tekkinud kõmu tõusnud juba haripunkti. Teost levitati käest kätte ja paljundati, see kogus ka mitu prestiižset ja heatahtlikku arvustust kultuuripressi veergudel.

Kohtuprotsesside kestes jätkus Rondi luuletamistegevus. Ta avaldas valiku oma ilutsevatest noorusvärssidest ("Liblikad", 1925) ja jätkas siis "27" laadis, peateemaks naised ("Naine", 1926). Pärast "Naist" tekkisid Rondil sidemed proletaarse luulerühmitusega Aktsioon, kus tegutsesid Aleksander Antson ja Valter Kaaver. Ka Rondi ilmavaade muutus järjest vasakpoolsemaks ja revolutsioonimeelsemaks. Ta avaldas luuletusi koguteoses Aktsioon III, ajalehes Uus Edasi ja mujal, varasemad teemad taandusid, asemele tuli kergelt bolševismihõnguline satiir kodanliku vabariigi päevapoliitika aadressil. Ta pani kokku uue luulekogu käsikirja, kuid ei leidnud enam kirjastajat ega ka raha väljaandmiseks. Luulekogu "Nälg" jäigi ilmumata.

Esimese Majakovski loomingu eestindajana kogus ta tehtud tõlked kokku ja andis 1930. aastal välja raamatu "Pilv püksten". Kuid raamatut ei tahetud võtta poodidesse müügile ning lõpuks läks enamus tiraažist saladuslikel põhjustel kaotsi. 1930. aastal tegi Ralf Rond luuletamisega üldse lõpparve. Hiljem, pärast sõda, on ta siiski pakkunud Loomingule oma esseistlikke kirjutisi aja ja kommete teemal, kuid edutult. Tartu Kirjandusmuuseumis on hoiul tema kogutud luuletuste, esseede ja memuaristlike tööde käsikirjad. Rondi-Kurni enda poolt eeskujulikult korrastatud tänuväärne materjal ootab seal ettevõtlikku toimetajat-publitseerijat.

4

Kuni Rondini oli eesti kirjanduses poeedil püha, otsekui jumalast endast säetud tõekuulutaja staatus, poeet võis seista silmitsi terve maailmaga ja esitada sellele väljakutse. Rond oli esimene, kes julges naeru alla seada poeedistaatuse, esimene, kes esitas väljakutse poeedirollile.

JAAK URMET

Kuumus

Blasfeemia eesti kirjanduses – Johannes Üksi

Blasfeemia/pühaduseteotuse mõiste on teinud ajaloos läbi pika arengu. Kui kreeklastele tähendas blasfeemia eelkõige profaneerivat kõnet, šokeerivaid ideid religiooni kohta ja sellega olid seotud antiikmõtlejate eksiilisundimised, siis ajapikku hakati seda siduma kristluse ühtsuse lõhkumisega ja kristlaste poolt hakati kasutama sõna hereesia/väärõpetuse sünonüümina.Tõdeti, et kui ka blasfeemia ei suuda otseselt Jumalat kahjustada, võib ta kahjustada teisi inimesi. Väga keeruliseks muutus vahekord näiteks juutidega, kuna Jeesus oli olnud nendega ise seotud. Samas oli Jeesust ennastki paradoksaalsel kombel süüdistatud Suurkohtu ees just blasfeemias, pühaduseteotuses (Mt 26:65). Blasfeemia taasavastasid protestandid, sest neid nimetati hereetikuteks ja mingit sõna pidid nad ise omakorda näiteks taunimistväärt anabaptistide kohta kasutama. Lutherile olla hakanud sõna koguni nii meeldima, et ta kasutas seda peagi ohtralt ja üsna valimatult.
Ometi on eesti kirjanduses blasfeemia olnud norm, mitte kõrvalekalle. Üks õige eesti kirjanik on ikka mees mürgikarikaga, kes üritab jõudumööda kõigutada ühiskondlikke väärtusi ja manifesteerida vastikust religiooni vastu.

Rahvakirjanik Aadu Hint, siis kui ta veel noor Adolf oli, lõi teoses "Pidalitõbi" (1934) peategelase Paul Laiu, kes pärast ohtraid sisemisi kriise, kus segunevad Nietzsche, pidalitõve oht ja pollutsioonid, tunneb vajadust kõige püha lõplikuks subjektiivseks profaneerimiseks, kus kogu vastikus saaks maksimaalselt teotavalt välja elatud. Kirikuõpetajana tahab Paul kõrvalise Vatku tõbila muuta "miniatuurseks põrguks", et siis kõik süüdata ja pidalitõbise pastorina vägistada avalikult tuleleekide valguses. On arvatud, et seksuaalsuse tähtsus ja tähendus euroopalikus kultuuris on just seotud Jumala surmaga.

Hindi loomastunud püromaan-luterlase kõrvale võib uuemast eesti kirjandusest tuua Wimbergi. Jutustuses "Silma ees ja taga" (Looming 2001/12) õiendavad Kurat ja rambolik minategelane Ämbra kirikuõpetajaga arveid. Ka siin manifesteeritakse ebainimlikkuse kandjana kristliku religiooni esindajat. Tähelepanu äratab, et minategelanegi tunneb pühaduseteotuse aktiga kaasnevat võimalikku erootikat: ""Kus? Kus? Tooge ta raisk õue!" möirgasin üle hukkuva kiriku ja suits läks mulle kurkku. Koperdasin läkastades kirikust välja, jättes põrgukoerad omasse elementti takistamatult märatsema, lõhkuma ja laastama – ning laastatut üle laastama. Korraks täheldasin, et mu jalad värisevad ja kogu kehagi väriseb – erutusest ja võib-olla ka õnnest, võidust ja hävitushasardist. Minu vaenlase lõpp on nii lähedal!"

Blasfeemilist peeglit, mille valguses end imetletakse, hoiab käes muidugi ka Ervin Õunapuu, tema käsi ei värise küll juba tükk aega. Kuidas tappa Jumal, kui teda ei eksisteeri, kuidas tappa Jumal, keda ei ole? Selle prantslaslikult peene ja paljuarutatud küsimuse lahendamise musternäiteks on Keskpaiga Timmu lühiloost "Sepp" (Looming 1999/8). Sepp on õige eesti mees, kes loeb piiblit, rautab hobuseid ja täidab külaköstri kohuseid. Kui religioon on seotuse tunnistamine, siis Timmu on maksimaalselt seotud. Järgnevalt aga manifesteeritakse enese lahtisidumise lihtsust, sepast saab hetkega mõrvar, vasarast relv ning kogu deontoloogiline *display* kaob. Õuele keeranud tülikas tuututav kaurkenderlik limusiin põhjustab infantiilse ülestõusu "Unustame kõik, käitume mõtlematult!" ning vasar langeb võõrale pähe.

Kirjandus ei ole kirik ja kirjanik ei pruugi olla koguduse liige. Näiteks luterliku koguduse liikme, kes ristiusu vastu avalikult põlgust avaldab või oma eluviisidega kristlase nime teotab, võib nõukogu koguduse õpetaja ettepanekul lihthäälteenamusega kogudusest välja heita. Kirjanduses ei ole selgelt fikseeritud moraalset alust, loeb miski, mida tinglikult võiks kutsuda hoopis andekuseks, aktsepteeritavuseks, kontekstiks jne. Kirjandus ei saa ka kedagi eriti kusagilt välja arvata. Ta võib vaid oma teadmise kellestki salastada ja jääda ka ise pikkamööda uskuma, et tegemist oli millegi täiesti ebanormaalsega, millegi kvalitatiivselt ebanormaalsemaga kui aktsepteeritav, kontekstuaalse ebanormaalsusega, mis on niivõrd arusaamatu, et nõuab käsitlemist tühjusena, imeliku igavusena, puuduliku peatükina kirjandusleksikonides. Me mõtleme siinkohal üht unustatud eesti kirjanikku, kelle teosed ei olnud küll tavamõttes blasfeemilised, kuid kes oma nägemuste kirjapanemisega mõjus ja mõjub tänaseni otsese pühadusteotusena Kirjanikule, olgu see siis omast arust nii radikaalne kui tahes, kasvõi Hint, Wimberg või Õunapuu. Meie tundmatu sai hakkama millegi sootuks enamaga, ta teotas Kirjandust, mille ta enesele jumalaks oli valinud. Kirjandust, mille ka Hint, Wimberg, Õunapuu ja paljud teised päriskirjanikud on blasfeemiliste aktidega enesele tahtlikult/tahtmata absoluudiks teinud, kuid mida teotada nad ei julgeks, sest nad tahavad ikkagi olla edasi kirjanikud, Kirjanduse vahendajad.

See meie laiemale avalikkusele tundmatu mittekirjanik, puuduv peatükk kirjandusleksikonides, auk eesti kultuuriloos kannab nime Johannes Üksi.

"Palun Teid minu kohta wast juurdunud eelarvamised tagaplaanile jätta, sest minu elu on nii kirju ja juhtumisrikas, et kulub hulk aega üksikute faktide põhjuste selgitamiseks," kirjutas Joh. Üksi 1923.aasta märtsis. Sel ajal oli ta just välja tulnud ravilt Tartu ülikooli närvikliinikus. Samast aastast pärinevad ka tema "Kummalised novellid". Kui eesti kirjanduse kanoniseeritud skisofreenikut Juhan Liivi nimetatakse peamiselt realistliku proosa viljelejaks, siis Joh. Üksi tegeleb hoopis teise reaalsusega. Lapsepõlvest alates sai Joh. Üksi mitmete *"kuulmis- ja nägemise hallutsinatsioonide ja kummaliste ilmutuste"* osaliseks, mis kajastuvad ka tema loomingus. Need on kirja pandud peaaegu sama realistlikus laadis kui Juhan Liivi külajutud, üks on kanoniseeritud ja teine kanoniseerimata marginaalne hull.

Joh. Üksi tundis hästi ka seda reaalsust, millega üldiselt harjunud ollakse. Sündinud 1891. aastal, oli ta revolutsioonide ajaks sobivas vanuses, et mitmetest kahtlase väärtusega sündmustest osa võtta. Joh. Üksi ühiskondlikku aktiivsust toodi Jaan Tõnissoni poolt eeskujuks ka näiteks ülõpilasest Tammsaarele, nagu mäletab B. Linde ("Mälestusi A. H. Tammsaarest", 1978, lk. 238). 1918. aastal mõisteti talle aga sakslaste poolt *"sõjariistade warjamise"* eest surmanuhtlus, mis hiljem muudeti sunnitööks.

Kirjutama hakkas Üksi küllaltki varakult – juba 1912 tahab ta peale "mõne lühema töö" avaldamist Päevalehes ka näitemängudega kätt proovida. Teater paistis Üksile üldse huvi pakkuvat, sest lisaks mitmete näidendite kirjutamisele töötas ta 1913. aastast peale mõnda aega Estonias teisejärguliste rollide osatäitjana (näit. etendustest "Hamlet" – teine hauakaevaja või "Inimene ja üliinimene" – anarhist) ning teatri sõnumiviijana. Ise nimetab ta seda aega hiljem kometitegemiseks ning peab oma suurimaks teoks teatris seda, et oma esimese rolliga ("Lõbus abielumees") Menningu ja Linnamäe tülli suutis ajada.

Ka tema kirjutatud näidenditest avaldatakse mõningad (näit. ühevaatuseline näidend "Amori tembud"), kuid teatrilavale need ei jõua. Arvatavasti seetõttu tegeleb Joh. Üksi edasi põhiliselt proosaga (näit. jutustus "Nõiakeerus", 1914), peamiseks žanriks lühijutud või novellid, välja arvatud pisut pikem mälestusteraamat "Surma!". Viimast dateeringut tema loomingust kannab näidend "Wene keisrikoja saladused" (1925).

20ndate alguses muutsid Joh. Üksi ilmutused ja hallutsinatsioonid oma iseloomu: *"Tundus, nagu oleks minu närwikawa akkumulaatoriks muudetud, mille läbi siis kõiki elavaid olevusi ümbritsevad salapärased waimuilma jõud (minu suhtes kurjad) minu üle wõimuse saanud"* (erakirjast). Üksi üritas neid sümptomeid matta alkoholi ja kangete rohtudega (näit. oopiumiga). Ohtra keemia kasutamise kogemustest on ta kirjutanud lood "Nägemused pudelis" ja "Delirium tremens". Peale nende ilmumist arvati, et tema jutud peaksid kirjandusteadlastest enam pakkuma huvi arstiteadusele (H. Raudsepp, Eesti Kirjandus 1924/5).

Tegelikult jääb ka arstiteadusest Joh. Üksi käsitlemisel väheseks. Tema loomingu raskuspunkt on kahtlemata "Kummaliste novellide" kolmas osa "Viirastused ja vaimud".

Kui ka kirjaniku ülejäänud loomingut võiks käsitleda grafomaanliku punnitamisena, siis siin ei ole enam haaratud Kirjanduse järele, vaid toimub iseenese hüpnotiseerimise katkemine, alateadvuse läbilöök.

Alateadvuse projektsioonid, mis saabuvad hallutsinatsioonide kujul, leiavad nüüd protokollivat kirjeldamist keset tekkinud kuumust. *"Mu ahastus tõusis iga silmapilguga; visklesin voodis ja hüüdsin naist oma juure, hakkasin tast kinni ja palusin mind päästa. Äkki hakkas seinas keskmise ukse suurune ruut valendama; nägin suurt ja lagedat koda, kus liikusid mitmesugused vaimud"* või teisal *"Äkki nägin seinal, mille vastu najanes voodi jalgots, nagu kino ekraani – nõrgalt helenduvat parallelogrammi".* Alguses võib veel olla Kirjanduse loomise pretensiooni ("Oli mõte: saan siit kirjutamiseks materjaali!"), kuid see kaob alanud sündmuste pöörises kiiresti.

Hüpnoosiseisund on vahetunud inkubatsiooniseisundiga, mis produtseerib juba hoopis teistsugust teksti. See seisund on ekvivalentne müütilisele kala kehas viibimise või Kristuse käiguga põrgusse. See on mittekirjanduse aeg, mis hiljem võib pakkuda kirjandusele suuri võimalusi. *"Tõin voodi ääre kausiga vett ja panin külma rätiku otsaesise peale. Mu olek muutus ikka imelikumaks. Kui silmad kinni pigistasin, ilmusid nende ette kõiksugu veidrad, mõttetud kujud: inimesed ja loomad, alatasa muutuvad moonutised, kõiksugu olevate asjade segu – kaaos."* Lehekülgede viisi ja detailselt kirjeldatakse juhtunut, kala kõhtu, teekonda põrgusse.

Ajutistele ärkvelhetkedele saabub Üksi kindla teadmisega, et kannab näiteks "ülemkuradi aukraadi" või et põrgu uks on "kusagil kitsas kõrvalises uulitsas Narva maantee lähikonnas". Leevendust toob vaid oopium: *"Palusin naiselt jälle oopiumi ja kahekordse portsjoni, mida ka sain."* Alkeemiliselt võiks olla selle seisundi üheks võimalikuks väljundiks ideaalis ka transformatsioon ja ülestõusmine. Antud juhul leidis transformatsioon aset vähemalt ühel, meilegi kättesaadaval tasandil – kirjanduse asemel lebab meie ees kamakas lahtimurtud mittekirjandust, mingi meteoorne ollus justkui kirjandusliku pealkirjaga "Viirastused ja vaimud".

Selle eesmärgi kontseptsioonid võivad olla alkeemilisel kombel selgelt määramata, individuaalsed, kõrvaltvaatajale arusaamatud. See radikaalne individuaalsus, alkeemiline üksilikkus on tekkinud ju ühe konkreetse võimaliku keemilis-psüühilis-füüsilise transformatsiooni tulemusel, ütleks jungiaan. Ning selle radikaalse individuaalsuse kõrval puruneb tavakirjanike pretensioonikas blasfeemiline individuaalsuseotsing jõuetuna.

Tegelikult nii reageeritigi. Kuigi Joh. Üksi patrooniks oli pikemat aega Anton Jürgenstein, hakkas suurem osa kirjanik- ja haritlaskonnast temast ohtlike elusündmuste, tasakaalutu närvisüsteemi ning pideva alkoholitarbimise tõttu eemale hoidma. Romulus Tiitus nimetab teda koguni "Tallinna ja üldse kogu Eesti kõige populaarsemaks pätiks", kelle "elujõust leegitsevate silmade põhjuseks oli kokaiin" (Mälestusi Oskar Lutsust, 1966).

Seetõttu ei leia me Joh. Üksi nime ka ühestki kirjandusloost. Jüri Üdi on ikka lõppu jäetud üksi, Üksita.

Joh. Üksi tegevus näitab kätte, kus on kirjanduses peidetud võimalused siirdumisel täiesti uuele, kvalitatiivselt teisele tasandile. Ehk tulles tagasi artikli alguse juurde – blasfeemiline võimalus on pigem võimatus ja eneseteotus. Üksilik transformatsioon aga ei ole bisnis, karjäär, kuulsus, vaid tõeline *opus,* tõeline kuumus.

MAARJA VAINO
MARIANNE RAVI
PAAVO MATSIN

Katkendeid Üksi nägemustest võib leida ka peagi ilmuvas Rühmitus 14NÜ teoses "Laptop".

Hädaküla hällilaul

Max Lundgreni "Unistus Mallorcast" . Tõlkija Saale Randaru. Lavastaja Lars G.Thelestam. Kunstnik Sunniva Thelestam. Osades Andres Noormets, Vilma Luik, Meelis Rämmeld, Erni Kask, Silvia Sarrap, Tanel Ingi, Arvo Raimo, Piret Simson, Tõnu Tepandi, Kata-Riina Luide, Gert Raudsep, Luule Komissarov, Leila Säälik, Anne Valge, Andres Oks, Martin Algus, Margo Mitt, Aarne Soro jt. Esietendus Viljandi Ugalas 1. detsembril 2001.

Rootsi meeskonna töö mulgi pealinna teatris on juhtum, millele vist eesti teatri keskmise vastuvõtustrateegiaga pole mõtet ligi minna. Eriti esimene mängutunnike sünnitab ilmselt parajat segadust. Kõigepealt on lärmakas ja ründav oksjonipidamine, siis algab mõõdukalt võõritatult "täna räägime teile sellise loo". Siis tuleb tuleb jupp vanamoelist aguliromantikat. Siis sümbolistliku teatri hõllandusi, siis nipernaadilikku õhkamist ja Lutsu "Tagahoovi" stiilis rahvakomöödiat. Siis veel sajanditaguse rootsi sotsiaalkriitikat, slummide poeesiat, sekka ka metateatraalset publikunarrimist: nii, mida teie seal saalis olete teinud, et veenda mind praegu oma hobusele kuuli mitte pähe laskmast! Midagi! Ainult istute ja vahite pealt! Muidugi pole ses stiilide segamises iseenesest midagi uut, uudne on Thelestami ainese sidumise viisi sõltumatus üldtunnustatud hea maitse kriteeriumidest. Vaevalt saab käima minna noorte algusest peale traagilise alatooniga romanss, kui selle juba varjutab kuiv olustikukroonika. Vaevalt jõuad fikseerida ehtsa pisara näitleja silmanurgas, kui kohale vajub lällav joodikutepaar, kelle jorisemises puudub igasugune funktsioon keskkete sündmuste vaatepunktist. Ja nii see jääbki: iga järgnev stseen alistab ja peaaegu et kustutab

"Unistus Mallorcast": külalislavastaja tagasihoitud emotsionaalsus Ugala trupile sobib.

eelmise nii faabula kui žanri seisukohalt. Selles kõiges on midagi Brechti, aga ka Becketti teatrist.

Aga oluline jookseb juba paika, kui keskseühendava kujundina võtta **Sunniva Thelestami** mastaapse lavakujunduse musta, ühest otsast kaldu vajunud pöörlevat potikaant. Kas pole see mitte spiraal, mis esiotsa haarab ainult miljööd ja pealmist mullakihti, aga igal uuel keerul puutub uutesse ja uutesse tsoonidesse ning lõpuks vajutab oma teraviku vaataja assotsiatsioonide kobarasse? Sel juhul saab mõelda tähenduslikuks sellegi, et lavakonstruktsioon on osalt "sõitnud sisse" vaatesaali, publiku "kokkulepitud" privaatalale.

Muidugi, kui võtta puhtalt sotsiaalpsühholoogiline tasand, ei teki küsimust, miks seda lugu siia praegu vaja oli. Kui tõmmata kiire võrdusmärk Lundi vaestelinnaosa asuka ja Euroopa tagahoovirahva eestlase vahele (ka näidendi mõõdukalt vasakpoolne alatoon klapiks praeguste oludega igati). Nagu ikka, näib perspektiivikam laiem mõistmishorisont, mis tähendaks Hädaküla alamates näha mitte rõhutute sotsiaalset referentsgruppi, vaid rahvakildu, kes üritab end sobitada või siis lepitada – jah, just lepitada! – mingi suurema üksusega. Mis võiks olla nii Loodus kui Ajalooline Seaduspärasus kui mingi Teine, Allutav Sootsium. Lepitada – millega? Ütleme siis, et kogu inimkonna iidse omasüüga.

On ootamatu avastada, et teekond, üsna sarnase sisemise rahusobitamiseni jõudmine, võib käia nii erivaid käänakuid mööda. Sõltuvalt sellest, kas appi võetakse usk (**Arvo Raimo** Samuel), lootus (**Tõnu Tepandi** Fellbom) või armastus (**Piret Simsoni** Rutt, **Meelis Rämmeldi** Erik). Või lapsed ja kodu (**Viima Luige** Hilda). Või suurejoonelised õhulossid (**Andres Noormetsa** Kosk). Aga samavõrd ka nende õhulosside õhkimine, nagu teeb Gert Raudsepa (lavastuse huvitavamaid rollilahendusi!) Kävlinge, kulm kipras ja tige võru suu ümber. Või siis lihtsalt ajavooluga kaasaliikumine, ohutu vegetatsioon ja oleskelu.

Juba see alguse täna-räägime-mänguvõti on andnud meile kaasa teadmise, et nende inimeste tarkus on tagasivaataja oma, mis annab kogu tegelaskonnale natuke hajutatud, ebamaised piirjooned. Ühtlasi toob oma üldiselt õhustikult meelde Thornton Wilderi näidendi "Meie linnake", mida ka Ugala ja mitte väga ammu mängis. Tundub küll, et võõrlavastaja initsieeritud natuke tagasihoitud, hillitsetud emotsionaalsus on Viljandi trupile sobinud. Muidugi mängib siin tugevalt kaasa teatri sisepoliitiline efekt: mõjub see ju igale näiteseltskonnale kosutavalt, kui mõne aja tagant korraldada üks "jõudude ülevaatus", enam-vähem terve trupi kokkusaamine ühes lavastuses.

Thelestami režiikäekirja iseloomustamisel tuleks märkida, et üldiselt sumuses lavastuskangas (mida, nagu Ugalas sageli, formeerib suuresti **Peeter Konovalovi** muusikaline kujundus) on väga selgelt paigas eeldatavad emotsionaalsed kõrgpunktid. Nimelt on mitmele tegelasele kinkinud autor "suure", kas siis pihtimusliku või artistliku noodi peal mängiva monoloogi. Siinjuures kehtib seaduspära-

Lavastus ületas näidendi

Max Lundgren: Vaesed ja õnnetud inimesed ei suuda mõista, mis on demokraatia

Esimesel detsembril, mil Ugalas esietendus rootsi lavastaja Lars G. Thelestami lavastatud ning rootsi kunstniku Sunniva Thelestami kujundatud "Unistus Mallorcast", viibis Ugalas ka näidendi autor Max Lundgren. Kirjanik Lundgren on Rootsis tuntud kui väga produktiivne ning laia ampluaaga autor, kes loonud rohkesti romaane, lühiproosat, näidendeid, filmistsenaariume ning on lisaks kõigele ka populaarne lastekirjanik.

TARVO VRIDOLIN

Kus olete õppinud ja milline on teie igapäevatöö?

Olen eluaeg olnud vabakutseline ja tavamõistes tööd ei ole kunagi teinud. Sündisin 1937. aastal Landskronas, paigas, mis kajastub ka näidendis "Unistus Mallorcast" ning seejärel asus meie pere elama Malmösse, kus elan siiamaani. Kolmekümneaastasena ilmus mu esimene raamat "Koer, kes lõpuks vilistas", millele järgnes veel kolm romaani, peale mida hakkasin palju lastele kirjutama. Näitekirjandusega alustasin umbes samal ajal, kuna mind kutsuti Stockholmi õppima televisiooni, kus sain töötada koos lavastajatega ning protsessis viibides neile tekste kirjutada. Nii olengi lisaks raamatutele kirjutanud palju ka raadio- ja telenäidendeid. "Unistus Mallorcast" on neist olulisim ja suurim. Üheksakümnendate keskpaigas olin Rootsi Kirjanike Liidu esimees. Hetkel töötan taas ühe filmi kallal.

Olete lisaks ka lastekirjanik. Kuidas selleni jõudsite ja kas kirjutamisel suurtele ja väikestele on suur meetodierinevus? Pean silmas, et ka "Mallorcat" võib teatud mõttes pidada muinasjutuks täiskasvanuile.

Pärast oma neljandat romaani mõtlesin, et lastele on lihtsam kirjutada ja kuna olin siis väga vaene, arvasin, et lihtsam on ka teenida. Esimese lasteraamatu täielik läbikukkumine tõestas, kui valesti olin arvanud. See on väga raske, kuigi olulist meetodierinevust minu jaoks ei ole. Üleüldse võin kirjutada küllaltki erinevates stiilides ja žanrides. Need on muinasjutud, kuid minu jaoks on ka nende puhul oluline realistlik lähtpunkt ja vaatepunkt. Näiteks üks minu tuntumaid lastejutte "Kuldsete põlvpükstega poiss" räägib sellest, kuidas üks poiss avastab, et saab alati kätt oma püksitasku pannes sealt sajakroonise. Kuid sel moel miljoneid kogudes ei taha ta mitte ise rikastuda, vaid saadab selle raha üle maailma vaeste laste abistamiseks. Praeguseks on minu lasteraamatuid tõlgitud üheksateistkümnesse keelde ning tehtud ka filme ja telelavastusi.

Kõneldes sotsiaalsest mõõtmest teie loomingus, tuleks peatuda ka teie sporditeemalistel raamatutel, millest tuntuim, "Åshöidens Bollklubb" räägib samanimelisest jalgpalliklubist. Rootsi uurija Lena Kjersén-Edman on uurinud oma doktoritöös seda, kuidas kasutate spordimaailma kui ühiskondliku võitluse võrdpilti ning valgustate seeläbi võistlusmomenti. Kas nõustute sellega?

Üldiselt küll. Alustasin sellega seetõttu, et lihtsalt armastasin väga jalgpalli ning lävisin mitmete sportlastega. Selle realistliku katte all vaatlen aga tõepoolest seda, mis juhtub mängijate ja võistkondadega võistlussituatsioonis, kuidas inimesed spordis üles kasvavad ning kuidas muutub ühiskond spordi kaudu.

Sotsiaalne temaatika on ühe liinina oluline ka näidendis "Unistus Mallorcast", rääkides sellest, kuidas vaeste inimeste elu paremaks muuta, lisaks olete seal maininud ka mõningaid ajaloolisi sündmusi, näiteks Amalthea laevale pommipanekut. Kuivõrd on need kirjanduslikud karakterid ja kujundid seotud teie enda poliitilise aktiivsusega ja kas parlamendistseen näidendis on paroodia?

Kõigis minu teostes on sees ka poliitiline tasand. Kui küsida, kas need on rohkem meelelahutus või püüd pisutki asju muuta, siis raudselt mõlemat. Sotsiaaldemokraadina töötasin ka kolm aastat Olof Palme valitsuse juures, noorte inimeste sotsiaalprobleemidega tegelevas komitees. Palme mõrv oli aga selline šokk, et ma lahkusin sealt, kuigi poliitikaga olen ikka edasi tegelnud. Minu vanaisa oli radikaalne kommunist, kes tundis muide väga hästi Amaltheale pommipanijaid, alles kaheksakümneselt sai temast sotsiaaldemokraat. Noorena olin ka ise vasakpoolsem, mäletan koguni ülikooliaegset vaimustust Mao Ze Dongist. Sündmused Ungaris ja Tšehhoslovakkias muutsid aga minugi meelt. Rootsi praegusele sotsiaaldemokraatlikule süsteemile oleks aga nii mõndagi ette heita. Näiteks ei pea ma päris õigeks seda Tony Blaire'i mõjulist parempoolse kallakuga suunda, eriti just haridussüsteemis, kus koolide erakätesse minek tingib suuri erinevusi rikaste ja vaesemate laste hariduslikus ettevalmistuses.

Mis puutub parlamendistseeni, siis kerge paroodiline alatoon seal ju on, kuid see pole olulisim. Näitan sellega ennemini seda, kuidas üksi on väga raske midagi muuta, selleks tuleb kokku tulla ja teha midagi ühiselt. Paraku aga need kokkutulnud vaesed ja õnnetud inimesed ei suuda mõista, mis on demokraatia, mõeldes vaid enda isiklikele probleemidele.

Kui inimene tuleb teatrisse, tahab ta üldjuhul teada, kas on tegu komöödiaga, farsiga, tragöödiaga vms. "Unistuse Mallorcast" žanrimääratlus on "unistusmäng". Mida see tähendab ja millistel kirjanduslikel mõjudel ja mõjutajatel teie looming põhineb?

See temaatika on Rootsi kultuuris väga oluline, ulatudes tagasi juba August Strindbergi ja tema "Unenäomängu" juurde. Sellel on tugev traditsioon, kuid ei saa öelda, et just paljudel oleks õnnestunud kaalukaid teoseid luua. Strindberg on ka üks minu peamisi lemmikuid ja eeskujusid. Teine, keda kindlasti pean nimetama, on Selma Lagerlöf, jällegi tänu suurepärasele muinasjutulisusele. Draama poole pealt muidugi sellised üldtuntud klassikud nagu Shakespeare, Molière ja Ibsen. Sotsiaalseid probleeme on veenvalt puudutanud Jack London, kes pole küll kuigi sügav, kuid see-eest hea jutustaja. Temast tunduvalt rohkem naudin aga Emile Zolad.

"Lisaks sellele, et "Unistuses Mallorcast" on sees muinasjutt, armastuslugu, sotsiaalne satiir jne., on kahe juudi vanamehe Josefi (Tõnu Tepandi) ning Samueliga (Arvo Raimo) sisse toodud ka religioosne temaatika. Kui oluline see teile teose seisukohast on?

Jah, võib rääkida küll kahest sõbrast, kellest üks on ateist ja teine ketserluseni aktiivne pühakirja uurija, kuid nende kahe saatusega ei taotle ma mingit religioosset üldistust või sõnumit. See on konkreetne olustik. Lundi Hädakülla saadeti palju Venemaalt ja Saksamaalt emigreerunud juute, kes elasid sama viletsalt nagu sealsed vaesed või töötud roots-

Hädaküla lapsed elavad nipernaadiliku isa unistustest. 2XENN LOIT

seal, kus näitleja oma üksikkõnes on tõstetud "puhtalt" suurde plaani (Piret Simson, Tõnu Tepandi), kannab see hästi välja. Kui monoloogi on illustreeritud taustategevusega (Erni Kase Johan kirjeldamas oma kohtumist Valge Neegriga), mõjub see juba kriipsu võrra lahjemalt, kui aga appi võetakse tõusev-pöörlev lavatehnika (Andres Noormets), "kukub" kuulaja üsna ruttu tagant.

Ja siis veel üks tõeliselt kirgastav viiv: keset nukralt jaburat koosolekustseeni tuuakse kohale rätikusse keeratud lapsemaim. Hädaküla parimad pojad kõhatavad hääle puhtaks ja liituvad püüdlikusse hällilauluansamblisse. Üks ühine suur ja poeetiline hingetõmme keset halli eluproosat.

SVEN KARJA

lasedki. Lundi elanikud lausa kartsid seda linnaosa. Peamine oligi, et see neid ühendas: oldi sõbrad, hoiti kokku ja abistati üksteist. Mingit rassivaenu ei esinenud.

Kävlinge (Gert Raudsep) puhul võib seda siiski kergelt täheldada. On ta selles mõttes ebatüüpiline tegelane?

Võib nii öelda küll. Kävlinge esindab tegelikult samuti üht teatud sotsiaaldemokraatlikku mõtlemissuunda, millist olen sõltuvalt piirkonnast väga palju kohanud, kuid millega on väga raske suhestuda. Ta on see tüüp, kellega ei saa arutleda, sest ta TEAB täpselt, mis muudab inimeste elu. Tegelane, kellel peab kõik olema n.-ö. selge ja kelle maailma ei tohi kuuluda haritud inimesi. On siiski tore, et lavastuses mõjub ta inimlikuna ning temast ei ole tehtud mingit saatanat.

Lavastuses on müstilisi tegelasi nagu Ripa (Margus Vaher), aga ka olustikulisi tegelasi, kel võiks olla lausa konkreetne prototüüp. Kui palju kasutasite "Mallorca" kirjutamisel Lundi kohta käivat ajaloolist arhiivimaterjali ja kuivõrd prototüüpe?

Ripas ei ole midagi eriti müstilist. Ta on konkreetne ajalooline isik, pankur ja Hädaküla rajaja, kellele lisasin lihtsalt ahasveerusliku motiivi süümepiinadest Hädaküla olukorra tõttu. Ma ei saaks rääkida prototüüpidest, pigem motiividest, mida siin-seal kasutan. Näiteks Hilda (Vilma Luik) inspireerijaks oli minu saami päritolu vanaema, kes tõepoolest kolmeaastase jalgsirännakuga põhjast näidendi tegevuspaika jõudis. Vanaisa sõitis aga peamehhaanikuna laeval sama marsruuti, mida Kosk (Andres Noormets), kuigi iseloomult kandis ennemini Kävlinge mõningaid omadusi. Kose eraeluline intriig põhineb ühel kakskümmend aastat tagasi juhtunud konkreetsel sündmusel. Lundi ajaloo kohta töötasin läbi aga rohkesti huvitavat materjali.

Olete nüüd etenduse ära näinud. Kas nähtu vastas teie ettekujutusele ja kontseptsioonile?

Mitte päris. Lavastus on palju parem kui minu näidend.

MADIS KOLK

A nagu absurd või suurepärane

Gábor Görgey "Vader, kus tukk on?". Tõlkija Edvin Hiedel. Lavastaja Lembit Peterson. Kunstnik Andres Koort. Helikujundus Marius Peterson. Osades Helvin Kaljula, Leino Rei, Mart Aas, Kaido Rannik, Kristo Toots. Esietendused 9. ja 10. juunil 2001. aastal Theatrumi saalis.

"Nooruses, kui lugesin Stendhali "Parma kloostrit", jättis mulle võimsa elamuse romaani kuulus algus: peakangelane Fabrizio del Dongo võtab osa saatuslikust Waterloo lahingust, aga ei tea, et see on nüüd saatuslik Waterloo lahing. Ainult niipalju taipab, et mingi tohutu möll käib tema ümber. Minu paljusid töid on samuti motiveerinud kaasaja igapäevaelu elav inimene, kes ei taju, et see, mis temaga toimub, on ajalugu. /---/ Niisiis, olen Fabrizio del Dongo. Ja igaüks on. Siiski tahaksin, et teaksin, mis tegelikult toimub. Ja tahaksin, et kõik teaksid. /---/ missugune lahing käib siin meie ümber?"

Nende sõnadega juhatab ungari kirjanik **Gábor Görgey** sisse oma 1994. aastal ilmunud järjekordse publitsistikakogumiku **"Waterloo keskpunktis"** ("Waterloo kellös közepén"). Görgey on terava silmaga sotsiaalne kirjanik, kes juba 50-ndatel aastatel luuletajana alustanuna, on jätkuvalt produktiivne nii luules, proosas kui draamakirjanduses, ja alati paralleelselt ka meedias. Et saada ise teada ja teavitada teisi sellest, "mis meie ümber toimub". Sotsiaalsest närvist kantud on ka tema 1966. aastal valminud näidend **"Vader, kus tukk on?"** (Komámasszony, hol a stukker?"), mille järjekordsele etendusele Theatrumis, käesoleva aasta 23.jaanuaril saabus kaugelt kohale ka kirjanik ise.

Etendusejärgses kohtumises trupi ja vaatajatega tunnistas autor, et kõnealuse näidendiga tahtis ta teha arved kõigega, mida ta Ungaris ei salli, nii tollal valitsenud sotsialistliku realismi kui ka traditsioonilise ungari draamavormiga, ning leidis oma ühiskonnakriitilisse komöödiasse arhetüübid, mis kajastavad kogu Ungari ajalugu selle koomilistes ja traagilistes joontes. Tõepoolest, antud näidend kuulub nende draamateoste hulka, millega 1960-ndate teisel poolel algas ungari näitekirjanduses uue draamavormi, nn. ungari absurdi, õitseaeg, mille peaesindajaks on (Eestiski korduvalt mängitud) István Örkény ("Tótid", "Kassimäng" jt). Görgey näidenditest on "Vader" tema kuulsaim, seda lavastatakse pea igal aastal mõnes Ungari teatris, aga teksti vastu tuntakse ikka ja jälle huvi ka mitmel pool mujal Euroopas ning kaugemalgi – 1999. aastal jõudis tükk Ameerikasse (kus nüüdseks juba kahes versioonis lavale jõudnud), ning näiteks selle aasta märtsis etendub Marokos.

Vaatamata sellele ja hoolimata allakirjutanu (kui muuhulgas ungari filoloogi) isiklikust erialasest rõõmust ungari draama taaskordse ilmumise üle meie lavadele, tekitas Theatrumi seekordne valik esiotsa küsimusi. Theatrumi üks märksõnu on alati olnud riskijulgus, mis väljendub eelkõige tavapäratus repertuaaripildis. Koostatakse ise lavakavu (tõsi küll, enamjaolt "kindlamast" klassikast nagu Tšehhov jt., aga mitte ainult) või kirjutatakse hoopis ise terve näidend (trupiliikme Mart Aasa "Kõik on noored"), või mängitakse klassikast teoseid, millistega (olgu paljunõudvuse või mõne muu põhjuse tõttu) mujal Eesti tänases teatris naljalt ei kohtu ("Antigone", "Pelléas ja Mélisande" jt.). Görgey "Vader" sisaldab aga, hoolimata oma absurdivormist ja groteskses lähtepunktist, küllalt palju *well made play*likkust (milline joon Görgey hilisemates draamateostes ainult süvenes), mistõttu selle lavastamisel peaks edu olema ette garanteeritud. Pean silmas seda, et nimelt "Vader" on näidend, millist kujutan üsna ootuspäraselt ette ka ükskõik millise teise Eesti teatri laval. See ei tähenda siiski, et kahtlustaksin Theatrumil olevat mingeid "ebaausaid" plaane, nagu "kindla peale minek", "publikule lõivumaksmine" jne. (ja mis neis tegelikult siis nii väga halba olekski?), pigem usun siin peituvat theatrumlaste huvi taas kord teiselaadse materjali proovimise vastu. Seda enam, et antud näidendi "hästitehtus" ei ole sajaprotsendiline ja Theatrumil on võimalus tõestada, kui edukalt neid näidendi ülejäänud (ja parimaid) protsente välja on võimalik tuua. Mida Theatrum ka suurepäraselt teeb. Ilmselt suudaks **Lembit Peterson** endale omasel moel ükskõik millise komöödia meelelahutuslikkusest need "meele kokkupanemise" jõupunktid üles leida, ammugi siis näidendi puhul, mis kahtlemata on hea näidend kõigile ülalmainitud mööndustele vaatamata ja mille nali teenib kõike muud kui meelelahutamise eesmärki.

Näidendi huvitavus, keerukus ja samas potentsiaalne libastumisvõimalus peitub tema põhijoonise absurdilikkuse äratabamises ja adekvaatses lavaletoomises. Misläbi kujutatud karakterid ja tegevussituatsioon tõusevad kõrgemale kitsalt Ungari kontekstis toimuvast, või ka kitsalt ühe või teise sootsiumi valupunktidele osutavast paroodiast. Theatrum on edukalt valinud avarama tõlgendusvõimaluse, tuues filigraanselt esile näidendi kogu absurdismi, seda aga samas üleliia rõhutamata, mis annab tükis toimuvale reaalse ja irreaalse pidevale vahetusele rafineeritud ootamatust.

Näidendi põhisituatsioon, mis seisneb lühidalt selles, et neli meest on viienda mehe revolvriähvardusel sunnitud istuma suletuna ühte ruumi, kus ülekuulamise käigus hakkab relv ootamatult peremeest vahetama ning paljastuvad meeste tegelikud maailmad ja väärastunud võimuiha, on ettearvestatavalt peaaegu krimkalikult põnev ja vaataja huvi ülalhoidev. Situatsioon näib esialgu täiesti reaalsena ja tegelased elust võetud indiviididena, õige pea aga ilmneb meeste käitumise ebaloogilisus ja ka kogu olukorra tegelik irreaalsus.

Loo mitmeti mõistetavus on kätketud juba näidendi pealkirja, mis eestikeelses tõlkes küll kahjuks kaduma läheb. Nimelt viitab lause "Vader, kus tukk on?" ungari lastemängule ("Vader, kus käärid on?"), kus mängijaid taga ajades kohta vahetama sunnitakse. Nii nagu vahetavad kohti (kord võimutoolil, kord mitte) ka näidendi tegelased. Seega on mänguparalleeli abil rõhutatud toimuva ebareaalsust, samas tegelaste usutava olemuse kaudu olukorra võimalikkust. Millest ka kogu absurd.

Theatrum, nagu juba öeldud, on valinud väljapeetud absurditunnetuse tee, materjali kitsalt ühiskonnakriitilise külje rõhutamise asemel. Ungari konteksti pole küll täiesti kaotatud (näiteks tegelas- ja kohanimede näol), kuid tegelaste arhetüüpsus teeb nad tõenäoliselt hoomatavaks ka mis tahes teise ühiskonna esindaja jaoks. Eesti vaataja harituse juures võib spetsiifilisemate kontekstide tundmise ja nende tagant olulise üldistuse tabamise oskusega ilmselt arvestada (Theatrum ei tee ungari talupojast lavastuses eesti oma jmt., millesarnaseid muudatusi ameerika versioonides näiteks sisse on viidud), ehkki tõsi, et nii mõnigi kalambuur keele mitteoskajale kaotsi läheb (näiteks nali Kiss'i nime ümber jmt.). Küll aga oleks lavastuse lõppu sissekirjutatud metateater olnud ehk veelgi "metam", kui siinkohal ungari lavatööliste nimede asemel eesti omi oleks kasutatud.

"Gábor Görgey puhul ei avaldu tegelaskujude olemus nende oma karakterites, vaid nende vastustes kõnes väljajoonistuvale sotsioloogilisele olukorrale, kitsikusele", kirjutab ungari teatriteadlane Tamás Bécsy (Bécsy 1996: 103) Görgey ühte teist absurdidraamat "Pead Ferdinandile" (1982) analüüsides. Samalaadset karakterikäsitlust võib leida ka "Vaderis": sündmuste käik on see, mis tegelasi end avama ja olukorrale vastavalt ka muutma sunnib. Siiski on selles tükis enam rõhuasetust karakteritele ja näitlejad lasevad end rohketel mänguvõimalustel ka kaasa viia.

Lavastuse algupoole dominant lasub **Helvin Kaljula** Kompul, kes terve esimese vaatuse vältel relva oma käes hoides mängu suunab. Autori sõnul (kes enamikku oma näidendi lavastusi näinud, kaasa arvatud mitmel korral ise seda lavastanud) on Kompu senini enim erinevaid lahendusi leidnud tegelaskuju. Ning Theatrumis nähtu oli tema hinnangul jällegi üks uus variant. Näidendi tõlkija Edvin Hiedeli meelest jõuab siinne Kompu lahendus eestlastele sajaprotsendiliselt pärale. Tõepoolest, Kaljula Kompu on tõsiseltvõetav lumpeni ja kantpea segu, milliseid linnatänavatel kõikjal kohtab. Erinevalt aga paljudest neist "ametivendadest" on lavastuse Kompu oma ennastimetlevas jämeduses ja üheselt ülbet rumalust peegeldava silmavaatega ilmselgelt ohtlik. Kaljula rollilahendus on seda huvitavam, et kannab endas vajalikul määral absurdihuumorit ja teises vaatuses ilmutab ka kant-lumpenlikkuse eripalgelisemaid, vähem agressiivseid jooni. Kompule sekundeerib tugevalt **Leino Rei** kehastatud Kõrgeausus. Just nende kahe karakterikujutuse (mis kujuteldavale joonele paigutatuna asuksid selle vastandotstes) vastastikune "palliloopimine" hoiab lavastuse pinget peaasjalikult üleval, teises vaatuses võtab olukorra suunamise üle nimelt Kõrgeausus. Rei kõrgestisündinud aristokraatia au hoidev pedantne vanahärra on oma monoklitaguse armutu pilgu ja vinguva häälevarjundiga lavastuse kahtlemata koomilisim kuju. Kõrgeaususe roll annab selleks tõenäoliselt ka enim võimalusi, milliseid ilmsete koomikuvõimetega Rei kasutamata ei jäta. Head "lastetuba" on aimata ka **Kaido Ranniku** kehastatavast intellektuaalide koondkujust Kissist. Tema viisaka sapisuse tagant õhkub enesekesksele erudiidile omast tehtud kuiviklikkust, mis ootamatuteski olukordades täielikult ei kao, küll aga võimujanust läbiimbununa kergelt tasakaalu kaotades endalegi uskumatuna teovõimsust hakkab ilmutama. Lavastuse süüdimatu "päikesepoisi" roll on kanda maalt tulnud Mártonil, keda mängib **Kristo Toots**. Tootsi rolli füüsiline joonis on vaimustav, tema tantsusamm on ehtsalt ungarlik ja naiiv-õnnis pilk usutavalt särav. Harimatuse tegelikust hävitusjõust saab aga aimu kohe, mil Márton võimutroonile pääseb ja näitleja järgnevais tõsikoomilisis laulukatkeis paugupealt teine ja senisest ohtlikult distantseeruv iseteadvusenoot esile tõuseb. Kui teised osatäitjad pidevale lavalolekule vaatamata etenduse jooksul veidigi puhkust saavad, siis **Mart Aas** K. Mülleri osas on kõikide "võimuvahetuste" ajal agaralt hakkamas. Tema "väikese inimese" võltsalandliku koogutamise ja pugejaliku sõnamulina kohatine peaaegu monotoonsusesse kaldumine on ilmselt taotluslik, siiski meeldis Müller mulle enim kolmandal nähtud etendusel (kõnealusel 23. jaanuaril), kus Aasa hoiak oli järsku vaoshoitum, mõtlikum ja kuidagi ootamatult kaastunnet äratav, mis paradoksaalsel moel ka tegelaskuju koomika teravamalt välja tõi. Üldse oli mainitud etendusel enim igasuguseid improvisatsioonihetki ja varasemaga võrreldes tehtud muudatusi (näiteks tabavate absurdimaiguliste muusikakohtade lisandumine), mis Theatrumi atmosfääri seletamatuse, "oma näo" olemuse mõistmiseks ehk ühe võimalikest võtmetest annabki – lakkamatu improvisatsioon detailselt viimistletud vormis. Ja nii sai ka ootuspäratuna mõjuva *well made play* sugemetega näidendist Theatrumi laval ehtne "Theatrumi tükk".

KRISTEL NÕLVAK

Viidatud kirjandus

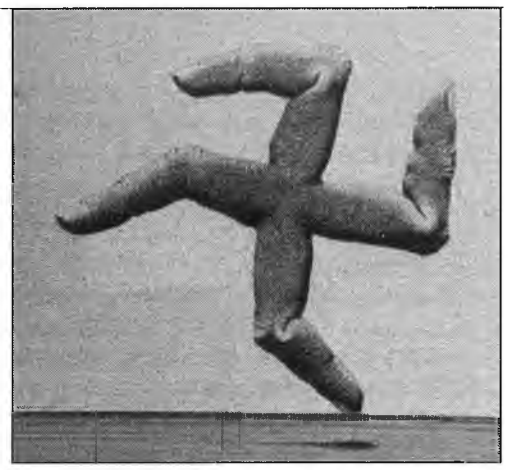
Bécsy Tamás 1996. Kalandok a magyar drámával 1945 – 89. – Budapest: Balassi.

Görgey Gábor 1994. Waterloo kellös közepén. – Budapest: Magvetö Könyvkiadó.

Vastuoluline soome kunsti korüfee Kaivanto

Kimmo Kaivanto näitus
Tallinna Kunstihoones 17. veebruarini.

Kunstihoone näitus toob eesti vaatajale koju kätte XX sajandi teise poole soome kunsti suurkuju Kimmo Kaivanto loomingu. Kimmo Kaivanto (s. 1932) on tundliku ühiskondlik-poliitilise närviga esteet. Kahe vastandliku kvaliteedi mõjusfääris kulgenuna on tema kunst pälvinud suuremat rahvusvahelist tähelepanu kui teiste andekate sama põlvkonna soome kunstnike looming, ent sellele on osaks saanud ka teravaid hinnanguid nii kriitikutelt kui publikult.

Tulemuslikkuse küsimus. Serigraafia,1969.

Rahvusvahelistest kunstiarengutest hästi informeeritud Eesti 1960. – 70. aastate kunstiuuendajatele on Kaivanto nimi tuntud ning paljutähenduslik, ent laiemale publikule, aga ka noorematele kunstiinimestele, on käesolev näitus üsna tõenäoliselt esimene kokkupuude tema loominguga, seda enam, et 90ndate algusest on Kaivanto jälginud jooksvat kunstielu skeptilise kõrvaltvaatajana.

Kunstnikuna on Kaivanto peaaegu iseõppija. 1949 – 51 ta joonistas ja tegeles graafikaga sünnilinna Tampere kunstiühingu kursustel. Kaivanto on vaid ühe õppeaasta (1953-54) käinud Helsingi Kõrgemas Rakenduskunsti Koolis. Õppeasutuse valik annab tunnistust tema loomingulise hoiaku uuenduslikkust; samas Ateneumi hoones tegutsenud kunstiakadeemiat peeti tol ajal vanameelseks. Ent Kimmo Kaivanto särav loomulik anne jätkab suguvõsa traditsioone. Kaivanto emapoolne vanaisa oli kuuldavasti Akseli Gallen-Kallela poolvend ning isapoolne vanaisa puutöömeister, kes tegi Hugo Simbergi tellimusel Tampere Toomkeiriku puunikerdustega uksed ja pinkide otsad. Vaimset seost Gallen-Kallela ja Simbergiga peab Kaivanto oluliseks. Aastaid on tal olnud ateljee Arkkusaarel Tarjantee järvedemaal, mille ta vastas samade kuulsate eelkäijate radadel matkates ning Tampere perioodil elas ja töötas ta 15 aastat nn. Palanderi majas, kus Simberg kavandas Tampere Toomkiriku freskod.

Uuendusmeelsed kuuekümnendad

Kaivanto viiekümnendate aastate romantiliselt tumedates toonides maale iseloomustab kubismiihalus. Neid ta käesoleval näitusel ei eksponeeri. Küll aga saab näha mitmeid 1960. aastate keskpaiga ja teise poole teoseid, milles Kaivanto ülima vabaduse ning elegantsiga abstraheerib loodusmuljeid. Ta eksperimenteerib meelsasti tehnikate ja teose vormiga, vastandab materjale, erineva karakteriga maalilisi struktuure. Kaivanto kasutab meelsasti külmi sinakashalle toone; ultramariini segamisel tekkivad sinise nüansid on ta lemmiktoonid. Romantilisest loodusnägemusest lähtuva informalistliku laadiga esindas ta Soomet 1968. aasta Veneetsia biennaalil, mille üldkliimat märgistasid teravad poliitilised seisukohavõtud noorsoo protestiliikumiste kõrgpunkti, Vietnami sõja ja Tšehhoslovakkia sündmuste taustal. Kaivanto on märkinud, et soomlased vaatasid kohapeal biennaali-institutsiooni-vastastesse aktsioonidesse kanaliseerunud rahulolematust, suu lahti.

Kaivanto tundlikku natuuri puudutasid 1968. aasta sündmused sügavalt. Lühikese aja jooksul loob ta terve rea antimilitaristlikke teoseid. Romantilisest looduskogemusest lähtuva informalismi asemele tulevad selged kontseptuaalsed hoiakud. Ent nagu märgib õigustatult Kaivanto uusima monograafia autor Kimmo Sarje, pole Kaivanto 1960. aastate lõpu – 1970. aastate kontseptualistlik looming päris stiilipuhas, pigem lähemal tänasele uuskontseptualismile, sest kunsti ainese määratlemise kõrval on Kaivanto teostes olulisel kohal kujutavad elemendid.

1969. aasta isiknäitusel galeriis Artek eksponeeris Kaivanto ainult uusi militarismi ja totalitarismi kriitikast kantud teoseid, millest suur osa on ka Tallinnas väljas. Seejuures on huvitav, et kunstniku esimene antimilitaristlik teos "Militarist" pärineb aastast 1962.

Subjektiivselt karismaatiline tagasivaade

Ei Tallinna näitus ega ka sellele eelnenud väljapanek Helsingi Taidehallis pole retrospektiivid selles mõttes, et järgiksid kunstniku loomingu muutumist ajalises järjepidevuses. Tegemist on pigem subjektiivse tagasivaatega, mida on mõjutanud eelmise aasta dramaatilised poliitilised arengud. Viimased kümme aastat kunstielus toimuvat rebimist kõrvalt jälginud Kaivantot ajendas see tegema midagi üsna erandlikku – võimendama teadlikult oma loomingu humanistlikku militarismivastast sõnumit. Kunstniku enda jaoks on näituse üks olulisemaid teoseid "Krutsifiks" (2001), mille algne makett "Tasakaal" pärineb aastast 1968 (oli eksponeeritud Arteki näitusel). 33 aasta taguses kompositsioonis on kunstnik suunanud vedruna pingutatud naaskli meridiaanide võrguga kaetud munakoorele, luues mõjusa kujundi, mis häiriva teravusega viitab nii rahvusvahelise olukorra plahvatusohtlikkusele kui ka teaduslik-tehnilise progressi ohtudele. Uus skulptuur, seevastu, on pühendatud inimlikule kannatusele. Kaivanto viimaste aastate teosed ongi enamasti väga isiklikud, nende sõnum on intiimne ning raskesti loetav.

Kaivanto kuulsamaid maale "Kui meri sureb" I ja II, "Öö", "Hommik" (kõik 1973), mis käsitlevad tsivilisatsiooni mõju loodusele, Tallinna näitusel pole. Sara Hildeni Muuseum ja Kiasma ei soostunud neid laenama Kunstihoonele, kus pole kliimaseadmeid. Maali "Kui meri sureb" kuni silmapiirini vesiroosidega kaetud veepind on Kaivanto kuulsaim teos, see trükiti ka UNESCO postkaardile ning tegi nii autori kui ja soome kunsti tuntuks kogu maailmas. Nimetatud teostega esindas ta Soomet 1976. aastal teistkordselt üsna lühikese vaheajaga Veneetsia biennaalil.

Rahvusvahelistest kunstiliikumistest on Kaivanto enda suurimate mõjutajatena esile toonud kubismi, fotorealismi ja minimalismi. Tegelikult leiab praeguselt näituselt kokkupuutepunkte pea kõikide XX sajandi hilismodernismi trendidega, ent Kaivanto isikupärases interpreteeringus. 1970. aastatel on fotorealism olulisim mõjutaja – eelpool nimetatud kuulsad loodusnägemused esindavad samuti fotorealismile omast juhusest puhastatud vahendatud kujutusviisi.

Tagasipöördumine spontaanse maalilisuse ning ekspresiivsema tundelisuse juurde leiab aset Kaivanto loomingus 1980. aastate alguses. Kunstniku uus fragmentaarne ning viideterohke laad sisaldab elemente nii tema enda 60ndate informalismi perioodist kui 70ndate figuratiivsusest, millesse ta vanameistri üleolekuga lisab rafineeritud kunstiajaloolisi ja kultuuriloolisi vihjeid. Hinnangulisus taandub, andes teed ambivalentsele detailirikkusele. Ühtlasi tõmbub ta tagasi jooksvast kunstielust, kommenteerides edaspidi maailma vaid läbi sügavalt isikliku prisma.

Kord inspireerib teda ajalugu, kord isiklik tragöödia, kord saab ta inspiratsiooni Solženitsõni Gulagi arhipelaagist vastupidise visiooni "Õnne arhipelaagi" (1982) loomiseks ning on hingepõhjani häiritud, kui teos publitseeritakse, kunstniku arvates poliitilistel põhjustel, "Õnne saarestikuna", teinekord leiab väljendusrikka puutüve ning vormib selle skulptuuriks. Ekspositsioon on tavatult, ent mitte häirivalt tihe ja piisavalt karismaatiline, et vaatajat mõjutada.

ANU LIIVAK

Tänane päev. Guašš, 1972. REPRO

REPLIIK

Norra on hädas ooperiteatri ja kunstimuuseumiga. Kas tõesti?

Laupäevases 2. II Kuku raadio "Keskpäevatunnis" said kaks stuudios viibijat, **Hans. H. Luik** ja **Tõnis Palts** kolmandalt, eemalviibivalt Tartu aselinnapealt rõõmustava teate Norrast. Üllatav-üllatav – Norras polevatki ooperiteatrit ning käivat suured vaidlused selle ehitamise ümber. Norrakaid panevat muretsema kahtlus, et esialgu pakutud 4 miljardi Eesti krooni asemel kasvab ehituse maksumus tunduvalt suuremaks. Luik ja Palts said kondi hambu ning hakkasid kahtlustama samasugustes mahhinatsioonides Eesti Kunstimuuseumi kavandatavat ehitist. Muinsuskaitseline pank ja lammutatavad sõjaväehaiglad Lasnamäe nõlval jäid neile kui teadlikele kodanikele niikuinii lisaks südame peale kripeldama. Luik teadis veel lisada (millest paistis läbi teatud annus kahjurõõmu), et rikastel norrakatel pole oma kunstimuuseumigi. Nähtavasti on TOP-i müümise/mittemüümise tunnusteema asendunud nendes laupäevastes minutites kavandatavale kunstimuuseumile kantsiku näitamisega. Luige antipaatia kunstigaleriide suhtes pärineb ehk enam asfaldijoonistuste võistlusest õpingute ajal Tartu ülikooli Pälsoni ühiselamu ees, mille korraldamise eest ta ühikavanemana organite ees vastust andma pidi.

Siiski oleksid lugupeetud saatejuhid, kes aegade jooksul on ilmselt olnud suutelised rahastama oma puhkusepäevi Norras, võinud kodutöö korras tutvuda Norra kultuurilooga, kasvõi kiirelt kätte tuleva Interneti vahendusel. Nimelt on Norra rohkem kui 500 muuseumi seas 60 kunstimuuseumi. Nende Rahvusgalerii pealinnas Oslos asutati 1837. aastal. Juba 1882. aastal avati selle ekspositsiooni jaoks spetsiaalselt ehitatud hoone (arh. Adolf Schirmer), mida on hiljem pidevalt laiendatud. Seal on eksponeeritud enamuses norra kunst (E. Munch!), aga ka Euroopa kunsti II maailmasõjani. Oslos on ka hilisema kunsti kogusid eksponeeriv moodsa kunsti muuseum. XX sajandi algusaastail ehitati ka omapärases norra juugendstiilis Rahvusteatri hoone. Erinevalt Estonia teatrist on see jäänud norra kultuuris tugeva sõnalavastusliku teatri käsutusse. Alates 1958. aastast pidevalt tegutsev Norra Kuninglik Ooper ja Ballett on maailmas tuntud, aga nende püsihoone on tänaseks kitsaks jäänud. Seega on jutt neli miljardit krooni maksva uue teatrihoone püstitamisest, milline idee on ju Eestis ammu maha maetud.

Seega on "Keskpäevatunni" kommentaarid kultuuriehitiste teemal tunduvalt vähem väärt kui käsklus "Nutt ja hala!" filmis "Arabella".

ENRIKO TALVISTU

GALERIID

TALLINN

Life after Prozak

Kiwa näitus "Life after Prozak. Girl art exhibition" Raatuse galeriis 27. I – 12. II.
Tuntuses on tunnustust – Kiwa kunstnikuna ei vaja enam tutvustamist. Kui paljud aga tunnevad ja mäletavad enam Jaanus Kivastet? Teinekord tundub, et see, mida mõtleb ja teeb kunstnik Kiwa, ei erine sugugi sellest, mis mõlgub meeles kodanik Kivastel. Mis puutub Prozakikuuri, siis seile läbis ikkagi Jaanus Kivaste, aga mitte anarhopoppar Kiwa.

Kõrvalekalde normist (groteskselt seksuaalse alatooniga), psüühilise infantiilsuse, on Kiwa projitseerinud madrusesärkides lapsnaiste maaniana ja massihullusena galeriiseintel. Kiwal on selles valdkonnas juba ligi nelja-aastane staaž: kasutas ta ju seda temaatikat ka oma varases maalinäituses "Regatta", videos "Tüdruk rokib" ja 1999. aastal Vaala galeriis "Kiwa dessantal". Kiwa on saanud rahulduse oma loomingust, Alice'i-Lolita-laadsete fantaasiakujutelmade materialiseerumisest. Ta on alati püüdnud saada sõltumatuks meid ümbritsevast välismaailmast, otsides rahuldust psüühilistest protsessidest. Kunstnikuna saab ta naudingu illusioonidest, laskmata ennast häirida sellest, et need jäävad tegelikkusest üsna kaugele. Ometi ei suuda selline kerge narkoosiseisund, millesse Kiwa ennast oma kunstiga viinud on, rohkemat, kui tuua endaga kaasa lühiajalise pääsu elu hädade käest. Kiwa on nagu eremiit pööranud kogu maailmale selja, kujundades ja ehitades seda ümber oma nägemuse järgi, kus kõik talumatud jooned on kõrvaldatud ja asendatud meeldivatega.

Juba Sigmund Freud kirjutas oma teoses "Ühe illusiooni tulevik" (1927): "Elu, nii nagu ta meile on antud, on meie jaoks liiga raske, ta toob meile kaasa liiga palju valu, pettumust, lahendamatuid ülesandeid. Et seda kõike taluda, ei saa me läbi leevendust pakkuvate vahenditeta." Asendusrahuldus, mida pakub näiteks kunst, on Freudi arvates reaalsuse suhtes siiski illusioon. Sealjuures ei jäta ta märkimata uimastusvahendite osa, mis pidavat mõjutama meie füüsilist külge ja muutma tema keemilist koostist.

Ka Kiwa on oma kunsti eesmärgiks seadnud mõnuprintsiibi (*Lustprinzip*) programmi. See printsiip valitseb hingeaparaadi tegevust, kuid samas on see programm riius kogu maailmaga, nii mikro- kui makrokosmosega. Mõnuprintsiip saab ka Kiwa puhul alguse kuhjunud vajaduste äkilisest rahuldamisest ning on võimalik vaid episoodilise fenomenina. Kahjuks oleme me aga loodud nii, et suudame intensiivselt nautida vaid kontrasti, püsiseisundit aga üsna lühikest aega. J. W. Goethe on isegi väitnud, "et pole midagi, mis oleks raskem taluda kui terve rida kauneid päevi".

Näituse ava-*performance*i käigus põgenes Kiwa vähemalt hetkeks taas reaalsuse surve alt ja leidis pelgupaiga omaenese maailmas, kus meeldivate aistingute kogemiseks olid loodud vastavad tingimused: muusika, valgusemäng jne... Eneseküllase nartsissistina otsib Kiwa peamist rahuldust oma hingelistest protsessidest. Interpreteerides seda kõike klassikuks kujunenud Freudi abil, on kunstnik just nimelt pagenud neurootilisse haigusesse, leides lohutust kroonilises intoksikatsioonis. Parafraseerides jällegi eelnimetatud psühhoanalüütikut, seisneb ka Kiwa loodud enseterapeutilise "religiooni" sisu elu nn. tõeliste väärtuste allasurumises ja reaalsest maailmast hullumeelse pildi loomises, mille eelduseks on intellekti ärahirmutamine.

Kõik Raatuse väljapaneku maalid *teenager*itest on pealiskaudsed ja tühjad. Sama tühjad kui ajakirjadest peegelduvad fotod modellidest, kelle eesmärk on eksponeerida vaid fassaadi. Seatud ülesse juhuslikkuse printsiibist lähtuvalt, on tööd erinevad nii formaadilt kui tehnikalt. Sellisele pealiskaudsusele ja välisele illusioonikultusele Kiwa oma olematus näitusekontseptsioonis aga rõhuski. Sealjuures tegeleb Kiwa alati enesepaljastusega, kostaks justnagu ahastama panev karje: "See olen ju mina!"

Kolm autobiograafilist lähenemist

Triinu Jürvese "Nimekiri" Deco galeriis jaanuaris, Erki Kasemetsa "Kineetilised objektid" Meistrite hoovi galeriis 22. I – 7. II ja Külli K. Kaatsi "Avifauna" Tallinna Linnagaleriis 24. I – 31. I.

Triinu Jürvese väljenduslaad on abstraktne, kuid kunsti sisu autobiograafiline. Jürves jätkas 2001. aasta kevadel alustatud teemat: ta eksponeeris nii maali kui graafika kaudu oma verepildi hemogramme ja dokumentatsioone. Nimelt põeb autor juba lapsest saadik diabeeti. Tema teosed on oma viimistluses arendatud teaduslikeks analüüsideks ja sürrealistlikeks pettepiltideks. Vormiliselt võib paralleele tuua Vassili Kandinski teosoofilise kunstikäsitlusega. Jürvese skeemide järjepidev süsteemsus sarnaneb XIX sajandi lõpu okultistide Annie Besanti ja Charles W. Leadbeateri teose "Occult Chemistry" illustratsioonidega. Kuid samas moodustavad Jürvese pildid lihtsalt ühe loo. See on autobiograafiline lugu, kus teosed on publiku silme ette tõstetud ID-kaartide või infopankadena, millest osav vaataja võib välja lugeda ka kõige salastatumat teavet. See pole mitte koloriit ega teoste üleüldine ülesehitus, vaid üksikud detailid ja intiimsed vahemärkused pildiservadel, mis paljastavad, et tegu on naiskunstnikuga. Kõikemääravaks jõuks ja omamoodi valemiks Jürvese töödel on inimese mõõde, mis peegeldub keemiliste elementide loetelus vereplasma koostises.

PIIA RUBER

Erki Kasemetsa ekspositsioon "Slow-Tech 2. Tallinn (Pallinn)" oli aga sõna otseses mõttes üks suur mäng. Selline dadaistlik määramatu mängulisus, mis iseloomustab kineetilist kunsti, on millegipärast omane just meestele. On ju enamik kineetilisi kunstnikke – Alexander Calder, Julio Le Parc, Pol Bury, Jean Tinguely mehed. Kasemetsa teosed, mis on vaataja ette projitseeritud tasandil objekt *versus* ruum, loovad publiku ümber meeleoluka atmosfääri, mille eesmärk on haarata vastuvõtja interaktiivsesse suhtlemisprotsessi. Kasutades kapitalistliku tarbimisühiskonna jääkprodukte (plastmasspurke ja pudeleid), on autor ehitanud keerukaid konstruktsioone ja renne, milles piljardi ja petanki kuulid libedalt veerevad. Kaudselt kasutab Kasemets jätkuvalt mooduleid. Tema objektide mooduliks on alati olnud masstoodangu jääk, pakend, mis oma polümorfsuses tekitab ülimalt süsteemseid ja dekoratiivseid kujundeid. Autobiograafilisus avaldub Erki Kasemetsa töödes just tema loomingu järjepidevuses ja mänguihaluses. Deformeerides oskuslikult utilitaarseid produkte, manipuleerib ta osavalt publikuga ja on seetõttu omaette nähtus eesti kunstipildis. Märkimisväärne on aga tõsiasi, et kuigi ta ei kuulu kõige noorema põlvkonna kunstnike hulka, pole teda Sirje Helme ja Jaak Kangilaski koostatud "Lühikeses kunstiajaloos" kordagi maininud.

Külli K. Kaats on õppinud muusikaakadeemias dirigeerimist ja kunstiakadeemias graafikat. Kunstnik püüab integreerida kaht eriala ühte audiovisuaalsesse tervikusse. Tema näituse "Avifauna" loomist on inspireerinud teaduslik väljaanne "Lindude välimääraja". Sellise ornitoloogilise hoiakuga ironiseerib Kaats kaudselt inimliku verbaalse müra üle, tõlkides "linnukeele" oma häälitsuste kaudu "inimkeelde". Näituse avamisel esines ka Tallinna Pühavaimu kiriku koor, imiteerides dirigendi juhendamise saatel linnulaulu. Tulemus on päris jabur ning tekib küsimus, mida siis ikkagi kunstnik kõige sellega öelda tahab. Selge artikulatsiooni ja peene miimilise eneseväljenduse tõttu võib antud väljapaneku klassifitseerida pigem logopeedia valdkonda. Teisalt moodustasid galeriiruumi paigutatud telerid iseseiva videoskulptuuride grupi. Primaarne oli füüsiliselt eksisteeriv teler: sealt väljus triviaalne. Nam June Paiki või Wulf Hertzogenrathi video-*environment*i ideed see ometi välja ei kandnud.

Kaatsil on tugev analüüsivõime, ometi oleks oodanud auditiivse ja visuaalse ühendamisest, ühildumisest selgemat väljaarendust.

RIIN KÜBARSEPP

VILJANDI

Piiritu preservatiiv

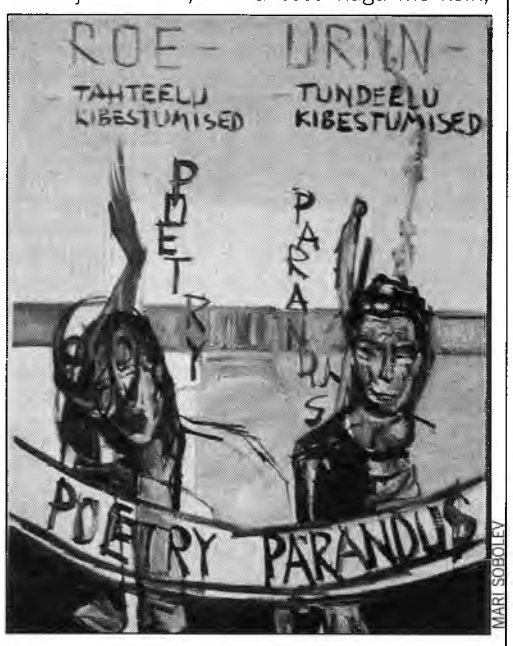
Karl Nageli maalid "Komöödia. Patoloogia" Ugala teatri jalutussaalis 14. veebruarini.

Sama pealkirja kannab ka üks Karl Nageli maal, mis teiste seas on esmakordselt eksponeeritud Ugalas.

Karl Nagel on üht-teist ekspressiivsest maalilaadist kasutusele võtnud, seda eelkõige agressiivse pintslitöö ja sünge värvigamma osas. Tema kompositsioonid püsivad aga püsti mitte tungleval-tormleval dünaamikal, vaid täiesti ratsionaalsel, võiks isegi arvata, et konstruktivismisugemetega karkassil. Horisontaalid ja vertikaalid püsivad püsti, nende külge on kindlalt kinnitatud liikuvamad elemendid, nagu plahvatused, üleujutused, peegeldused ja figuurid. Vana hea sümmeetrianippki on siin sage külaline.

Vormid, mis pildipinnale on kinnitunud, on tihedasti seotud sisuga. Sisu mõistmisele aitavad kaasa tekstid. Massimeedia on suutnud meie ajusse kinnistada universaalse mõistmise ja tõlgendamise maatriksi – foto ja fotoallkiri, toode ja kaubamärk, kaader ja subtiitrid, menüüd ja ikoonid. Ja maal ning tekst.

Nageli tekstid pole niisama pula, need toetuvad allikatele, milleks näivad olevat arstiraamatud (või meditsiinitudengi konspektid), alkeemia, psühhiaatria, grafiti ja *flashback'* id. Peamiseks teemaks on siiski inimese seisundid, patoloogia nii vaimses kui kehalises plaanis. Võtame näiteks rohelise maali, mille foonil on aimatav DNA-ahel. Selle inimese algosakese motiiviga on seotud "Viirused – iseenda süüdistamine. Bakterid – teiste süüdistamine" mida võib võtta kui elusloouse algosakesi. Viirused ja bakterid, loomakesed nagu me kõik,

MARI SOBOLEV

on saanud haige ühiskonna tervisekultuse raames negatiivse tähenduse kui inimese keha vaenlased, kes tuleb igasuguste seepide ja olluste abil hävitada. Nagel kasutab seda ära, sidudes negatiivsed märgid meelevaldselt negatiivsete tähendustega, omadustega, mis tekitavad nende kandjale halba. Samas kasutab ta terviseühiskonnas käibel märke, mida peetakse vaimse tervise häirete põhjusteks, neutraalses tähenduses nagu maalil tekstiga "Narkomaania – tahtmatus olla mittekeegi. Alkoholism – tahtmatus olla kurb. Enesetapp – tahtmine meeldida". Siin toob ta välja hädade põhjusteks peetavate pinnapealsete märkide taga olevad tegelikud psühholoogilised põhjused (oma versiooni nendest).

Mõningatel juhtudel tulevad lisaks bioloogilistele ja psühholoogilistele mõistetele sisse ka keemilised ühendid või materjalid, millel eri kultuurides sümboolne tähendus. Näiteks "Vesi – kurbus – võimetu viha" haagib tüüpilise õhtumaise melanhoolia vee kui kõige ebastabiilsema elemendiga astroloogiast ja liidab sinna otsa veel vene kultuuri koos kogu dostojevskiliku õõva ning halba veini pakkuvate jaamapuhvetitega. Alkeemia juurest ringiga tagasi meie ühiskonda jõuab ta väitega, mis kõlab: "Puu – headus soodustab igas. healoom. kasvamist", kus makstakse konspektiivselt kiirustavale maailmale kätte pinnapealsusest tuleneva positiivse tähendusnihke kaudu.

Nageli visuaalsed aksioomid lähtuvad ilmselt eneseanalüüsist ja on seetõttu niivõrd usutavad, et tekitavad äratundmisrõõmu ja samas positiivset üllatust paljudes. Kes meist siis ei tahaks tõdeda, et **enesehaletsus** on kõigest **silmade funktsiooni** häired.

MARI SOBOLEV

TARTU

Kelomees kui lunaatik

Raivo Kelomehe Tartu Sebra galerii näitus (31. I – 7. II) nagu polnudki kunstinäitus – pigem võinuks see olla tähetornis, Tõraveres või zooloogia-geoloogiamuuseumis. Kelomees arvab Nam June Paikile toetudes, et Kuu on inimkonna vanim televiisor. Võiks ju vastu vaielda, et Päike on veel suurem kui televiisor, kuid tõsi on see, et seda ei saa ainiti pikka aega vaadata.

Mõnes mõttes on Kelomehe video repliik saksa kunstniku Wolf Kahleni tööle. Too pani 1969. aastal Firenzes küpresside alla televiisori, oodates täiskuud, mis tuligi nähtavale samal ajal, kui Armstrong Kuule astus. Veel viitab Kelomees oma näituse tutvustuses, mis ongi ehk parem kui video ise, et "kuna Kuul ei ole atmosfääri, tuult ega vihma, siis astronautide jäljed ei kustu, need pidavat säilima 10 miljonit aastat". Ühegi kunstniku kunstiteos, mis on ka "jälg", ei säili kunagi nõnda kaua. Nüüd peaks välja arvutama, millal tegi inimene esimesed jäljed maa peal või millal esimesed koopajoonistused, mida peetakse kunstiajaloos kunstiks.

Kuu on vaieldamatult salapärasem nähtus kui päike, veel hullem – erinevalt päikesest, mis soojendab, vahel aga tekitab pisteid, on Kuu lausa nuhtluseks. Kuu tekitab tõuse ja mõõnu; kaua aega ei teatud, mis on Kuu varjatud küljel; oma lapsepõlvest mäletan, et olin kuutõbine.

Kelomehe näitus, mis sobiks näidata Discovery kanalil, on samas autobiograafiline: kui mina olen Juri Gagarini ajastu laps, siis Kelomehele on ilmselt sügava jälje jätnud ameeriklaste Kuule maandumine. Mõlemad sündmused on suure tõenäolisusega ajaloolised faktid, kuigi kaheldakse, kas Gagarin üldse selle tiiru ära tegi või kas ameeriklaste Kuule maandumine polnud mitte lavastus NASA salajases baasis. Kelomehe fantaasiatele võiks juurde mõelda. "Jälg" kosmoses on kindlasti ka nõukogude superkoer Laika, kes tiirleb orbiidil siiani. Või teine teema – kolonisatsioon. Portugalis Cascais olles vaatasin ookeani poole ja sain aru XV sajandi meresõitjatest. Ikka kole kiusatus oli riskida ja teada saada, kas kusagil teisel pool on veel maid ja rikkusi, mida noolida. Inimkonna viimaseks kolonisatsiooniks oligi Kuu vallutamine, kuigi juba ette oli teada, et sealt pole midagi saada. See kõik oli külma sõja aegne mõttetu rabelemine, mis lihtsalt andis tööd sadadele teadusinstituutidele nii siin- kui sealpool raudset eesriiet. Peale selle mütoloogiline pärand kõikvõimalike anekdootide sünniks. USA president helistab NASAsse: "Tehke kähku midagi, venelased värvivad Kuu punaseks!" Sealt rahustatakse: "Las värvivad, siis läheme meie ja kirjutame sinna "Coca-cola"."

ANTS JUSKE

Unustatud või unustamatud?

Aino Bach ja Agaate Veeber 100

Kuigi teisi pallaslastest juubilare, näiteks Aleksander Vardit, austati mälestusnäitustega mitmekordselt (kõneldi juba isegi vardiaanast), on unustatud Aino Bach, samuti nagu tema põlvkonna- ja vaimsusekaaslane Agaate Veeber. Miks on nad tähelepanu fookusest kõrval? Kas seepärast, et nad olid naiskunstnikud meie siiski nii mehe(likkuse)keskses ühiskonnas?

Seostub delikaatsus, õrnus, tundevarjundite ja tooninüansside poeesia ning lihtsalt (faktuuri, joone, poosi, nukra mõtiskluse) ilu millegagi, mille üldnimeks on kaotaja? Vahest on see tähelepanematus siiski vaid juhus, sest märkamata möödus ka Arkadio Laigo 100. sünniaastapäev 14. VII 2001, kui kõnelda siinkohal ainult Pallase koolkonna graafikutest. Ado Vabbe ja Eduard Wiiralti *centenniumi* seevastu tähistati omal ajal suure pidulikkusega. Naise võimekuse hindamiskriteeriumid jäävad kahtlemata ka edaspidi juurdlemis- ja ka väitlusaineks, sest hoolimata (noorest) demokraatiast on naine "teine" ja tema looming "teistsugune" võrreldes ühiskonna pealiinidega. Nii oli see ka enne sõda, ent 1930. aastate lõpul tõusis esile kolm naiskunstnikku – Karin Luts (s. 1904), Aino Bach ja Agaate Veeber, kelle loomingul oleks ülekohtune lasta unustusehõlma vajuda. Hoolimata suurest hulgast kunstikooli lõpetanud tütarlastest, jõudsidki tegelikult esiplaanile vaid Luts ja Bach. Kui 1939. aastal toimus suur naiskunstnike näitus, seostasid paljud kriitikudki naist "näputöö" ja "nukulikkusega". Erandiks oli Hanno Kompus, kes selgelt rõhutas: talent jääb talendiks, ilmutagu see ennast mehes või naises.

Lähted

Aino Bach astus 1923 kunstikooli Pallas Tartus. Ta õppis algul (vaheaegadega) Nikolai Triigi juures maali ja 1930. aastast peamiselt Ado Vabbe juhendamisel graafikat ning lõpetas kooli 1935 graafikuna. 1931. aastal abiellus ta maalikunstnik Kaarel Liimandiga ja käis 1937 temaga koos õppereisil Pariisis.

Aino Bach vaimustus Pariisi koolkonna, aga ka originaalis suurt muljet avaldanud renessanss- ja barokkmaalijate ning samuti prantsuse impressionistide teostest. Kahtlemata võib Bachi varases figuraalsuses leida ka Picasso mõju. Tartu kunstikoolkonna prantsuspärane suunitlus sai õppereisil kogetuga tugeva pitseri peale ja vormis Aino Bachi kogu hilisema loomingu. Tema valdavalt realistlikes töödes on elurõõmu ja artistliku eluringi kõrval esile tõstetud (Hanno Kompuse poolt) ka piibellikkust ja ehtsuse kriteeriumi.

Agaate Veeber alustas kunstiõpinguid Ants Laikmaa ateljeekoolis, seejärel õppis Nürnbergi kunstikoolis ja aastast 1933 Pallases Ado Vabbe ning Hando Mugasto juures, lõpetades kooli graafikuna 1938. Varakult kaotas Agaate Veeber abikaasa, andeka maalikunstniku Kuno Veeberi (1898 – 1929), kellega ta abiellus 1926. Ilmselt ajendas Kuno Veeberi baltisaksa päritolu Agaate Veeberit 1939. aastal illustreerima "hullu krahvi" P. von Manteuffeli naljalugusid ("Ajaviide peeru valgusel") ja Marie Underi "Porkuni preilit". Olles kunstielus veidi hilisema stardiga kui eakaaslane Aino Bach, valis ta Eestile saatuslike okupatsioonide keerises eksiili ning tema loomingu peaosa valmiski USAs. Seda hinnalisem on Agaate Veeberi varane looming. H. Kompus märkis 1939 veebruaris, et Agaate Veeber on ületanud selle nähtamatu künnise, mis eraldas teda küpsusest.

Pallaslaste fetiš-mustlaspoiss, tütarlaps kitarriga, eri tehnikates varieeritud Ruhnu maastikud on samas kaemuslikus meeleolus nagu Aino Bachi gravüürid. Veeberi peatehnikaks kujunes kuivnõel, ent ta valdas kõiki sügavtrükitehnikaid.

Tunnustuse võitmine

1930. aastate teisel poolel saavutasid kaks naisgraafikut sellise maine, et ka kultuurkapital ostis nende töid. Muide, realistliku suuna eelistamine ostupoliitikas leidis ka teravat kriitikat. Nii näiteks kirjutas Ilmar Laaban 1949 tagasivaatavalt, et "eesti kunstis oli ettemääratud üldine suund, mis vastu **kaasaegse** kunsti padriku- ja mägimaastikke oli tubli planguga ääristatud ja sel plangul oli ka okastraat peal", mõeldes selle all ennekõike talupoegliku elu idealiseerimist.

Vaevalt võiks Aino Bachi kalkuleerivaks nimetada, ent tema tasakaalustatud loomelaad oli vastuvõetav nii kriitikutele kui kunstiametnikele žüriides. Bachi kui graafiku lemmiktehnikaks kujunes kristallilise faktuuriga akvatinta ja selles tehnikas oli tema peatööks 1937. aasta leht "Ema lapsega". "Naine kitarriga" (1936, segatehnika) ja "Kersti Merilaasi portree" (1940, ofort, metsotinto) olid samuti kriitika lemmikud. Portreede ja ühe- või paarifiguuriliste kompositsioonide kõrval illustreeris Aino Bach 1938 eesti kultuuriloos erandlikult elitaarse bibliofiilse raamatu "Mustlaste muinasjutud ("*Romenge paramiši*")". Selle nelja sügavtrükis illustratsiooni esitati ka iseseisvate töödena. Neist on näiteks "Akt põrsastega" üks vaimukaid taluteema tõlgendusi, seostudes Adamson-Ericu pearätikutes naisaktidega aastaaegade triptühhonilt. Pöördeliste ajaloosündmuste eel kujunenud kunstipildis asetas Leo Soonpää Aino Bachi kui graafiku esiplaanile kõrvu Eduard Wiiraltiga. Eesti kunsti välisnäitustele Helsingis, Pariisis ja Moskvas ei pääsenud Aino Bach oma nooruse tõttu, kuid osales Riias ja Kaunases (1937) ning Roomas, Budapestis ja Antverpenis (1939), mis tähendas kunstnikule tunnustust ning uusi võimalusi. Itaalia kriitika mainiski positiivselt Aino Bachi teoseid. Samalt näituselt osteti Itaaliasse Agaate Veeberi leht "Vana maja".

Kummaline lähedus

Aino Bachi üheks peateemaks oli naisakt. Ka sõjajärgses karmis vaimses õhkkonnas oli ta esimesi kunstnikke, kes selle igihalja teema poole taas julges pöörduda. Töölisnaiste, magava lapse ja paljude illustratsioonide kõrval valmis 1958 krestomaatiline akvatinta, selgvaates "Akt". Boris Bernstein käsitles 1960. aastatel Aino Bachi loomingut "poeetilise utoopia" võtmes. Just aktijoonistamisele, kunstniku ja modelli suhtele ehitas Mark Soosaar 1978 üles oma portreefilmi Aino Bachist, nimetades selle "Liblikapüüdjaks" Kaarel Liimandi samanimelise maali järgi, mis kujutab poissi ja tüdrukut päikeselisel aasal liblikat tabamas. See on võrdkuju aegumatutele euroopalikele kunstiväärtustele.

Agaate Veeberi looming muutus eksiilis järjest dramaatilisemaks, must-valge kontrast omandas valulise tähenduslikkuse, graveeritud joon on sageli järsk ja kare. Talle said oluliseks filosoofilised ja eetilised probleemid, millele ta leidis lahenduse kõikenägeva ingli kujul. Agaate Veeber, nagu paljud kunstnikud, joonistas ka arvukalt loomi, ilmselt nii enda vormishoidmiseks kui vajadusest tunnetada looma elujõudu.

Mõlemad kunstnikud andsid väga tugeva impulsi eesti graafikakunstile. Nende teostes (kui illustratsioonid välja arvata) puudub jutustus, mida asendab seisatatud aeg, endassepööratus ja meditatsioon. Pallase kõrgtrükikoolkonna esindajate Hando Mugasto, Arkadio Laigo ja Ernst Kollomi artistlikes, esteetiliselt korrastatud gravüürides valitsevad seevastu töine meeleolu ja ühiskonnaelu vastukajad.

Aino Bach suri 1980 Tallinnas ja Agaate Veeber 1988 New Yorgis. Kahe graafiku eluteed ei ristunud enam kunagi, ent ometi jääb nende looming järelpõlvede jaoks lähedaseks. Eesti Kunstimuuseum, kelle valduses on mõlema kunstniku pärand, alustab Adamson-Ericu muuseumis toimuvat pallaslastest naiskunstnike näituste sarja: 2002 aprillis Agaate Veeber, 2003 Aino Bach ja 2004 Karin Luts.

ANNE LÕUGAS

Vanu fotosid vaadates

Neil, Voldemar Elleri tehtud fotodel on jäädvustatud Karl Pärsimägi ja Johannes Võerahansu Pariisis 1939. aasta kevadel. Vasakpoolsel seisavad nad ilmselt Grand Palais' ukse ees. Seal avati märtsis 1939 suur Paul Cézanne'i näitus tema 100. sünniaastapäeva puhul. 28. jaanuaril täitus 100 aastat Johannes Võerahansu sünnist, 11. mail saanuks 100seks Karl Pärsimägi.

Võerahansu hoiakus on sel fotol, nagu eluski, härrasmehelikku hooletut elegantsi; Pärsimäest on kohe näha, et tegu on vaese kunstnikuga. Tal on vist sama kuub seljas, mis Wiiralti 1925. aasta õli- ja litoportreedel temast. Käesolevad on viimaseid fotosid Pärsimäest, kelle sakslased vangistasid septembris 1941 Pariisis kui vaenuliku riigi alama ning hukkasid 27. juulil 1942 Oswieçimis. Võerahansu naasis Eestisse juulis 1939 ning suri oma kodus Tallinnas 17. oktoobril 1980.

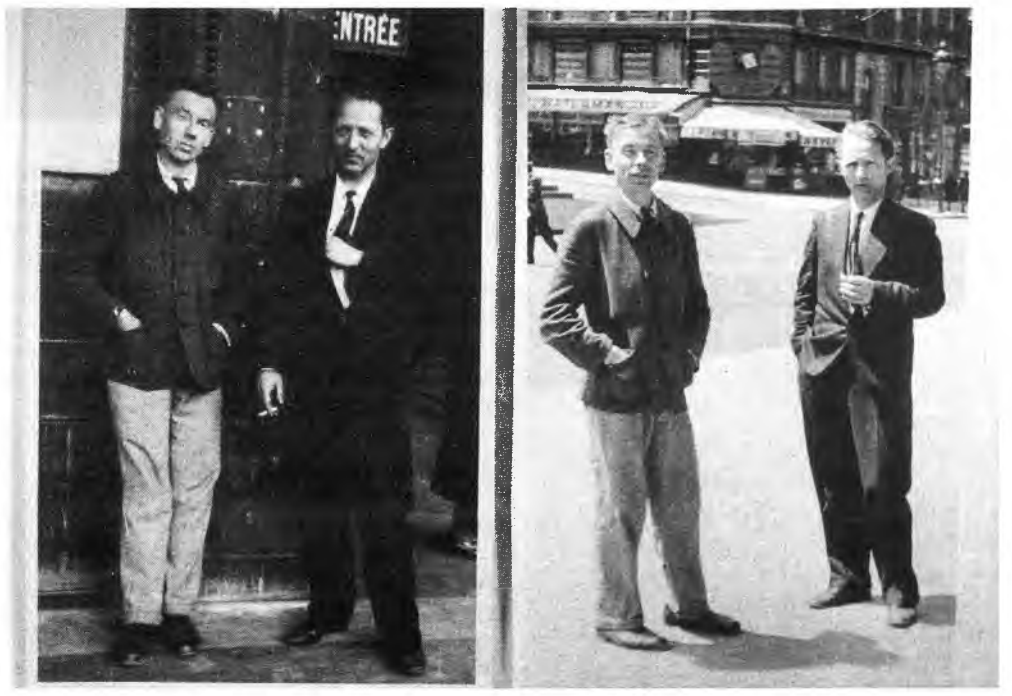
Pärsimäe loomingus kujutab Pariis omaette peatükki. Ta saabus sinna 1937. aastal novembris üheaegselt Aleksander Vardi, Martin Saksa ja Voldemar Mõldriga, kes sõitsid enne aasta lõppu kodumaale tagasi, olles ära vaadanud maailmanäituse. Pärsimägi aga jäi Pariisi, kus elas laenudest, omaste tagasihoidlikust toetusest. Ta töötas Académie de la Grande Chaumière'is kütjana ja koristajana, et tasuta kasutada modelli. Usinalt käis ta ka Académie Colarossis ja Louvre'is – kopeerimas vanu meistreid. Mõned koopiad pärsimäelikus mõistes olid väljas kuue maalija näitusel Tallinnas 1939. aasta sügisel, kus kunstnik esines põhiliselt Pariisis maalitud piltidega.

Seal nägi ta vist esmakordselt Matisse'i teoseid originaalis – maailmanäituselgi oli neid kaks saali. Ei ole, tõsi küll, välistatud, et esmatutvus Matisse'i loominguga võis toimuda pallaslaste ekskursiooni ajal Saksamaale 1923. aastal. Pärsimäe Pariisi-eelsete tööde ja 1920. – 30. aastate Matisse'i sarnasus on kohati rabav; Pärsimäge pole asjata nimetatud Tartu Matisse'iks. Kuid ta polnud kindlasti mitte pisi-Matisse või pseudo-Matisse. Tal oli mitte vähem rafineeritud "kuulmine" värvi suhtes, kuid tema säravatel akordidel oli teine kõla, võibolla leebem, võibolla õhulisem – seda on nii raske defineerida. Tema poeetika juurdub siinses pinnases, mis on kunsti jaoks olnud uskumatult viljakas. Ei tea, miks.

Oma tahtmatu Matisse'i-läheduse kogemine Pariisis arvatavasti ei rõõmustanud teda eriti, võibolla leidis ta sellele vastumürki teatavas nihkumises Cézanne'i poole: tema ennegi õhuke maalimisviis muutus Aix'i meistri hilistöid meenutavalt läbipaistvaks, valitsema pääsesid kahvatud sinised, rohelised ja ookertoonid – ent ainult ajutiselt. Kes loodud särama, see särab.

Ta oli vaevalt neljakümnene, kui hukkus. Tema kunstiõpinguid oli, nagu Võerahansulgi, aastateks katkestanud maatöö, mis ootas isakodus. Vahest seepärast ta ei raatsinudki Pariisist lahkuda. Ja ikkagi on tema looming ulatuslik: Eha Ratnik on 1966. aasta näituse kataloogis fikseerinud üle 500 töö – maale, akvarelle, joonistusi, monotüüpiaid, puulõikeid.

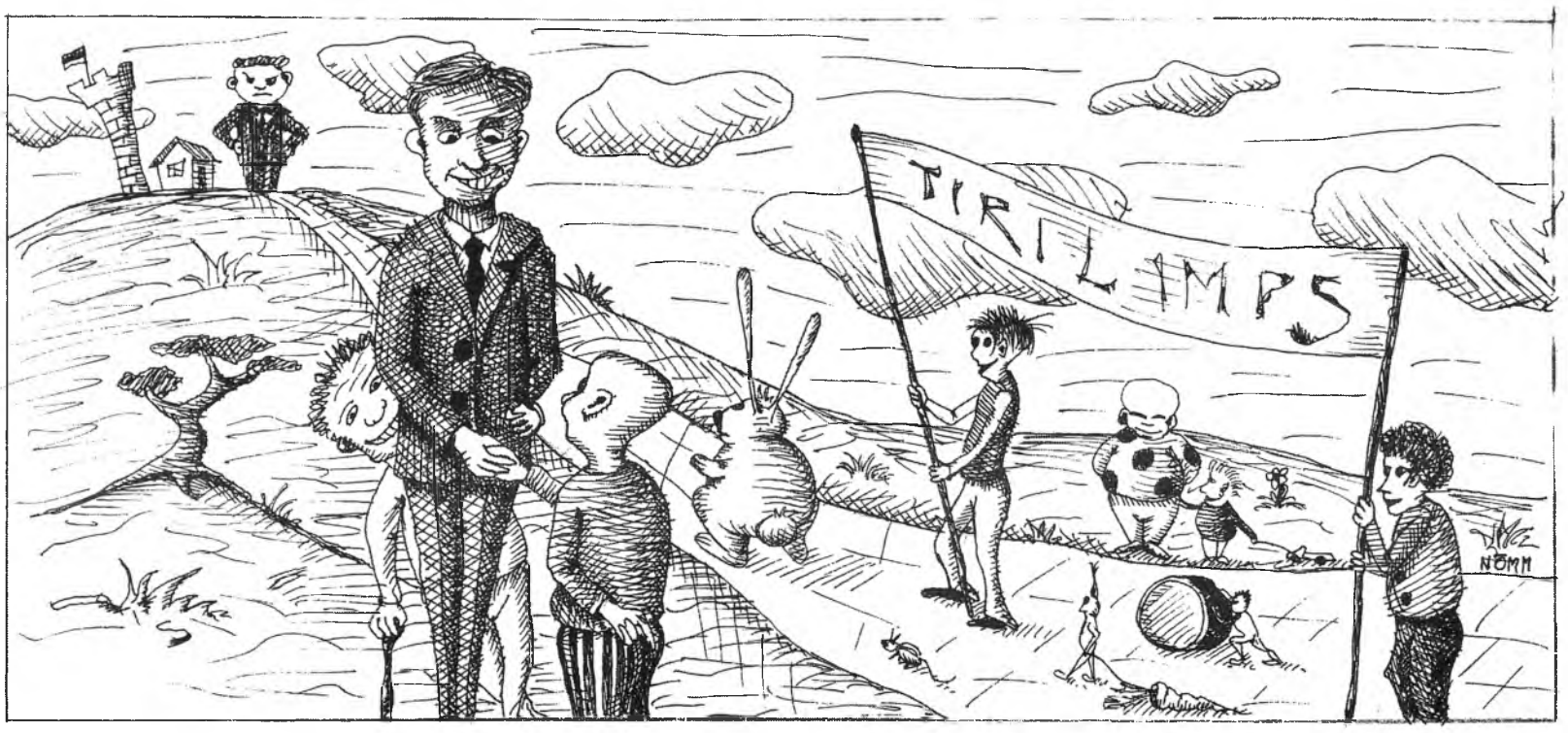
Võerahansu kunstnikubiograafias ei etendanud Pariis sellist rolli nagu Pärsimäel. Ses mõttes sarnaneb ta Eerik Haameriga, kes külastas Pariisi koos Arkadio Laigoga 1939. aasta suvel. Too tundis pigem pettumust ja hakkas Ruhnule tagasi igatsema. Tulnud Pariisi 1939. aasta jaanuaris KKSKV stipendiaadina, jäi Võerahansu sinna küll pooleks aastaks, kuid tema vähesed prantsuse motiivid aastaist 1939-40 kahvatuvad suurte kodumaiste maastike kõrval, mis valmisid pärast naasmist: "Küla" ("Saaremaa maastik"), "Rukkilõikus", "Türi motiiv", kõik 1939, "Tartu talvel" (1940), jt. Näib, nagu oleks Pariis peamiselt kinnitanud tema eneseusku.

VOLDEMAR ELLER

Viimaseks oli põhjust: enne Pariisi loodud portreed ja maastikud, Tartu muuseumi kuulus trio – "Karjamõisa õu I" (1937), "Õuel" (1937), "Lambad ojal" (1938) – on jäänudki Võerahansu tippteoste hulka, mille maalilises pehmuses ja tundlikkuses, maheda koloriidi nüansipeensuses ning eesti looduse ja külaelu armastav-idüllilises käsitluses avaldus juba täiesti küpselt kunstniku omapära. Tema laad muutus edaspidi küll kergemaks, ekspressiivsemaks, mehisemaks, ent põhikarakteristikud jäid püsima. Tema soe hall kätkeb midagi lõpmata kodust ja hella. Praegu tundub tema *hommage* eesti külale juba rahvusromantilisenagi, aga veel 1960ndatel mõjus tema motiivide "arhailisus" üpris elulähedaselt, sest inimesed olid siis maalähedasemad. Inimese ja maa ühtekuuluvust, ühtaegu iseenda ja selle maa ühtekuuluvust on Võerahansu oma sõjajärgsetes kompositsioonides väljendanud ehk sugestiivsemaltki, otse bruegelliku fataalsusetunnetusega. Tema sõnum tema ajas ja tema vahenditega edasiantult vastas ligilähedaselt Jaan Toomiku videote sõnumile praegu – ei ühe ega teise sõnumid tarvitse tingimata igaühes vastukaja leida, mis ei pisenda aga kummagi tähendust.

MAI LEVIN

Suur võlur poliitika.

KAARLO NÕMMSALU JOONISTUS

Kõige raskem on inimese jaoks demokraatlik ühiskond

Laulva revolutsiooni aastatel oli poliitikast huvitatud üle 90 protsendi eestlastest. Lisaks kogu rahvust ühendavale ühele suurele eesmärgile muutis poliitika tol ajal populaarseks ka selle vaatemängulisus: öölaulupeod, miitingud, Balti kett. Ühiskonnaelu oli inimeste jaoks nii põnev, et viis alla isegi teatrite külastatavuse.

Tänased sotsioloogilised uuringud kinnitavad rahva üha enam kasvavat võõrdumist poliitikast ja selle teostajatest – erakondadest ja poliitikutest. Kasvab usaldamatus riigi poliitiliste institutsioonide vastu, kahaneb valimisaktiivsus. Üha vähem kodanikke suudab leida endale tegutsevate erakondade hulgast enim meeldivat. Õnneks ei ole usaldamatus riigi vastu totaalne – rahvas peab lugu presidendist, usaldab kaitsejõude ja piirivalvet ning hindab kõrgelt keskpanka. Ent see ei kompenseeri usu puudumist parlamenti ja erakondadesse – institutsioonidesse, mis on demokraatia tegelikud alustalad. Just erakonnad peavad parlamentaarse tegevuse käigus saavutama mõistliku kompromissi olemasolevate eriarvamuste vahel, andes sellega suuna ühiskonna arengule.

Kui oleksime kümne aastaga jõudnud heaoluriiki, ei tasuks poliitikahuvi ja valimisaktiivsuse langust imeks panna ega selle üle muretseda. Normaalselt toimivas riigis pole kodanikel erilist põhjust huvi tunda, kes ja kuidas ühiskonnaasju korras hoiab. Kui aga ühiskonnas on tohutul hulgal lahendamata probleeme, kui suur hulk inimesi ei ole rahul oma elujärjega, oleks loogiline eeldada kodanike aktiivsemat osalemist poliitilises protsessis. Miks ei püüta oma hädadele ja probleemidele lahendust leida poliitikas osalemise kaudu, vaid hoitakse sellest kõrvale või lausa põlastatakse sellega tegelemist?

Üheks oluliseks põhjuseks, mis tingib rahva suhtumise poliitikasse kui millessegi võõrasse ja vaenulikku, on olematu kodanikuharidus ning puudulik ja tihti tegelikkusega vastuolus informatsioon. Inimesed ei mõista demokraatliku süsteemi toimimist, veel vähem iseenda rolli poliitilises protsessis. Kodanikud ei tea, kuidas oma huve kaitsta, kuhu ja kelle poole probleemide lahendamiseks pöörduda. Massimeedia peeglis aga paistab poliitika tihti välja nagu odav seebiooper, millel on vähe ühist selle reaalse maailmaga, kus inimesed elavad. Teadmatus teeb tigedaks, jõuetustunne sunnib passiivsusele.

Eelmisel aastal valdades läbi viidud uuringus väljendasid inimesed seisukohta: jumal tänatud, et meil siin poliitikuid ei ole. Poliitilise mudamaadluse puudumise üle võib ju rõõmu tunda, kuid kas see tähendab, et vallal polegi poliitikat vaja? Nii väita tähendab ju tunnistada, et kohalikus elus pole eesmärke, mille poole püüelda. Võib arvata, et inimesed, kes ise päevast päeva poliitikaga kokku puutuvad, ei tunne seda lihtsalt ära. Sõna "poliitika" on saanud argiteadvuses tähenduse, mis kuidagi ei seostu inimeste igapäevaelu probleemide lahendamisega. Eelmise suve küsitluses andis sõnale "poliitika" negatiivse tähenduse 33%, positiivse vaid 13% küsitletuist (ülejäänud pidasid tähendust neutraalseks).

Küllap on sellise olukorrani viinud praeguse poliitika (ja poliitikute) kehvavõitu kvaliteet. Poliitikasse, nagu igale poole mujalegi, kust hõlptulu võib loota, trügib hulgaliselt mitte just kõige targemaid ja ausamaid inimesi. Taasiseseisvumisejärgses Eestis tekkis segastel aegadel nii mõnelgi võimu juures viibinul kiusatusi, mida nad täna võib-olla häbenevad ja olematuks soovivad muuta. Ent kindlasti püüavad mitmed neist kunagist võimupraktikat ka praegu jätkata.

Ilmselt tuleks kodanike poliitikahuvi tõstmiseks ja ühiskonnaasjades kaasalöömise ergutamiseks nii rahvast harida kui ka poliitikute tõugu parandada.

Mõned panevadki lootuse uut tüüpi poliitiliste liidrite esiletõusule, Rein Taagepera on Res Publica eesotsas asunud jutlustama uut poliitilist kultuuri. Tunnistan, et mulle meeldivad Taagepera seisukohad. Ent uue erakonna tekitamine ja rahva kutsumine koos sellega iga päev rohkem võimu võtma ei ole lahendus. Sellise uue inimese kasvatamise plaani tagant aimub platonlikku idealismi, et kuni riiki ei valitse filosoofid või kuni võimukandjad ei hakka filosofeerima, ei parane riigid ega inimkond oma hädadest.

Ega ei paranegi! Meil tuleks jääda realistideks ja üritada panna poliitiline süsteem toimima, vaatamata inimeste pahelisusele. Rahvas ei taha ju võimu vahetult enda kätte, ta tahab usaldusväärseid ja tarku juhte, kelle kätte võim usaldada. Kust selliseid leida? Ja kui neid olekski, ei pääse ausate, oma maa ja rahva saatuse pärast südant valutavate poliitikute head kavatsused ometi maksvusele.

Osalemiseks tuleb esmalt aru saada

Enne kui hakata rahvast võimu juurde kutsuma, peab olema talle tagatud võimalus ühiskonnas toimuvatest asjadest aru saada ning etendada kriitilise sotsiaalse kontrolli rolli. See, kuidas praegu rahva "osalust" juhtimises üritatakse tagada, on kaheldava väärtusega. Pea igal nädalal võime kuulda, et see või teine ministeerium või ametkond on oma tegevusplaanid või arengukontseptsioonid "võrku" üles riputanud ning ootab nüüd, et rahvas neid kommenteeriks ja oma ettepanekuid teeks. Ka seaduseelnõud on enne lõplikku vastuvõtmist Riigikogus igaühele sekkumiseks avatud. Pärast selliseid üleskutseid ei saa poliitikuid ja ametnikke muidugi süüdistada, et nad on rahva arvamuse suhtes ükskõiksed. Paraku puudub enamikul nõuandmiseks kas aeg, oskus või osalemistahe. Rääkimata juurdepääsust internetile.

Kindlasti oleks riigi otsuste taustaks olevas infouputuses orienteerumiseks ja kaasarääkimiseks avalikul arvamusel vaja teejuhti, oskuslikku ja usaldusväärset toimetajat, kannatlikku õpetajat. Eelkõige peaks adekvaatset pilti ühiskonnast vahendama avalik-õiguslik meedia. Katsed kodanike poliitilist teadvust spetsiaalsete poliitikaväljaannete kaudu arendada pole praeguste suhtumiste juures seni vilja kandnud. Mis ei tähenda, nagu poleks sellist väljaannet vaja – miski peab saama ka üldise poliitilise kultuuri tõusu veduriks.

Hando Runnel on kirjutanud, et kõige raskem ühiskond on inimesele demokraatlik ühiskond. Seal peab igapüks oma pead vaevama, et ära elada. Ent kuna inimestel on kalduvus mõtlemisest juba üsna varases eas loobuda, pole ka demokraatial pikka iga. Tõepoolest – kui rahvas ei saa aru demokraatia olemusest, ei tunne oma võimalusi ühiskonnaelus kaasa rääkida, tehtavaid otsuseid mõjutada, on temaga võimalik kergesti manipuleerida. Nii nagu Kristus löödi risti rahva valikul ja nõudmisel, on rahvas teatud tingimustel valmis ka demokraatlikud õigused ja vabadused oma käega risti lööma. Demokraatia väärtust tunnetatakse alles siis, kui see kadunud on.

Tundub, et kodanike ja erakondade suhetes on viimase kümne aastaga midagi põhimõtteliselt viltu läinud, mis on inimeste poliitikahuvi ja usalduse demokraatia vastu hävitanud.

Kümme aastat tagasi hakati Eestis ehitama avatud ühiskonda, mille märksõnadeks olid "turumajandus" ja "demokraatia". Kui turumajanduse kujunemiseks oli vaja vaid kõrvaldada tõkked inimeste ettevõtlikkuse teelt, siis demokraatlikud instinktid ei ole hoopiski nii tugevad kui omakasu. Ootus, et demokraatia ise nn. rohujuure tasandilt võrsuks, on asjatu – selleks on vaja pidevat hoolt ja kaasabi. Rohigi kasvab vaid pealtnäha iseenesest. Lisaks pinnase viljakatele eeldustele vajab ta kasvamiseks ülevalt tulevat päikest ja vett.

Tegelikult on ka erakonnad ise üks rohujuure tasandilt lähtuva demokraatliku arengu saadusi, kuid nende roll on eriline. Nad ei tohiks ülejäänud murukamaral liiga kiiresti eest ära kasvada. Erakonnad peavad olema demokraatia loojateks, selle säilimise tagajateks ja vajadusel järeleaitajateks. Selleks peavad nad muidugi kõigepealt ise demokraatlikeks institutsioonideks kujunema. Täna on erakondades suur asi seegi, kui suudetakse oma liikmeskonnas asjade üle põhjalikult aru pidada ja kokku leppida.

Praegu identifitseerivad erakonnad ennast üha rohkem avaliku võimuna, käsitledes oma rollina ühiskonna valitsemist, mitte selles toimuva koostöö koordineerimist. Kodanike omaalgatus, millele on küll pidulikult eraldatud iseseisev, nn. kolmas sektor, on veel üsna nõrk ja ilmselt jääbki selleks, kui erakondadele ei tule meelde oma algne ühtekuuluvus just selle sektoriga. Riigiaparaat ise suudaks ju väga hästi toimida ka ilma poliitikuteta. Poliitikat on vaja just selle aparaadi tegevusele suuna andmiseks. Suund aga saab sündida vaid koostöös kodanikuühiskonna subjektidega.

Kodanike suurema osalemise tagamiseks on vaja teadlikult arendada ja soodustada kodanikuühenduste kaasamist otsuste vastuvõtmise protsessi. Sest üksikisikuna riigi juhtimises osalemine on nonsenss. Ideaalis peaks nii igal erakonnal kui ka igal ametkonnal olema kaardistatud oma koostöövõrgustik, nimekiri neist professionaalsetest ühendustest ja teaduskollektiividest, kellega teatud küsimuste arutamisel nõu pidada. Ja nii nagu erakonnad saavad toetust riigile oluliste funktsioonide täitmise eest, peaksid programmide, projektide, seaduseelnõude ekspertiisis osalevad kodanikuorganisatsioonid saama toetust riigile olulise mõttetöö tegemise eest.

Toimiva demokraatia põhiküsimus on kolme kodanikuühiskonna sektori tasakaalustatus. Seda tasakaalu saavad luua erakonnad, valides endale õige positsiooni nende sektorite kokkupuutepunktis ja hoides käigus nende koostööd, samastumata täielikult ühegagi neist.

JUHAN KIVIRÄHK

Venemaa identiteet ja Nato

Vaclav Haveli kõne

Poliitilisi tekste võib hinnata vastavalt sellele, kas neis on midagi, mis kestab üle pöördeliste sündmuste. Näiteks kas ühe või teise kommentaatori juttu tasub lugeda ka pärast kommunismi kokkuvarisemist Venemaal? Viimase aja sääraseks veelahkmeks on mõistagi terroristlik rünnak Ameerika Ühendriikidele 11. septembril. Selle tagajärjel maailmas aset leidnud muutuste seas on üks silmatorkamavaid Venemaa ning Lääne, iseäranis USA suhete järsk areng. Terrorismivastase võitluse käigus on senised vaenlased saanud peaaegu sõbraks. Sellest kõnelevad niihästi kõige kõrgemal tasemel tehtud poliitilised ühisavaldused ja presidentide kaelakuti poseerimine kui ka territoriaalsed uudsused, näiteks Venemaa soostumine Ameerika sõjaväebaasiga oma "kõhu all" Kõrgõzstanis. Selle tagajärjel tõusevad taas päevakorrale mõned vahepeal jaburana tundunud spekulatsioonid nagu Venemaa astumine NATOsse.

Nende uute arengute taustal näib mõttekas tuua Sirbi lugejani Tšehhi presidendi Vaclav Haveli kolmveerand aastat tagasi esitatud kõnes leiduvad seisukohad, kus ta avaldas skepsist Venemaa Läänega kiire liitumise suhtes.

Daamid ja härrad,

Tšehhias ja ilmselt enamikus Ida-, Kesk- ja Lõuna-Euroopa maades, mis on end vabastanud kommunismist, olete sagedasti kuulnud räägitavat, et me kuulume või tahame kuuluda Läände. Et me jagame Lääne väärtusi ja oleme oma pika ajaloo vältel aidanud neid tegelikult kujundada. Et meie sidemed Läänega lõigati läbi osalt Lääne vaikival nõusolekul ja et seepärast on Lääs kohustatud tegema kõik, mis ta võimuses, et aidata meil oma kohale tagasi pöörduda.

Mida õieti tähendab "Lääs" selles kontekstis?

Esiteks on see üpris selgelt piiritletud geograafiline mõiste, mida me võime nimetada Euro-Atlandi või Euro-Ameerika regiooniks. Kummatigi on Lääs samavõrra või isegi rohkem väärtuseline või kultuuriline mõiste. Läänel on põhimõtteliselt ühine majanduslik ja poliitiline ajalugu ja ühised vaimsed lätted. Sajandeid mõjutasid selle regiooni tsivilisatsioon ning sellest lähtuv eetos kõiki teisi maailma piirkondi ning kokkuvõttes kujundavad need maailma tänast palet. Nagu me nüüd tunnistame, ei eksportinud Lääs üksnes imetlusväärseid saavutusi, vaid tihti enam kui küsitavaid väärtusi, alates teiste kultuuride jõuga mahasurumisest kuni kvantitatiivse majanduskasvu kultuseni – sõltumata selle kvalitatiivsetest kaasnähtustest. Ometi on tänapäeval meie jaoks põhiline see, et Lääs süvendab ja propageerib seaduslikkuse, inimvabadusest lugupidamise, väärikuse ja võõrandamatute õiguste austamise, demokraatliku poliitilise süsteemi, poliitilise pluralismi, tsiviilühiskonna ja turumajanduse fundamentaalseid printsiipe.

Selle punktini on kõik suurepärane, keegi ei vaidlusta midagi.

Ometigi ma pean tunnistama, kuulates neid lõppematuid arutlusi sugulusest Läänega, meie poliitika läänesuunitlusest ja Lääne organisatsioonide, eeskätt ELi ja NATO kohusest meid kiiremas korras vastu võtta, et ma tunnen mõningat ebamugavust ning nende arutluste alatoon häirib mind.

■

Selle alatooni põhjus peitub varjatud hinnangulisuses, mis kommunismi tõttu on mõistetega "Ida" ja "Lääs" kaasas käinud. Nõukogude võim N.Liidus ja tema satelliitriikides paistis silma niihästi vaimse kui füüsilise rõhumise, julmuse, lolluse, õõnsa monumentalismi ning üldise riikliku tagurlusega, mida serveeriti progressi pähe. Need omadused erinesid nii silmatorkavalt demokraatliku Lääne kultuurist ja jõukusest, et me hakkasime paratamatult tajuma Läänt kui head ja Ida kui kurja. Seega on Lääs muutunud arengu, kultuurilise vabaduse ning korralikkuse sünonüümiks, samas kui Ida on arengupeetuse, julma autoritaarsuse ning üldise korralageduse sünonüüm. On aga selge, et pikemas ajalõikes säärane vastandus ei kehti. Samuti pole see parim lähtepunkt maailma arengute jälgimiseks. Ühtegi maailma geograafilist ega kultuurilist regiooni ei tohi igaveseks ja absoluutses mõttes käsitleda *a priori* paremana kui teisi.

Ma arvan, et "Lääs" peaks järk-järgult taas muutuma hinnanguvabaks mõisteks. See peaks tähistama üksnes selgelt piiritletud regiooni ning üht teatavat liiki tsivilisatsiooni. Sama kehtiks ka "Ida" kohta. Läände kuulumises pole midagi halba, nagu ka selle avalikus kuulutamises. Aga olla läänlane ei tähenda olla iseenesest midagi kõrgemat teistest.

Esiteks on valge inimese – eurooplase, ameeriklase või kristlase domineerimise aeg maakeral läbi. Teiseks tõi kommunismi ootamatult kiire kokkuvarisemine nähtavale tõsiasja, et näilise bipolaarsuse asemel eksisteeris maailmas mitmevärviline multipolaarsus. Selle mitmekesisuse aktsepteerimine, üksteise identiteedist lugupidamine on ainus võimalus humaanseks kooseksisteerimiseks, rahuks ja partnerluseks..

Samas eksisteerib ometi üks globaalne tsivilisatsioon, mis hõlmab kogu maailma, surub kõikidele peale ühtesid ja samu tooteid, harjumusi ja käitumismalle ning suhtlusmudeleid. See toob meid üksteisele lähemale, aga samas provotseerib natsionalistlikke, fundamentalistlikke või fanaatilisi vastureaktsioone etnilisel, religioossel, sotsiaalsel või ideoloogilisel pinnal. Tänu inforevolutsioonile on kadumas tsensuur ning me oleme omavahel järjest tihedamas globaalses kontaktis. Teisalt võimaldab sama protsess suurt anonüümset tühikut inimliku vastutuse alal. Need kaks tendentsi, bipolaarsuse lõpp ja globalisatsioon, nõuavad meilt radikaalselt uut moodi arusaamist maailmast. Selles on oma koht niihästi tsentralisatsioonil kui ka detsentralisatsioonil. Näiteks kulub oma riikide "energiast" regionaalsetele gruppidele, teine osa omavalitsuslikule tasandile. Need on ühe ja sama nähtuse kaks külge.

Üks nüüdisilma kõige tähtsamaid regionaalseid grupeeringuid on Põhja-Atlandi Allianss. Me kõik teame, et see loodi kaitsmaks Läänt Nõukogude ekspansionismi eest ning kommunismi hõlvamiseks.

Allianss on selle ülesande ammu täitnud. Ka mina jagasin vanasti dissidentide ja Lääne poliitikute seisukohta, et nõukogude hegemonismi murdumise järel kaotab NATO *raison d'être*i. NATOt hakkab asendama uus paneuroopalik julgeolekuorganisatsioon.

Aga juba 80ndate murranguaegadel sain ma aru, et säärane kava pole mitte üksnes ebarealistlik, vaid ka väga kallis, ebapraktiline ja suisa ohtlikki. Ainus tõhus võimalus on NATOt kui ajaproovile vastu pidanud ning funktsioneerivat organisatsiooni transformeerida ja järk-järgult laiendada. Tänapäeval on NATO ees uued ohud ja ülesanded. NATO hakkab muutuma tõeliseks piirkondlikuks julgeoleku tootjaks – üheks paljudest multipolaarses tulevikumaailmas. Teisisõnu, NATO tunnetab oma identiteeti nagu ka territooriumi, millele ta võib ja peaks laienema. See ulatub Alaskast Läänes Tallinnani Idas. Märgiksin, et pindalalt on see võrreldav Vene Föderatsiooniga ning elanike arvult jääb alla näiteks Hiina Rahvavabariigile.

Rahu, partnerlus ning koostöö on võimalikud üksnes nende vahel, kes teavad, kes nad on. Teadlikkus omaenda identiteedist on vältimatu eeltingimus, et hoida teistega häid suhteid. Kui ma ei tea, kes ma olen, kes ma tahan olla, mida ma tahan saavutada, kust ma algan ja kus lõpen, siis mu sidemed oma naabrite ja ülejäänud maailmaga on paratamatult pingelised, täis kahtlusi, ja neid koormab peidetud alaväärsuskompleksist tingitud vajadus bravuurse fassaadi järele. Iseenda mitteusaldamine ja ebakindlus omaenda identiteedis genereerivad vältimatult usaldamatust teiste suhtes, õelate kavatsuste omistamist ülejäänud maailmale ja lõppeks agressiivsustki.

■

Mu daamid ja härrad, te olete õigesti ära arvanud, et nüüd jõuan ma väga õrna teema juurde: see on NATO ja Vene Föderatsiooni suhted.

Erinevalt näiteks Mehhikost, Rootsist või Austriast, kes ise ei ole NATO liikmed, aga kel on viimasesse kuulujatega ühine riigipiir, suhtub Venemaa, kes on palju võimsam kui tema NATOsse kuuluvad naabrid ühtekokku, viimaste lähedalolekusse pideva rahutusega ja väga vastumeelselt alliansi laienemisse itta.

Ma arvan, et selleks on kaks põhjust. Esimene peitub mõtteinertsuses, mis on pärit nõukogude ajast, mil NATOt kujutati aastakümneid N.Liidu põhivaenlasena. Teatud suhtes see kehtis, sest kuigi NATO-l ei olnud agressiivseid kavatsusi ning ta tõrkus aitamast neid Euroopa riike, kelle territooriumile nende väidetav "sõber" N.Liit korraldas sõjalisi invasioone, ei teinud NATO saladust, et tema lõppeesmärk on kommunismi hõlvamine ja et N.Liit on tema põhivastane. Praegu soovib NATO Venemaaga partnerlust. Aga paistab, nagu Venemaa ei märkaks seda või ei suudaks oimata. Loodetavasti see muutub ajaga, vähemasti siis kui Venemaa uued juhid valivad realistliku kursi populismi asemel, lähtuvad tervest mõistusest, aga mitte suurrahvuslikest kirgedest.

Teine põhjus, miks Venemaa suhtub NATOsse negatiivselt, on mu meelest tõsisem. See on seotud Venemaa identiteediga, tema arusaamisega endast.

Mulle tundub, et viimase aja märgatavale edenemisele vaatamata on Venemaa ikka jännis probleemiga, millega ta on mu teada maadelnud enam-vähem kogu oma ajaloo vältel. See on küsimus, kust ta algab ja kus ta lõpeb. Mis kuulub loomulikuna ta domeeni ja mis jääb sellest juba väljapoole? Kus ta peaks tõhusalt rakendama oma mõjujõudu ja kust alates ta ei saa seda enam teha. Territoriaalse identiteedi puudulikkusest tingitud vähene enesekindlus võib kergesti anda maad imperialistlikule rämedale retoorikale, nagu me oleme kuulnud Žirinovskilt, aga mis kultuursemal kujul avaldub Venemaal palju laiemal skaalal. Näiteks pean ma peaaegu absurdseks, et nii suur ja võimas maa on häiritud, kui kolm pisikest riiki tema piiril tahab liituda regionaalse grupeeringuga, mida Venemaa ei kontrolli. Või et ta tunneb vajadust rajada enda ümber täiendav sanitaarkordon ajal, mil sajad mandritevahelised raketid Nevadast võiksid mõne minutiga hävitada Moskva – või Uuralitest New Yorgi.

Te kindlasti mõistate, et mu sõnad ei ole kantud vastumeelsusest Venemaa suhtes, mingist üleolekutundest või teisalt kartusest Venemaa ees. Ma lihtsalt tahan olla avameelne, nimetada asju õigete nimedega. Aga kas sõprus on võimalik ilma avameelsuseta?

Erinevalt paljudest Lääne poliitikutest, kes ebasiiralt lipitsevad Venemaa ees, väidetavalt rahu ja sõpruse huvides, usun mina, et sõprusele Venemaaga aitab kõige paremini kaasa, kui kohtleme teda kui võrdset ja ütleme talle tõtt näkku, ükskõik kui ebamugav see ka oleks. Minu sügava veendumuse kohaselt ei ole Venemaa ära teeninud, et kohtleksime teda kui pidalitõbist, santi või last, kes vajab erikohtlemist ja kelle tujusid, ükskõik kui ohtlikke, tuleb mõista ja sallida. Niisugune kohtlemine toetab Venemaa väärarvestusi ja kahtlasi kalduvusi. Säärane poliitika ei aita ka Lääne riigimehi, lastes neil libiseda mõttetutesse kompromissidesse.

Kõikidel maailma piirkondadel on tänapäeval oma probleemid: Venemaal identiteet, Aafrikal vaesus, nälg ja hõimutülid. Lääs seisab valiku ees, kas lasta enda loodud ja vahel teistele jõuga peale surutud tsivilisatsioonil mõne põlvkonna jooksul end hävitada või leida – kusagilt oma tarkuse ja südametunnistuse sügavusest – allikad, kust ammutada uuel tasandil vastutustunnet maailma ees. Seega pole meil põhjust üksteisele etteheiteid teha, aga me kõik peame olema üksteisega avameelsed.

Missugused peaksid siis olema NATO ja Venemaa suhted tulevikus? Oleme vahetevahel kuulnud arvamust, et Venemaale peaks pakutama võimalust astuda alliansi liikmeks ja sellise pakkumise puudumine tähendaks diskrimineerimist.

Isiklikult minul on üpris raske kujutleda Venemaad NATO liikmena. Veel enam, ma ei leia, et Venemaa liikmelisus kannaks head vilja.

Venemaa on hiiglaslik Euraasia jõud, mis jääb mängima edaspidi maailmapoliitikas väga erilist rolli. On tõsi, et osa Venemaast asub Euroopas ning et Venemaa vaimne pärand on avaldanud ülejäänud Euroopale märgatavat mõju, ja *vice versa*. Aga sellest ei järeldu, et Venemaa peaks automaatselt lülituma piirkonda, mida me nimetame Lääneks. Mitte et Venemaa oleks mingitpidi halvem, vaid lihtsalt seetõttu, et sel puhul kaotaks mõtte nüüdismaailma struktureering, mis rajaneb erinevate selgelt piiritletud regioonide või ajalooliselt väljakujunenud üksuste koostööl. Kui iga asja võib käsitleda kõikjal olevana, oleks igasugune tasakaal häiritud, piirkondlikud organisatsioonid muutuksid lugematuteks ja absoluutselt teovõimetuteks ÜRO koopiateks. On piisavalt sobivaid foorumeid, kus kõige võimsamad maad, sh. Venemaa, saavad omavahel kõnelda – alates ÜRO Julgeolekunõukogust kuni OSCEni – ning on hulk teisi foorume, kus Venemaa hääl kõlaks ühena polüfoonilises kooris nagu Euroopa Nõukogu. Meeleheitlik pingutus integreerida igaühte iga hinna eest kõikjale võib lõpuks viia segaduse ja varinguni. Tõeline tee rahuni käib läbi mõttevahetuse, mida peetakse võrdsetel alustel selgesti piiritletud ja identifitseeritavate üksuste vahel multipolaarses maailmas. Sest kas pole piiride hägusus, s.t. kust üksused algavad ja kus lõpevad, minevikusõdade kõige sagedasem põhjus?

On olemas alusdokument, mis loob eeltingimused NATO ja Venemaa vaheliseks tõeliseks võrdsusel rajanevaks partnerluseks. Arvan, et see on õige tee, kuigi seda on siiani vähe kasutatud. See lahendus lähtub üldisest olukorrast maailmas, hajutades üldist jõupotentsiaali, olles ka palju väärikam Venemaale endale, kuna too on *de facto* asetatud üksinda samale pulgale alliansi üheksateistkümne liikmega.

Edasi keskendus V. Havel 11. mail 2001. aastal Bratislava konverentsil "Euroopa uued demokraatiad: juhtimine ja vastutus" peetud kõnes suuresti Baltimaade NATOsse kaasamise vajadusele.

Lühendatult vahendanud

M. MAAKARU

Hayek ja Suurinkvisiitor

Ehkki Friedrich August von Hayeki "Tee orjusesse" (tõlk. Hardo Pajula. Friedrich Naumanni Fond, Tallinn 2001) on avaldatud 1944, on see üllataval kombel värskem ja kõnekam kui tema eelmine eesti keelde tõlgitud teos "Hukutav upsakus", mis kirjutatud tunduvalt hiljem (1978), siis kui maailm sarnases märksa enam meie päevile.

Siin on hämmastavalt palju seda, mis haakub praeguse Eesti ühiskonnaga. Nagu oleks see kirjutatud vastamaks küsimustele, mis võrsuvad rahva seas valitsevatest meeleoludest. Seepärast soovitaksin "Teed orjusesse" lugeda niihästi meie poliitikutel kui ka kõikidel tõsistel inimestel, kes mõlgutavad meelt Eesti ühiskonna käekäigu pärast. Et nad ei laseks end petta virvatulukestel ega lollitada libekeelsetel. Ajaloost saab ja peab õppima.

Osa "Teest orjusesse" kattub "Hukutava upsakusega". Viimase ühe põhiliini moodustab turumajanduse tekke loomulikkuse ja plaanimajandusest üleoleku põhjendamine. "Hukutava upsakuse" pealkirja võikski tõlgendada kui paljude (sh. heausksete) inimeste uidu, nagu oleksid nad võimelised ülimuslikult positsioonilt "teaduslikult" korraldama ühiskonna majandus- ning muud elu igas selle faasis ja tasemel. Eesti lugeja jaoks on see mõneti lahtisest uksest sissemurdmine. Erinevalt 30ndate lääne vaimuinimestest oleme meie plaani*resp*. defitsiidimajanduse põrgust värskelt tulnud ning selles mõttes ei ihka vana tagasi vist ka kõige vindunumad salapunased. Neilegi maitseb banaan! Muide, Hayek märgib, et isegi sotsialistid olid juba tollal loobunud teesist, nagu suudaks plaanimajandus toodetavate kaupade ja pakutavate teenuste hulgalt turumajandust ületada. Mööndi, et see võib olla ligikaudu võrdne (Hruštšov muidugi tahtis Ameerikast kõigiti ette minna). Rõhk asetati õiglasema jaotuse printsiibile. Hayek ütleb, et see ongi ainus tõsiselt võetav argument, miks sotsialismi probleemiga üldse tegelda.

Ajalugu pakub "kokteile"

Muidugi tuleb täpsustada termineid. Hayekil moodustab suure vastandipaari individualism ja kollektivism. Esimene tähendab liberaalset ilmavaadet, mis peab ülimaks väärtuseks üksikisiku vabadust, teine aga kuulutab ülimaks ühiskondliku hüvangu, kollektiivse kasu. See viimane ongi sotsialism ehk embrüonaalne totalitarism. Nimelt viib Hayeki järgi igasugune katse sotsialismi ja turumajandust ühendada paratamatult sotsialismirappa, see tähendab plaanimajandusse ja totalitarismi. Näidetena toob ta N. Liidu ja natsliku Saksamaa. Nagu nüüdisaeg näitab, on erinevad "kokteilid" siiski võimalikud. Enamikus Euroopa riikides on praegu võimul sotsialistid, ometi ei saa kõnelda otsesest allakäigust, saati totalitarismist. Samas rõhutab Hayek sõnaselgelt, et liberalism ei ole jäigalt mõistetud *laissez faire* ühiskond. Riigil on olulised ülesanded ka liberaalses ühiskonnas. Lisaks primaarsele, üldise seadusliku raamistiku (õigusriigi) ja toimimisruumi loomisele, nii et erainitsiatiiv saaks areneda, võtab riik enda kanda näiteks teatavad tööd, mis käiksid üksikisikule üle jõu, aga millest on tulu kõikidel, nagu teedevõrgu rajamine. Samuti rõhutab Hayek (ja see on äärmiselt oluline), et riigil on kohustus kaotada inimväärikust alandav vaesus ja tagada elementaarsed elutingimused kõikidele. Siia ongi koer maetud! Sest mis on elementaarne ja mis on inimväärikus? Kui Indias võib see tähendada kausikest riisi päevas, siis näiteks Taanis omaette korterit ja soliidset abiraha. Hayeki poolt neetud sotsialism ja kiidetud liberalism on tänapäeva praktikas siiski üsna lähedased. Teisiti ei saaks ju olla võimalik valitsuskabinettide vahetus, ilma et see elanikkonna enamiku elujärge eriti kõigutaks.

Eesti puhul on probleem selles, et meie nõudmised miinimumile, mille riik peaks tagama, et "toita oma sandid", on kõrgem, kui too suudab hetkel pakkuda. Meie võrdleme end ju "valgete inimestega".

Muidugi pole Hayek päris sotsiaaldemokraat. Ühelt poolt: "Ei ole kahtlust, et üks poliitika põhilisi eesmärke peaks olema küllaldane kaitse äärmise vaesuse vastu ja ekslike jõupingutuste ning nendest tulenevate pettumuste ärahoidmine…". Teisalt: "… kuid et säärased jõupingutused oleksid edukad ega hävitaks üksikisiku vabadust, tuleb kindlustatus tagada väljaspool turgu ilma konkurentsi takistamata" (lk.105-106). Eks siit algagi mõõtmised, kui palju "sotsialismi" (*resp*. sotsiaalhoolekannet) mingis ühiskonnas on.

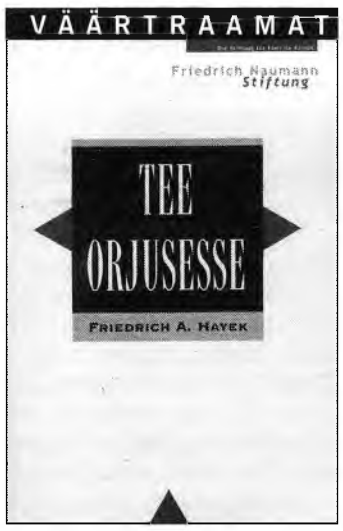
Turu kituseks kinnitab Hayek, et parimgi plaan ei suuda ette näha kõiki tegelikkuses toimuvaid muutusi. Selle tagab ainult nõudmise-pakkumise kaudu toimiv hinnamehhanism. Siin tahaks lihtsalt nalja pärast vaielda, et Hayek mõtiskles nõndamoodi ajal, kui asju aeti vändaga arvutusmasinate ning abakustega. Praegu suudavad Ameerikas kõige võimsamad kompuutrid simuleerida isegi aatomipommi ahelreaktsiooni. Seepärast arvan, et ka plaanimajandus oleks IT tingimustes palju efektiivsem kui meie saia- ja vorstisabade aegu. Iseasi, kas sellel oleks mõtet – lähtudes väiksema energiakulu printsiibist.

Ja veel: Hayek kritiseerib teravalt võimalust rahvusvahelisel tasemel planeerida. Ta ironiseerib: miks peaks keegi otsustama, kui palju hollandi kalurid vähem püüavad ja kui palju selle asemel kasvatatakse Hispaanias apelsine?! Paraku Euroopa Liidus varsti enam-vähem nii vist arutletakse.

Miks ei maksa parlamendi peale vihastada

Isegi moodsa parlamendi hällis Inglismaal kiruti 30ndail aastail, et parlament on jututuba. Räägivad ja räägivad, aga kokku leppida suudavad naeruväärselt väheses. Järelikult – laiali peksta see poliitikute kamp! Parem kui riigitüüri juures oleksid spetsialistid või – kõige etem – tugeva käega mees. Niisugused meeleolud kandsid vapside liikumist. Ja eks ole tugeva liidri kultust tunda vahel ka praegu mõne erakonnajuhi ümber tekkivas ootusihaluses.

Hayek aga näitab, et riigikogu saabki demokraatlikus ühiskonnas olla ainult niisugune jututuba. Parlament, kui see tõepoolest esindab ühiskonna ristlõiget ega ole seotud mingite tsensuste või kvootidega (varanduslik, sooline vms.) ei saa põhimõtteliselt milleski väga üksikasjalikult kokku leppida. Sest ühiskond koosneb väga erinevate huvidega inimgruppidest. Suur ühtsus, meietunne, valdab rahvast üksnes ajuti, näiteks suurte sotsiaalsete muutuste ajal või välisvaenlase korral. Niipea, kui järg jõuab positiivse programmi koostamiseni, s.t. selle otsustamiseni, kellele on määratud kui palju nn. elulisi šansse, siis on iga grupp väljas oma huvide eest ja algabki kauplemine. Sest kui kellelegi antakse seadusega fikseeritud eeliseid, siis paratamatult see piirab teiste gruppide huve. Kui toetada põllumehi, siis tuleb see linnainimeste arvelt jne. Seepärast saabki parlament tegeleda kõiki huvitava ühisosaga, üldise ja neutraalse raamistikuga. Paratamatult saab see ühisosa olla suhteliselt väike. Aga olgu ta kindlalt paigas!

Miks pääsevad tippu halvimad

Vahel arvatakse, et natsionaalsotsialismis ja kommunismis polnuks midagi paha, kui eesotsas ei oleks olnud kõrilõikajad ja muidu kaabakad. Et see oli halb juhus. Ei, vastab Hayek, see on reegel. Unistus diktatuurist, mille tipus seisaksid kõige üllamad ja targemad, on pea võimatu. Tulevane diktaator peab leidma endale toetajaskonna, kelle mingile ühisosale ta võiks apelleerida. Homogeensete vaadetega arvukas ja tugev grupp ei moodustu mitte parimatest, vaid halvimatest elementidest. Mida kõrgem on indiviidide üldine arengutase, seda erinevamad on nende vaated ja maitsed ja seda vähem on neil võimalus kokku leppida. See, mis on ühine, asub isiksuse vertikaalses struktuuris paratamatult primitiivsemal ja labasemal tasemel. Mitte et inimesed on enamikus primitiivsed ja labased, vaid et madalamad sfäärid esinevad ka "kõrgematel", vastupidi aga mitte.

Teiseks, kui "primitiive" pole diktaatori poolehoidjateks piisavalt, tuleb tollel pöörata oma usku uusi indiviide. Lihtsaim on omandada nende toetust, kel puuduvad tugevad veendumused ja kes on valmis vastu võtma mistahes pakutava väärtussüsteemi, kui seda neile vaid piisavalt kõvasti ja sagedasti pähe taotakse. Neid, kelle kired ja emotsioonid on kergesti üles piitsutatavad.

Ja veel: inimestel on kergem kokku leppida negatiivses programmis, vaenlase vihkamises, rikkamate kadestamises. See näib olevat inimloomuse seadus. See võimaldab poliitikutel kujutada elu võitlusena "meie" ja "nende" vahel. Seda võtet kasutavad need, kes otsivad mitte ainult toetust oma poliitikale, vaid laiade masside tingimusteta truudust.

Teeksin siia omalt poolt väikese täienduse. Hayek räägib totaliaarsest ühiskonnast. Ent mulle tundub, et me võime seda käsitlust laiendada, ehkki värvid mahenevad. Ka esindusdemokraatia korral ei saa parlament olla lõputult suur, muutuda veetšeks. Seepärast dubleerib mikrotasandil MP siiski totalitaristi – selles mõttes, et ka tema peab oma valijaskonnas leidma teatava ühisosa, millega haakuda, nii et ta muutuks vastuvõetavaks suhteliselt paljudele inimestele. Aga igasugune ühisosa algab altpoolt.

Miks muidu tõusevad poliitikute seas sageli suhteliselt kõrgele inimesed, kes muidu pole mitte mingil kombel võimekad ega silmapaistvad? (Seda kinnitavad väga paljude ajaloolaste ning poliitikavaatlejate tähelepanekud.) Miks muidu on Eestis nii hea minek populistlikel lõuapoolikutel?

Majandusliku vabadus *versus* vabadus

See puudutab iseäranis intellektuaale (neisse suhtub Hayek patroneerivalt nagu lastesse), kes kaeblevad, et räägitakse aina majandusest, ometi olevat elus tähtsad hoopis teised väärtused. Intellektuaalid tahaksid teha nii, et valitseks majanduslik küllus ja saaks tegelda "kõige tähtsamaga".

Hayek näitab, kuidas see on sama hästi kui võimatu. Inimühiskond on nii korraldatud, et ka kõrgematesse sfääridesse puutuv on enamasti majandusotsuste vahendatud. Probleemi iva pole niivõrd eluks tarviliku "nänni" kvaliteedis ja hulgas, kuivõrd selle saamise mehhanismis. Võib kujutleda riiklikku jaotussüsteemi, mille varal tagataks igale lojaalsele kodanikule kopter ja haarem (minu näide – M. M.). Aga kui me tahame selle asemel muud? Just see, kas me võime ise otsustada, millist "nänni" me vajame ja kuidas me seda saame, või otsustab seda keegi teine – see on Hayekile põhimõttelise tähtsusega küsimus. Majanduse tähtsus seisnebki vabaduses ise langetada majanduslikke otsuseid. (Jäin mõttesse, sest ka mina kurtsin oma essees "Väärikusest", et kogu meedia on täis jahumist majanduse üle, tähtsad on hoopis muud asjad. Siiski ei tundnud end puututatuna. Kaotada ära inimeste vabadus tahta leiba ja tsirkust tähendaks samuti kaotada nende vabadus tegelda "kõrgemaga". Vabadus tähendab ka vabadust valida väärikus.)

Legend Suurinkvisiitorist

Ja nüüd jõuame mu meelest kõige tähtsama, igavikulise tasandi juurde. Sest sotsiaalfilosoofias pole vist tähtsamat küsimust kui see, millise ühiskonnakorra puhul on suhteliselt kõige suurem hulk inimesi kõige õnnelikumad.

Kõiges, mida Hayek kirjutab, avaldub üks printsiip, mis seisab tema jaoks kõrgemal kahtlusest. See on inimese individuaalne vabadus. Ta nõustub, et Läänes ei ole inimestel kaugeltki võrdsed võimalused. Näiteks on rikaste vanemate lastel suured eelised. Paljud vaesed ei saa kunagi rikkaks. Aga ometi pole neil põhimõttelist piirangut rikkaks saada. Hayek on kindel, et see teadmine pakub elutuge. Seevastu teadmine tõusuvõimaluse täielikust puudumisest (nagu mõnes seisuslikus ühiskonnas) võtvat võimaluse isegi unistada. Lääne vaene võib valida elukohta, rääkida, mida tahab, sõnaga, ta on vaba valima, kus ja kuidas vaene olla (kus aia all süüa kartulikoori?). Seega on ta üle totalitaarse ühiskonna rikkurist, kelle rikkuse kasutamist ühiskond kontrollib. Näiteks kui saad talongi kopteri peale, ei tohi osta selle eest viiulit, kuna viiul on selles ühiskonnas võib olla keelatud. Talongide (raha kui vabaduse vastandiga) saab ühiskond totaalselt oma liikmete tarbimist (ja eraelu) kontrollida.

Nii või teisiti: võimalus avaldada isiklikku vaba tahet on õnne eeltingimus.

Ma ei tea, kas Hayek oli lugenud "Vendadest Karamazovitest" "Legendi Suurinkvisiitorist". Meenutagem. Õnnistegija tuleb uuesti maa peale ja käib ringi. Suurinkvisiitor laseb ta kinni võtta ja hukata. Enne aga räägib talle: kui sa esimest korda tulid, siis panid sa inimesed vaba valiku ette, kas uskuda endasse või mitte. Kui sa ära läksid, siis sa andsid asjaajamise üle meile, kirikule, ja tore on. Meie ei jäta inimesele võimalust valida. Sest inimene ei suuda valikuvabaduse raskust taluda. Seda suudavad vaid väga vähesed. Meie aga mõtleme tuhandetele miljonitele. Me oleme nad päästnud vajadusest ise valida ja ütleme neile, kuidas ja mida teha. Need inimesed on õnnelikud ja tänavad meid. Nüüd aga tuled sa uuesti neid kiusama ja oma tahtevabadusega liputama! Kao mu silmist!

Seda kohutavat teksti tuleks lugeda kõikidel sotsiotehnokraatidel, kes arvavad ülbelt, et nad inimloomusest kõike teavad. Me näeme Eestiski, kuidas algul kõik tahtsid vabadust, aga kui tuli välja, et see ei too kõikidele edu, siis tugevnesid meeleolud, mis igatsevad pigem mingit riiklikku ettehooldust.

Hayek ütleb, et totalitaarsete riikide kodanikud tunnevad end tavaliselt palju vähem rõhutuna, kui seda arvavad vabaduses kasvanud kodanikud. Režiimide mõjust ei pääse isegi kõige intelligentsemad ja sõltumatumad, juhul kui nad on pikalt isoleeritud kõigist teistest infoallikatest. Eks ole – "ka sotsialismi ajal oldi õnnelik". Aga kas oldi või ei oldud? Et selles küsimuses midagi arukat öelda, peaks pikka aega ja selge peaga elama mõlemas ühiskonnas. Nii nagu seda saame teha meie, eestlased. Mida teavad sellest kremnoloogid!? Nähtavasti tuleb inimest vabadusega harjutada. Alles siis, kui tal on maitse suus, tunneb ta selle käest äravõtmise traagikat. Samas näitab praktika, et vabadus on nakkav. See hakkab külge kõikidele, niihästi afgaani naistele kui põhjakorea meestele. Aga vabaduse vajadus ei küüni enamasti kontideni, jäädes pealispinnale. Miljonid tahavad elada poolpõrsakestena. Aga nad on nii elades õnnelikud tänu sellele, et on saanud (ebateadlikult muidugi) oma põrsatee ise valida. Pedigree või Chappi? Valikuvabadus seegi.

Lõpetuseks tsitaat Hayekilt: "Intellektuaalse progressi peamise liikumapaneva jõuna pole oluline mitte see, et igaüks oleks võimeline midagi mõtlema või kirjutama, vaid et keegi võib iga asja või ideed mõistuspäraselt arutada" (lk.129).

MIHKEL MUTT

Lõhe päevapoliitika ja põhimõtete vahel

Eerik-Niiles Krossi ettekandest "Eestluse elujõu" konverentsil 24. jaanuaril 2002. aastal

Teie "Võitlev Eesti" on pälvinud meedias ulatuslikku tähelepanu. Miks te säärase sõnavõtuga just nüüd esinesite? Ütlen ausalt, jäi mulje, nagu oleksin lugenud "Neljandat isamaakõnet".

Küllap mulle tundus, et teemad, mida käsitlesin, on viimasel ajal liialt vähe tähelepanu pälvinud. Et mõned ajaloolised või kui soovite ajatumad asjad vajavad aeg-ajalt läbirääkimist ja täidavad ehk seda vahemikku, mis paistab Eesti konkreetse poliitika ja üldiste põhimõtete vahel üha kasvavat...

Te kirjutate "mitte nagu rahvas, aga nagu aguli vürtspoodnik, või nagu rehepapp, kes kogemata rikkaks saab". Jah, see rehepapp, viimase aja poliitikute ja üldse kõikide sõnaseadjate lemmikkujund. Jääb mulje, et teile ta vist väga sümpaatne ei ole?

Tegelikult tegin ju mõneti Kiviräha rehepapile liiga. Rehepapiga on tõepoolest nii, et ta on muutunud mõisteks ja elab Eestis juba täiesti oma elu. Vaevalt see raamatu Rehepapile meeldiks. Rehepaplust ei esinda selles raamatus ju eelkõige rehepapp ise, vaid teised tegelased. Aga vaatamata väikesele liigategemisele vaevalt ta mu kõnet ülemäära pahaks oleks pannud. Kuskil nurgas kuulata oleks ehk päris kõditavgi olnud.

Te ütlete, et me võiksime uhkusega pidada ka oma minevikku kuuluvateks paljusid siinsel territooriumil tegutsenud figuure. Mingi sajaprotsendiline pärinemine maarahvast, matsilik tõupuhtus pole kõikse peamine. Kas meie võimalik saavutatav enesetunne ei hakka sarnanema lätlaste võimalikule uhkusele, kui nad peavad end koloniaalriigiks, sest nende pinnal asunud Kuramaa hertsogiriigile kuulusid mõne aasta vältel Tobago ja Gambia?

Tegelikult ma pigem tahtsin öelda, et me peaksime Eestis toimunud sündmused ja Eestist pärit isikute tegemised rahuliku südamega ja enesestmõistetavalt aktsepteerima Eesti ajalukku kuuluvaina. Selle asemel et vaevelda päris oma ajaloo ja oma aktiivse rolli justkui puudumise pärast oma asjade ajamisel. See, et Kuramaa hertsogiriigil olid koloniaalvaldused, teeb Läti ajalugu kahtlemata põnevamaks.

Me räägime pidevalt, et oleme eurooplased, aga teeme seda kuidagi nii, et ise ka ei usu. Meid ju kammitseb praegugi väike pelg, et äkki hakkavad seal kuskil Euroopas ilma meieta meie asju otsustama. Rohkem enesekindlust on vaja. Oma huve Euroopas ja mujal saab kaitsta siis, kui suhtuda nende tõsiseltvõetavusse ja õigsusse enesestmõistetavusega. Kui käituda stiilis, ah mis meie nüüd tühja tüli teeme, siis on tõesti põhjust karta, et keegi teine peab asjad ära otsustama.

Üks väga tuntud eesti kirjanik on suure osa oma loomingust pühendanud sellele, et näidata: see või too tuntud tegelane oli juuripidi talurahva hulgast. Kas teile ei tundu, et rahvas ei oska või ei taha talle pakutud-prepareeritud ajalugu kõigele vaatamata omaks võtta? Niisugusi romaane loetakse eeskätt puhtilukirjanduslikult, kaasaelamisega, nagu mis tahes madalast seisusest kõrgustesse tõusnud isiku tähelendu. See meeldib ja paneb värisema, aga rahvusliku uhkuse tekkeks justkui puudub meie hinges vajalik element?

Ei tundu.

Säärane minevikuga tegelemine on millegi suhteliselt objektiivse taastamine. Seevastu praegu käib indlemine vastassuunas: luuakse märki, mis põhineb jumal teab millel!

Märgi teema on nii lai, et õieti ei mahu siia juttu... Märgiksin, et minu arusaamist mööda märki ei looda, vaid lihtsalt üritatakse paljude heade ja olemasolevate märkide seast üles leida meid parasjagu kõige paremini esindavad. Et nende abil hakata looma senisest paremaid assotsiatsioone meie ja maailma vahel. Häda on selles, et keskmine eesti poliitik ei pruugi aru saada, et mõnikord on need asjad, mida käega katsuda ei saa, tuhat korda tugevamad kui need, mida saab.

Mainisite oma ettekandes hoiatavalt, et seoses vabariigi aastapäevaga kavatsetavat anda aumärke ka kunagistele korpusepoistele. Ma ei suuda lehes ilmunud nimekirja "laienditest" tuvastada, kui palju niisuguseid saajaid tegelikult oli?

Tundub, et neid lõpuks siiski jumal tänatud ei antud, kuigi ka minule on selle nimekirja ideoloogia pisut segane. Aga öelda tahtsin ma seda, et Eesti ei saa käsitleda oma riiklikku rolli Teises maailmasõjas kui olematut. Eesti territoorium oli küll vaheldumisi okupeeritud N. Liidu ja Saksamaa poolt, kuid Eesti riigi subjektsus ja järelikult ka huvid ning "Eesti kodanike huvid olid ometi olemas ka okupatsiooni tingimustes. Et puust ja punaseks teha: kõige otsesemalt väljendusid Eesti huvid peaminister Uluotsa 1944. aasta veebruari üleskutses minna kaitsma Eesti piire nendeni jõudnud Punaväe vastu. Teatavate möödustega tulekski käsitleda perioodi 1944. aasta veebruarist septembrini kui sõda Eesti ja N. Liidu vahel, mis toimus suure sõja raames ja kohati sellega segamini. Ja sel taustal oleks ju absurdne autasustada neid, kes Eestit ründasid.

Vaatame veel naabreid lätlasi. Nemad on uhked, et punased kütid kaitsesid kremlit ja hoidsid mõnd aega kogu Venemaad hirmu all. Nemad küll kirjutavad selle oma sõdade ja kangelastegude kroonikasse, kuigi kütid ei olnud otseselt läti vabadusvõtlejad. Peaasi, et "suurtele" hirmu tegid.

Nad olid ju tõesti sõjameestena vaprad või vähemalt distsiplineeritud mehed. Et nad maailma asjadest aru ei saanud, on kurb. Karistuse selle eest sai enamik ježovštšina ajal kätte. Ja näiteks Rommelit peab ka kogu lääne demokraatia vapraks sõjameheks, kes sattus vale ülemjuhataja alla tegutsema.

Ent punased kütid – noh, eks pidi Laidoner naabrid hädast välja aitama, kui nende mehed parasjagu Uljanovi ihu hoidsid.

Kui Pelše olnuks eestlane, kas te ei suudaks tema üle uhke olla. Ei? Aga kui Stalin? Osa grusiine on ikkagi uhked....

See uhkuse teema tuleb meil muudkui üles. Kui mu kõne juurde tagasi tulla, siis tegelikult rääkisin pigem põnevast, huvitavast, stimuleerivast jne. ajaloost. "Uhke" on antud kontekstis äkki isegi kõrvaline. "Enesestmõistetavus" ja "enesekindlus" on need märksõnad, mida tahtsin vahest rohkem rõhutada.

Aga grusiinid... mine tea, võib-olla kuidagiviisi nende praegustes segastes suhetes Moskvaga ongi osa neist seetõttu enesekindlamad, et kui muu ei aita, mõtleb: noh, vähemalt lõi Jossif Vissarionovitš noid võimsalt mättasse.

Pelše? Mine tea. Aga kas selle üle tasuks uhke olla, et Molotov **oli** soomeugrilane?

Te olete vastu Punaarmees võidelnute pärgamisele. Nn. tasakaalustatuse printsiip pole relevantne. Kuidas on sel puhul laiemas plaanis kahel pool olemisega? Ikka et ka rahvusmeelsed kommunistid hoidsid ära kõige hullemat jne. Sõjamehed olid ju ikkagi käsualused (mõelgem Leo Kunnase Sõdurjumala teenritele), mida ei saa öelda tsivilistide kohta. Kas te ei õhuta Eesti ühiskonna veelkordset jagunemist?

PIIA RUBER

Andrei Sahharov on öelnud, et kõige ebamugavamatele poliitilistele küsimustele tuleb alati anda moraalne vastus. Just selle järgi toimimine annab hingerahu ja tegelikult lahenduse.

Kindlasti hoidsid mõned eesti punased mõned veel hullemad asjad ära ja nende hulgas oli korralikke inimesi. Aga ka see ei ole – mind ennast parafeerides – suures pildis relevantne. Sest kas see, mis toimus ja millele nad ju siiski üldiselt kaasa aitasid, ei ole juba piisavalt hull?

Kõige rohkem lõhestaks Eesti ühiskonda just nimelt sogane jutt, et oldi mõlemal poolel ohvritena. Saksad, punased või pruunid tegid ja meie vaatasime pealt. Aga järelikult pole keegi milleski süüdi ja kõik on hea rahulik. Sealt saab jõuda ainult hinnanguni, et me ise ei teinud midagi ja järelikult ei suuda ka edaspidi midagi teha. Ikka meiega tehti. Kunagiste punaste näilise hingerahu eest on see kaugelt liiga kõrge hind.

Küsis
M. MUTT

Demokraadid *versus* totalitaarne Eesti: mälestades Artem Juškevitšit

Totalitaarne riigikord on alati enam huvi ja uurimist leidnud kui demokraatlik. Juba Platon idealiseeris totalitaarset riiki. Seda tegid ka paljud tema järglased. Meil eestlastel on selles osas ka isiklik kogemus, olime ju alles hiljuti totalitaarse riigi alamad. Totaalne riik on täiuslik riigi seisukohalt, aga kas ka inimese? Sellele küsimusele keskendus Supilinna kultuuriõhtu 6. veebruaril Tartus. Õhtu oli pühendatud vabadusvõitleja Artem Juskevitši (1931 – 1982) mälestusele, kelle surmast möödus neil päevil kakskümmend aastat.

Mart Nutt võrdles oma põhjalikus ettekandes "Totalitarismist ja kolonialismist" (sellega saab lähemalt tutvuda aadressil www.s-keskus.arhiiv.ee) totalitaarset riiki masinaga, kus igal elemendil (loe: inimesel) on kindel funktsioon. Need, kes tegutsevad ja mõtlevad teisiti kui tarvis ehk siis ei vasta oma ettenähtud funktsioonile, tuleb riigi arvates terviku huvides välja vahetada.

Niisiis peaks totalitarism eriti hästi kokku sobima tehnilise mõtteviisiga. Ometi oli Eestis niisuguseid inimesi, kes oma saatust trotsides Nõukogude Liidu masinlikkusele vastu astusid, kõige enam just tehnilise intelligentsi hulgas. Teiste seas pühendas end totaalse riigi kukutamisele Artem Juskevitš, ukrainlasest Eesti rahvuslane, demokraat Brežnevi-aja Eestis. Insenerid olid ka tema kaaskohtualused Sergei Soldatov, Mati Kiirend ja Kalju Mätik. Neist kaks viimast viibisid kohal ja valgustasid põrandaaluse elu argipäeva 1970. aastate Eestis.

Artem Juskevitš oli nõukogude režiimi vastu suunatud põrandaaluse liikumise juhtfiguure 1960. aastate teise poole ja 1970. aastate esimese poole Eestis, liberaal-demokraatliku maailmavaate propageerija, Eesti Demokraatliku Liikumise liidreid. Ta oli üks neist, kes saatis 1972. aastal ÜRO-le memorandumi, mis astus vastu N. Liidu kolonialismile ja nõudis Eesti iseseisvuse taastamist. Juskevitš pidas ülimaks väärtuseks vabadust ning uskus, et vabadusel on üks tingimus – seda ei tohi kasutada teise inimese vabaduse ja loomulike õiguste kitsendamiseks.

Selliste mõtete ja tegude tõttu kaotas Artem Juskevitš mõistagi oma vabaduse. 1974. aasta detsembris riik ta vahistas ning saatis pärast "demokraatide kohtuprotsessi" viieks aastaks Mordva ja Permi vangilaagreisse. Laagrivintsutuste tagajärjel suri ta varsti pärast tagasipääsemist Eestisse.

Juskevitš oli see element, kes masinat kahjustas. Tema "väljavahetamine" ei andnud aga paraku oodatud tulemusi. Eesti sai vabaks – ja ka Ukraina. Oli ju Juskevitšil ettekujutus, et Eesti ja Ukraina vabanevad koos ning kaudselt võitleb ta siin ka oma kodumaa Ukraina vabanemise nimel.

Artem Juskevitši põrandaalune raamat "Vene kolonialism ja rahvuste probleemid" (1971, tiitlil varjunimi Juri Mazepa-Bakaivski), mis käsitleb rahvusküsimust Nõukogude impeeriumis ja selle mõjupiirkonnas, ootab alles kirjastamist. Juskevitši, Kiirendi ja Mätiku koostatud mahukas käsiraamat Nõukogude Liidu totalitaarse režiimi kukutamiseks "Must Kass" (1974, pikema nimega "Eesti Demokraatliku Liikumise taktika ja strateegia") on samuti ilmumata. Viimane on huvilistele tegelikult isegi kättesaadav, selleks tuleb klikkida Musta Kassi Fondi koduleheküljel www.hot.ee/mustakassifond. Valgeid laike meie ajaloolisest mälust kõrvaldavat kodulehekülge, kuhu on üles riputatud 1970. aastate demokraatide põrandaalune publitsistika, presenteeriti ka kultuuriõhtul.

Kui paljud teised ikestatud rahvad tõid pärast vabanemist salasoppidest välja ja tõstsid püünele hulgaliselt tekste, mida totalitaarne riik oli keeldunud avaldamast, siis meil seda ei juhtunud. Artem Juskevitši elutöö avalikustamine aitaks meie ajaloolise mälu lünki väärikalt täita.

KRISTEL VALK

LEVIST VÄLJAS

Kiki

Küllap märkas terve Eesti, et meie välisminister Ilves kandis kogu aeg kikilipsu, nii hommikul kui õhtul. Ja mitte ainult tema, kikilipslus nakatas ka tema kolleege, Väino Reinartit näiteks. Milles asi? Kahtlemata võib leida maailmast eeskujusid ning Toomas Ilvese afiliatsioon näiteks Warren Christopheriga pole vist vale oletus. Aga üldiselt kannavad kikilipsu päeva ajal üksnes väiksed lapsed, kui nad emadepäeval lavalt luuletust loevad, või siis mõningate teeninddavate elukutsete esindajad nagu kelnerid ja liftipoisid, või siis artistid. Just! Artistid! Võibolla siin peitubki võti. Välisministeeriumi töötajaid on kombeks pidada aristokraatideks ning loomulikult armastavad nood seda mõnikord rõhutada. Nad on väga peened poisid, tõelised kunstnikud ja mustkunstnikud, kes nokivad rahvusvahelisi suhteid. Nende vastu juba ei saa, nemad valdavad säärast salateadmust, et meie oma tavatarkusega ei küüni lähedalegi. Ühesõnaga *cool*id kutid. Ma olen selle jutuga natuke hiljaks jäänud. Samas pole ma ka Toomas Ilvest vahepal näinud. Et kas ta on kikiga edasi või kuulus see üksnes ametimundri juurde. Võibolla paneb ka Ojuland kiki ette? Meil on ju sugulvõrdsus.

M. MAAKARU

EESTI INTERPREETIDE LIIDUS

9. veebruaril oli Eesti Interpreetide Liidu üldkoosolek. EILi esimees Peep Lassmann andis ülevaate juhatuse tegevusest kolme aasta jooksul, teatades ettekande lõpus oma otsusest seoses suure töökoormusega loobuda kandideerimast juhatuse esimehe kohale. Ettekannetega esinesid EILi kontserdisarja produtsent Inna Kivi, ETV süvamuusikprogrammi peaprodutsert Heidi Pruuli, "Klassikaraadio" peatoimetaja Tiia Teder, Eesti Kontserdi direktor Aivar Mäe. Koosolekul peeti oluliseks eesti interpreetide osaluse kindlaksmääramist muusikaelus ning eesti muusika ja interpreetide ekspordi suurendamist. Valiti 9-liikmeline juhatus koosseisus Peep Lassmann, Kadri Leivategija, Pille Lill, Marje Lohuaru, Rein Rannap, Vardo Rumessen, Siim Selis, Jaan-Eik Tulve, Villu Veski. Juhatus valis esimeheks M. Lohuaru ja aseesimeheks R. Rannapi.

Interpreet on surutud "teise Eestisse", väitis oma sõnavõtus Rein Rannap. Eesti muusikat ja interpreete käsitleb turumajanduslik Eesti ühiskond vähemusena, võimendas Vardo Rumessen toonitades, et ühenduses peitub jõud. Käärid interpreetide võimete ja võimaluste vahel pidid tõesti suureks kasvama, et nad lõpuks suutsid koonduda loomeliitu, mille vajadusest aastakümneid kõneldud ja milleni eri vormides ja ajal ka jõuda proovitud. Kolme aasta eest nullist alustanud ja senini Eesti Muusikanõukogu rentniku seisuses EIL peaks esimese esimehe hinnangul ometi välja kandma võrdluse teiste, juba etableerunud loomeliitudega (veel värskemat koorijuhtide liitu võrdles ta pigem kitsama erialaühendusega nagu klaveriõpetajate ühing) ja on ka samaväärselt teistega esindatud näiteks kultuuriministeeriumi kaunite kunstide nõukojas, oli Lassmann rahul.

Eesti muusikaloos tegelikult esimese interpreetide huve kaitsva organisatsiooni tegevusväli on Lassmanni sõnul lõputu, ent kõigega korraga tegelda ei suudeta. R. Rannap selgitas, et tegutsetud on juba põhikirjas määratletud suundades: survegrupi, võimaluste looja ja õiguste eest seisjana. Otsisin üles aastatagguse Sirbi (16. II), kus Rein Rannap kirjutab EILi juhatuse mullusest aastakoosolekust – teemaring on enamvähem sama. Eesti Kontserdiga on jõutud miinimumhonorare sätestava lepinguni, kuid EK eelarve ei võimalda selle allkirjastamist. Rannap toonitas, et kontsertidel domineerib esinduspublik, EK fassaadi nägijad isegi ei mõista eesti interpreetide muret aheneva tööpõllu pärast... Ka Eesti Raadio on põhimõtteliselt nõus tasustama eesti interpreetide korduvesitusi, ent siingi on takerdutud raha vähesusse. Sõlme on jooksnud ka töö loomeliitude seadusega. Nii on EILi juhatusel, millega tööd jätkata.

T. M.

PEALELEND

Millistest eesmärkidest hakkab oma tegevuses juhinduma interpreetide liidu uus juhatus?

Eesti Interpreetide Liit (EIL) on kolme tegevusaasta jooksul kujunenud üsna arvuka liikmeskonnaga ühenduseks: meil on juba ligi 100 liiget. Märgatav on eriti noorte interpreetide osakaal.

EILi põhieesmärgiks on eesti interpreetide osaluse suurendamine nii Eestis kui ka mujal maailmas, samuti meie interpretatsioonikunsti suurem väärtustamine. Interpreedi koolitamine ja muusikaharidus on pikaajaline ja väga kallis protsess, mistõttu on eluliselt oluline muusiku hilisem rakendus, tema karjääri kujunemine. Viimastel aastatel on kümned eesti noored muusikud saavutanud mainekatel rahvusvahelistel konkurssidel kõrgeid auhinnalisi kohti ja nende loominguline potentsiaal võiks leida palju paremat rakendust. Loomulikult on Eesti turg väike, aga ka siin on veel kasutamata ressursse. EIL saab olla abiks eelkõige tingimuste loomisel, et eesti interpreedil oleks lisaks heale haridusele võimalus väljaspool Eestit esinedes oma turuväärtuse suurendamiseks. Ka Eesti riigile on kasulikum, kui suudame ennast rohkem müüa kui väljast sisse tuua. Selles valdkonnas on võimalik veel palju rohkem ära teha. Vajalikud on kontserdiagentuurid eesti interpreetide vahendamiseks. Muusikaakadeemias sel aastal käivituv rahvusvaheline kultuurikorralduse magistriprogramm soodustab kindlasti professionaalsete *manageride* ja ka *managementide* teket. Eesti-siseselt tuleks kaaluda ka võimalusi riikliku tellimuse sätestamiseks eesti interpreetidele (sarnaselt heliloomingu riiklikule tellimusele).

Vajalik oleks eesti interpreetide andmebaasi loomine, trükiste väljaandmine, noorte stipendiumiprogrammi asutamine, interpreetide honoraride süsteemi korrastamine, interpreetide korduvesituste tasustamine jpm.

EILi uue juhatuse ülesandeks ongi probleemide määratlemine, prioriteetide määramine ja tegevuskava väljatöötamine. Uus juhatus jätkab paljuski eelmise koosseisu tegemisi. Suurepärane on Kadrioru lossi kammerkontsertide traditsiooni jätkumine – plaanis on laiendada kontserdisarja ka Tartusse –, oluline on ETV saatesarja "Eesti interpreedid" jätkumine.

MARJE LOHUARU, EILi esimees

EIL saab eesti interpreedile olla eelkõige abiks võimaluste loomisel. Selleks loodame koostööd kõigi seniste ja ka tulevaste koostööpartneritega.

Dame Ester – kammermuusik

EMA kammersaal 9. veebruaril – suur tähtpäevakontsertt "Ester Mägi 80". Esinesid Eesti Muusikaakadeemia õppejõud, magistrandid, üliõpilased.

Nii tähistas EMA oma kauaaegse õppejõu maestra Ester Mägi juubelit. Mõneti pompoosse pealkirja taga peitus autori kammermuusika aastatest 1962 – 2001. Põnev valik eri kooslusi, väikevormidest kuni sonaadivormini, erinevatest aegadest. Kammermuusik Ester Mägi on tasakaalustatud looja, kes, kord leidnud oma tee, astub vääramatult ideaalse suunas. Tema muusika ei ole arutlev ega mõtlik, vaid lausa mõtlev, samas nauditavalt meisterlik, vaimukas ja arusaadav. Iseenesest tema looming ei visualiseeru, kuid tekitab minus soovi nagu heal kunstinäitusel tagasi pöörduda, uue nurga alt vaadata, seisatada, et naudingut pikendada, mõnd isegi (salaja) käega katsuda. Veel tundub, et tema looming on tõesti kammermuusika – eetiline ja ökoloogiliselt puhas. E. Mägi kontserdil esitatud teostes leiab pea kogu instrumentaariumi (v. a.vaskpillid) ja naisvokaali nii soolo kui koorina. Autoriväärilise oli ka kava konstruktsioon oma selgete kulminatsioonidega: "Lapimaa joiud" (1987) klaverile (prof. **P. Lassmann**) esimeses pooles ja Klarnetisonaat (1985, **T. Vavilov** ja **P. Lassmann**) teises. Samuti traditsioonilised koosseisud alguses, "*Ostínato* puhkpillikvintetile" (1962) esimeses ja "Collocutio" saksofonikvartetile (1994) teises pooles. Kontserdi lõpetuseks värskeim pärl "Valss möödunust" (2001) viiulile (**U. Vulp**) ja klaverile (**M. Reimann**). Tean, kui keeruline on ühe kava tegemine, eriti kui see on autoriõhtu, rääkimata juubelist, ja esitajaid 23. Seekord oli programmi lavastus hästi läbi mõeldud nii sisult kui vormilt, mille eest tuleb tunnustada **Tiia Järge**, tema teadmisi ja maitset.

Alati on põnev avastada midagi – uusi seoseid, uut esituses või autori loomingus. See on loomulikult hästi subjektiivne, aga pakub naudingut. Sellist rõõmsat elevust tekitas minus "A tre" (1991) viiulile (U. Vulp), tšellole (**Raui Seppel**) ja kitarrile (**Heiki Mätlik**) – nii lustlik autori poolt kui esituslikult. Või äkki kuuled, et ühel ja samal aastal (1987) on kaks nii erinevat heliloojat nagu E. Mägi ("Lapi joiud") ja M. Kuulberg (trio "Alla svedese") kasutanud sama autentset algmaterjali – ja kui erinevalt! Või avastad, et absoluutselt erinev tekst loob siiski sarnase vaimse seisundi: E. Mägi "Psalm" (1991) ja K. Singi "Meie Isa palve" (1990?). Või 1994 loodud maskuliinses "Collocutio's" vilksab täiesti uues kontekstis midagi 1976. aasta "Dialoogidest", muide **Sax Quator** koosseisus Ivo Lille, Virgo Veldi, Lauri Sepp ja Sulev Sommer oli esituslikult väga energeetiline ja viimistletud ansambliliselt. Vokaali poolelt oli kõrgtasemel "Maarjasõnajalg" (1998) ja esiettekanne (!) "Ööhõlmad" (2001) **Pille Lill**, **Neeme Punder** (flööt) ja **Marje Lohuaru** (klaver).

Kogu kontsert oli põnev ja ka ettekantud tasemel, pean tunnistama, et ka naiskoor kui niisugune pani mind kõhklema teatavas, ei tea millest küll tekkinud, eelarvamuses ta suhtes. Kuid olles lõpuni aus, siis Toomas Vavilov on eraldiseisev nähtus: mida rohkem dirigeerimisega tegeleb, seda suurem meister-klarnetist.

Kuna kammermuusika on ja jääb elitaarseks siis *Dame* Ester on kindlasti väärt kandma pealkirjatiitlit.

TOOMAS VELMET

Arturi juures

Mullu 26. oktoobril asutati Suure-Jaanis rahvusvaheline Artur Kapi ühing, mille esimeheks valiti Andres Uibo, juhatusse kuuluvad veel Mihkel Jürisson, Heiki Laanemaa, Eha Lillsaar, Pille Metsson, Vardo Rumessen, Aare Tammesalu, Maret Tomson ja Aave Toomsalu. Põhikiri kinnitatud, käis ühingu esimees Sirbis kõnelemas, mis tehtud ja teoksil.

Mart Saare 120. sünniaastapäev mõjutab Suure-Jaani tänavuste muusikapäevade nägu. SIRBI ARHIIV

Andres Uibo toonitab, et teistest helilooja-ühingutest eristab neid mitu joont. Eeskätt see, et ühing ei ole registreeritud Tallinnas, vaid Suure-Jaanis: "Tallinnas on kultuuri nii palju, et peaaegu võimatu välja paista. Arvan, et isegi Sibeliuse maja jääks Helsingis suhteliselt tähelepandamatuks, aga Ainolas käiakse küll." Teiseks ei ole Kapi ühing tekkinud tühjale kohale, vaid selle taga on inimesed, kes on juba aastaid tegevad Saare, Kappide jt. muusika propageerimise ja levitamisega. Asutajadki ei olnud seekord muusikategelased, vaid Suure-Jaani rahvas. "Kui asutamiskoosolekule jõudsime, oli saalis juba 55 inimest!", rõõmustab Uibo asutajaliikmete nii suure arvu üle; tänaseks on liikmeid juba 75.

Tõsi, algatus tuli ikka muusikuilt: "Igal aastal, kui olime Suure-Jaani muusikapäevadel, ei jätnud me kasutamata võimalust öelda, et ühing tuleb asutada. Meilt tuli väljakutse, neilt vormistamine, eks tegelik juhtimine läheb nüüd muusikute kätte." Juhatus valitud üksmeeles, ainult Uibo peaaegu sunniti esimeheks, tegijaid on vähe... Aga tal on hea meel, et ühingul on väga aktiivne aseesimees, Suur-Jaani endine linnapea, jurist Mihkel Jürisson.

Uibo peab tähtsaks, et ühing on väga laiapõhjaline. Nimi anti küll Artur Kapi järele, kes tundus sealtkandi loojaist kõige suurem, aga põhikiri sätestab, et tegeldakse ka teiste Suure-Jaani väljapaistvate kultuuritegelaste Mart Saare, Eugen ja Villem Kapi, Julius Vaksa, Johannes Köleri loomepärandi propageerimisega. See annab ühingule erilise aktiivsuse. Näiteks on puhkpillihuvilised eesotasa Avo Otsaga vaimustatud võimalusest valgustada laiemalt eesti esimese trompetiprofessori J. Vaksa teeneid, ilmselt loovad trompetimängijad tema allsektsiooni. Köler on ühinguga liitnud näiteks Jüri Arraku ja Pille Kivihalli, koorijuhid on huvitatud peamiselt Mart Saarest, tema 120. sünniaastapäev mõjutab tänavuste muusikapäevade nägu. Uibo lisab, et ühing ei piirdu ainult eelnimetatutega, vaid püüab propageerida ka nüüdisheliloomingut. Nii et plaanid on suured.

Üks esimesi ülesandeid on tuua Kappide muuseum praegusest V. Kapi sünnikodust köstrimajja: "Asukoht on võrratult parem, maja tohutult suurem, saaks laiendada ekspositsiooni ja välja ehitada ka 80kohalise saali". Pastoraadil on pooltühja hoone majandamine üksi raske, aga ka muuseumi ületoomine läheb päris kalliks.

Sealsamas, pastoraadi ja kirikuaia vahele jäävas vanas veskihoones on avatud Eesti esimene heliloojatele pühendatud kohvik. Ühingu teenet selles polevat, aga nimepanija on Andres Uibo küll. "Suure-Jaanis käies oli ikka probleem, kus süüa saab. Eelmisel suvel viis saatus kokku ühe äärmiselt aktiivse mehe Rein Valdmanniga, kes on vana veski (hilisema elektrijaama) kohvikuks renoveerinud ja teinud seda võratult," on Uibo vaimustatud. Vähe sellest, veskihoovi on ehitamisel kontserdipaik. Kogu kompleks avatakse 20. juunil, RAM on kohale tulemas ja Sisaskilt selleks puhuks uus teoski tellitud. Sellest saab Suure-Jaani viiendate muusikapäevade avaüritus. Aga Eesti Kontserdiga olevat kokkulepe seal suvi läbi kammerkontserte korraldada. Ühing on kohviku peremehega head koostööd teinud: siseneja satub kõigepealt suurde eesruumi, mida kaunistavad fotod, plakatid, vitriinid nootide, muusikaraamatute ja plaatidega – nii näeb ta kohe, et midagi on "viltu". Ja kõlab ka nende heliloojate muusika. Isegi menüü on kujundatud partituurina, roogadel vastavad nimed: Arturi kalkunipraad, Mardi metsseapraad jne. ja kõrval jooksmas anekdoodid helimeistritega juhtunust. Peremees on kahele alkoholifirmale kuulutanud konkursi ka Arturi napsi saamiseks.

KOHVIK ARTURI JUURES

Lisaks päris suureks ürituseks kasvanud Suure-Jaani muusikapäevadele (seekord 20. – 23. VI üheksa kontserti) tahab ühing sügisest korraldada Suure-Jaanis ühe kontserdi kuus ja uue hooaja jooksul ka kaks kontserti Tallinnas. Esimese trükisena on plaanis ühingu teabevoldik, järgmisel aastal püütakse välja anda A. Kapi korralik elulugu, eesti ja ka saksa keeles. Ettevalmistused on suunatud aastasse 2003, mil möödub 125 aastat Artur ja 95 aastat Villem Kapi sünnist.

TIINA MATTISEN

MEEDIA

Püsiühendus voodi all. 8

Internetikino

Eesti Päevaleht Online ilmutas 19. XII 2001 Kaur Kenderi tõsise arvamusloo "Seriaalide aeg". Kender kirjutab: "Terve nädalavahetuse vaatasin seriaale. Tõmbasin endale Internetist seitse osa "MacGyverit". /---/ Ja vaatasin. Ma ei saanud aru, kuidas mind "MacGyver" võluda võis." See on tõsise töömehe jutt. Meelelahutusega pole Mäkk Aivaritel muidugi midagi pistmist. Asjalik kirjanik vaatab Mäkk Aivari pealt hoolega trendi, mõtleb – näe, kui isegi sellist sitta osatakse müüa...

Nädalavahetusiti võtavad Mäkk Aivari filme uurida töönarkomaanid. Sellist tööd tassivad koju vanemat tüüpi mehed, kel plaan tõsine talu päriseks osta. Vaid mees, kes ka koerailmaga võtab kirve selga, läheb sellise katsumuse peale välja. Otsida internetist üles vastav sait – juba see on ettevõtmine. Muidugi, tõsi, teatavat meelelahutust pakub all vilkuvate hiina hieroglüüfide uurimine.

Milles aga võiks peituda internetikino meelelahutuslik külg? Kas oleks meil asja netti ka pärast kontoritöö rutiini? Et viskad aga mõnusalt koos poiss-sõbraga voodisse pikali, silitad teda kergelt remuuthiirega ja küsid: "Tahad, ma näitan sulle midagi erutavat?" Kaheldamatult on ka selline kasutusviis olemas, muidu ma seda kolumni siin ju ei kirjutaks.

Minu lemmikkamber on http://www.archive.org/movies/. See on Ameerika sait, ja muideks, mul pole plaaniski ameeriklastest ainult halba rääkida. Seda oskab täna iga keskklassi spetsialist. Torumees vaatab leket ja muheleb: pole hullu, tõmbame paar tiiru Mäkk Aivarit ümber ja asi vask. Tegelikult ei ole Ameerika kultuur taandatav vaid mingiks kleeplindiks. Archive.org annab kätte võtme ameeriklaste positiivseks mõtestamiseks. Ja ülepea, palju need usarite mõnitajad ise araabia värgist teavad, tähti tunnevad?

Vaadakem näiteks filmi P tähe alt (arhiivis on üle tuhande lindi). Leiame sellise teose nagu: *Pearl Harbor (short version) 1942. Producer: Handy (Jam) Organization*

Sponsor: General Motors Public Relations. Non-narrated agitprop film made as a quick response to the bombing of Pearl Harbor and the U.S. entry into World War II. Descriptors: World War II: Pearl Harbor; Propaganda Run time: 3:20 Color/B&W: B&W Silent/Sound: Sd Download: MPEG-2 07935.mpg (92.9 MB).

Võrgu võlu ongi selles, et muude, asisemate meediakanalite vahendusel ma tõenäoliselt sellist filmi poleks mitte kunagi mitte kuskil näinud. Või kui, siis ainult katkendeid mõne lohiseva dok-seriaali vahel, kus ajaloolised süngkaadrid vahelduvad puuderdatud vanurite lobisemisega.

"Pearl Harbor" on parim ameerika film. Üks väheseid, mida võib vaadata ka väljaspool tööaega. Ilmselt pole lühendamine kahjuks tulnud. Kolm ja pool minutit, aga sellega on ka kõik öeldud. Saavutatud tihedus on hämmastav, iga kaader on arhetüüp, helitaust hiilgav. Ei ühtegi sõna, ainult iseloomulik urin, ümin ja kärin. Puänt! Kaameramees kukub, pilt kaob, heli veel mõnda aega, lõputiitreid pole. Tegemist on kunstiteosega! Ja just nii, nagu *download* ta ette annab, tuleb teda vaadata. Igasugune sissejuhatus, vahelepõime või taustakommentaar oleks hukutav.

Mulle meeldis tegelastest kõige rohkem see mees, kes oma naisele ja tütrele toetudes ühe koha peal seisis ja kogu aeg värises. Mida on tal viiekümne aasta pärast öelda, kui küsitakse, et olid sa seal, kui pommitati? Ta vastab: "Jah, ma olin seal." – "Ja mis sa siis tegid," küsib kaadritagune hääl. Mees: "Ma seisin kõik see aeg ühe koha peal tänavanurgal, maja meie taga põles, minna polnud kuhugi, ma seisin, värisesin aina, hoidsin oma naisest ja tütrest kinni ja mõtlesin, et nüüd-nüüd saan ma surma." Hääl ei saa aru: "Kuidas, mis te tegite kõik see kümme tundi?" – Mees uuesti: "Seisin ühe koha peal ja värisesin."

Igast kaunist dok-seriaalist lõigataks säärane vennike kohe välja. Õnneks selliseid tunnistajaid suurt polegi. Iga omaaegne väriseja on vahepealsetel aastatel vaadanud hulganisti Mäkk Aivareid. Ta teab, kuidas tõeline mees oleks pidanud käituma, ja ta ka "mäletab" oma käitumist Mäkk Aivarina. Seepärast ongi meenutuspõigetega dok-seriaalid jama.

Aga vaadakem uuesti, ta ju korraks tõesti liigutab käsi, justkui ta hoiaks oma naist ja last enda vastas, mitte ei toetuks neile. Ta on tõeline mees.

Tahan südamele panna, et lastele ei või seda filmi mitte mingil juhul näidata, samuti naistele. Naised ise võivad küll näidata, seepärast oligi siin ennist juttu poiss-sõbra silitamisest. Kui poiss lahkub pärast teistkordset vaatamist, on ta armas. Kui ta peab vastu kolm korda, on asi kahtlane. Kuid kui ta pärast seda on millekski veel vaimselt ja füüsiliselt võimeline, võib kahtlustada, et tegemist on kirjanduslikult huvitava juhtumiga.

JÜRI EHLVEST

"Uus laine" aasia filmis: õudus ja vägivald

Kurt tüdruk Hee-jin (Suh Jung) filmis "Seom" ("Saar", rež. Kim Ki Duk).

Kultuuriline globaliseerumine on esialgu vaid kinnitanud vana tõdemust, et naljad "ei reisi". Huumor on küllaltki lokaalne nähtus, mille mõistmine eeldab enamasti korralikku ja värsket ülevaadet selle kultuurilisest tekkekeskkonnast. Kuna tolle hankimine on eriti kaugemate kantide puhul võrdlemisi tülikas, kalduvad näiteks Aasiast pärit lihtlabasedki naljad eurooplase nägemuses mõjuma krüptiliselt või totralt. Ehkki globaalne meelelahutuskultuur selle nimel pingutab, paistab huumoritaju täielik ja ülemaailmne nivelleerumine seni suhteliselt ebatõenäolise perspektiivina. Huumori antipoodid, hirm ja vägivald on, seevastu midagi universaalset ning üldinimlikult arusaadavat. Seetõttu tugineb globaalse popkultuurivahetuse põhiosa praegu, kus eksootika otsene kuriioossus on end enamjaolt ammendanud, ent üksteisemõistmisest ollakse veel kaugel, suhteliselt primaarsetel emotsioonidel.

See on üheks põhjuseks, miks kandva osa viimase paari aasta jooksul muu maailma vaatevälja jõudnud aasia, eriti jaapani filmidest moodustavad vägivalla- ja õudusfilmid. (Kõigi aegade suurim Aasiast pärit filmihitt, Ang Lee "Crouching Tiger, Hidden Dragon", ei tule siinkohal arvesse, kuna see oli võrdlemisi sihiteadlikult Lääne maitsele sobivaks säetud – üks stsenaristidest oli ameeriklane James Schamus. See ei tähenda muidugi, et "Crouching Tiger'i" edu poleks soodustanud teistegi subtitreeritud aasia filmide vastuvõttu.)

Jutt käib filmidest, mis jõuavad Lääne huviliste teadvusesse ligikaudu aastase nihkega, kuna sealsesse mainstream-kinolevisse pole neil üldjuhul asja ning mainekate Lääne festivalide põhiprogramme nendega enamasti ei rünnata. Publiku õnneks eksisteerivad internetikaubandus ning Hongkongi soodsahinnaline dvd-toodang, mis tavatseb varustada üllitatavaid Jaapani, Korea, Hiina, jm. filme inglise subtiitritega. Määratlus "kultus-" (mida siinne kultuurikriitika kipub viimasel ajal üleekspluateerimisega ära lörtsima) esineb seesugustest filmidest kõneledes oma õigeimas tähenduses. Aasia "uut lainet" saatev kumu on omandanud sellised mõõtmed, et briti juhtiva filmiajakirja "Empire" 2001. aasta lemmikute reastusesse on jõudnud lausa kaks Jaapani filmi: aasta õudusfilmina **Takashi Miike "Odishon"** *alias* kurikuulus **"Audition"** ning sellest kõrgemalgi **Kinji Fukasaku "Battle Royale"**.

Teine põhjus, miks Aasia kolefilmindus just nüüd laiema publiku teadvusesse jõuab, on sealkandis 1990. aastate lõpul pead tõstnud suurejooneline horroribuum. Selline paar aastat kestev ilming, tõsi küll, korduvat vähemalt Jaapani popkultuuris ligikaudu iga kümne aasta tagant, ent seekordse laine läbilöögi eeliseks on maailma digitaliseerumise kaudu avardunud kättesaadavus. "Uus laine" pole seejuures kaugeltki mitte homogeenne nähtus. See varieerub *arthouse*ide sobilikest autorifilmidest nagu **"The Isle"**, kolossaalsete kommertsnähtuste (kogu "The Ring'i" sari) ja palgalise rearežissööri käe all ootamatult tekkinud taiesteni. Nende pisut võhiklikult mõjuv vaatlemine ühe tervikuna on seega tingitud pigem kaudsetest tunnustest, ehkki, nagu öeldud, enamik "uuest lainest" seostub vähemalt teataval määral horrorižanriga. Kujutatud keskkonna ning filmikeele teatav võõrastavus (mõnel juhul jääb näiteks narratiiviloogika lääne filminduse traditsioonidest väga kaugele) lisab efekti eriti psühholoogilistele õudusfilmidele. Aasia filmide teistmoodi vägivallakäsitlus omakorda, mille taga on lääne omadest erinevad tsensuuripiirid, on küll juba vana nähtus, ent pole oma mõjuvust siiani kaotanud.

Allpool tuleb lühidalt juttu tuntumatest "uue laine" filmidest. Tähelepanu väärib asjaolu, et neist oluline osa on tegelikult raamatu- või mangaadaptsioonid, ent lääne publik puutub kokku alles, ning enamasti ka ainult filmiversiooniga: jaapani õuduskirjandus näib olevat tõlkimiseks liiga alternatiivne nähtus.

Uute õudusfilmide buum algas Jaapanis 1998. aastal filmiga **"Ringu"** *alias* "The Ring" (rež. Hideo Nakata). See tugineb Koji Suzuki 1991. aastal ilmunud romaanile, millest valmisid järgemööda telesari, mangaversioon ja lõpuks film, mis kujunes omaette kommertsfenomeniks. "The Ring" on haarav ja visuaalselt atraktiivne, ent samas esitatud suhteliselt vere- ja vägivallavabalt – filmi mõjukus rajaneb ootamatute pööretega süžeel ning ületamatult painajalikul atmosfääril. Lugu salapärasest, epideemiana käest kätte levivast videokassetist, mida vaadanud inimesed surevad täpselt nädal hiljem, osutus Jaapanis tänu võimsale reklaamikampaaniale tohutult menukaks. Seetõttu on algsele loole nüüdseks toodetud terve kobar järgi ja eellugusid (mille tase ei küüni enamasti esimese filmini) ning kaubastatud sellega seoses hulgaliselt kõikvõimalikku pudipadi. "The Ring'i" tuntus väljaspool Jaapanit jääb siiski alla mitmele uuemale konkurendile.

Kui "The Ring'i" publikus domineerisid mõnevõrra üllatuslikult noored naised, siis Koushun Takami õudusromaani **"Battle Royale"** skandaalne ekraniseering (2000) tõi esialgu kinno massiliselt jaapani teismelisi. Muul maailmal kulus filmi avastamiseks üle poole aasta, ent sellele osaks saanud vastuvõtt on põhjendatult soosiv. Löövaks osutus seejuures mitte filmi kõmuline vägivaldsus (mis ei paista Lääne vaatajaskonda kuigivõrd šokeerivat, igatahes mitte samavõrd kui "Auditionis" esitatu), vaid asjaolu, et "Battle Royale'is" esitatud olukorra hirmutavalt tegelikkuselähedane absurdsus ning filmi sõnum on suhteliselt universaalselt mõistetavad. Vägivalla kontrastsus teeb arusaadavaks ka kohatise musta huumori (ajuti tekivad paralleelid Paul Verhoeveni mürgise "Starship Trooper'siga"). "Battle Royale" on mõtlemapanev ja hea film. Ainus nüanss, mis ehk pisut häirib, on mõne surmastseeni liialeminev teatraalsus.

Läänes seni tõenäoliselt edukaim aasia "uue laine" film on **"Audition"** (2000), mis rajaneb Ryu Murakami romaanil. Takashi Miike on produktiivne palgaline režissöör, kelle käe alt tuleb tihtipeale ka otse-videosse mõeldud taieseid, ent kes on tänu "Audition'ile" ja sellele järgnenud gangsterifilmile **"Dead or Alive"** omandanud Lääne filmifriikide seas igati soliidse maine. "Audition", millest tubli kaks kolmandikku kulgeb sujuvalt nagu kaunis, nukralt romantiline komöödia (tõsi küll, pisut veidra alatooniga), kulmineerub eelneva tõttu ainult šokeerivamalt mõjuvate stseenidega, mis panevad vaatajate taluvuse väga tõsiselt proovile (märksa tõsisemalt kui stiililt võrreldavad David Lynch või Cronenberg). Keskmise ja nõrgema närvikavaga isikutele on "Audition" päris kindlasti vastunäidustatud. Samas on selle nägemine kaasaegse õudusfilmindusega kursispüsimise seisukohast täiesti obligatoorne. Kõrvalmõjuna on "Audition'i" juures täheldatav kalduvus igaveseks muuta vaataja suhtumist klaverikeeltesse.

Jaapani uuema horrormanga juhtivaks autoriks tõusnud Junji Ito olulisemad tööd on samuti juba filmideks vormistatud. Vanema sarja "Tomie" põhjal tehtud kahest filmist hinnatakse kõrgemalt teist ehk "Tomie Replay'd" (2000, rež. Fujiro Mitsuishi), mille kujundikeel on ka algupärasele mangale lähemal. Seevastu ülipopulaarse "Uzumaki" filmiversioon (2000, rež. Higuchinsky), mille sünget romantilisust võib iseenesest õnnestumiseks nimetada, meenutab alusmaterjali asemel pigem Jeunet-Caro "Kadunud laste saart". Filmide puhul segab asjaolu, et kaasaegse *live-actioni* eriefektid paistavad Ito-suguse visualiseerimistalendi puhul koomiksimeediumi pakutavatele võimalustele alla jäävat. Kuna erinevalt eelmainitud kirjandusteostest on tema tööd viimasel ajal ka inglise keeles saadaval, oleks huvilistel tõenäoliselt soovitavam tutvuda pigem nendega.

Viimaks, üks uuemaid ja küllap ebakonventsionaalseim "laine" filmidest on seni veel väga vähe levinud salapärane **"Avalon"** (2001). Vähetuntuse põhjuseks on suuresti filmis kasutatav, tõlkimise seisukohalt võrdlemisi ränk kombinatsioon jaapani ja poola keelest (film on küll ametlikult jaapani, ent Poolas üles võetud ning ka kõik näitlejad on poolakad). Ootusi kütab üles kaks fakti: filmi režissöör on mees legendaarse "Ghost in the Shelli" tagant ehk Mamoru Oshii ning üks kahest käsikirjutajast legendaarseks kujuneda ähvardav britt Neil Gaiman. "Avalon" on intelligentne ulmelugu, mis areneb korraga kolmel tasandil, keereldes ülireaalseks arenenud sõjaka ja sõltuvust tekitava arvutimängu ning reaalsuse piiride hägustumise ümber. Lisatunnusteks on hingematvalt suurejooneline visuaalne vormistus ning ülistust pälviv klassikalise muusikaga heliriba. Eelduste kohaselt kujuneb just see linateos Läänes üheks 2002. aasta nõutumaks Aasia filmiks.

MARI LAANISTE

Veri ja üksteisemõistmine "Berlinale" võistlusekraanil

Berliini filmifestivalil linastunud kümne võistlusfilmi järel on liidreid kolm. Esimene on prantsuse režissööri François Ozoni "8 naist". Teisele kohale võib asetada USA lipu all tehtud Lasse Hallströmi ekraniseeringu "Laevastiku teated" ja kolmandaks festivali avafilmina esitatud Tom Tykweri teose "Taevas". Viimast on päris üksmeelselt toetanud saksa filmikriitikud.

Tom Tykweri "Taevas" plahvatab kõrghoonesse narkobossi kabinetti pandud pomm hoopis liftis. KAADER FILMIST

Konkurents tipus aga tiheneb päev-päevalt. Žürii juhil, India naisrežissööril Mira Nairil on pärast "8 naist" raske leida parimat naisnäitlejat – pretendente on liiga palju. Esimene Kuldkaru on juba välja antud. Selle sai elutöö eest USA vanameister Robert Altman. Tänavu antakse veel teinegi elutöö Kuldkaru, mille saab Itaalia kuulsus Claudia Cardinale.

"Taevas" on määrav

"Taevas" on Tom Tykweri viies film. "Lola jooks" on ta senistest töödest olnud kõige parem. Tykweri uue võistlusfilmi aluseks on 1996. aastal surnud poola režissööri Krzysztof Kieslowskist jäänud käsikiri. Filmi tegevus toimub Itaalias, teoses kõlab itaalia ning inglise keel. "Taevas" on žanrilt triller ja armastuslugu ühtekokku. Süžee lähtekoha võib eetikast ja moraalist tulenevalt pärast 11. septembri sündmusi seada küsimärgi alla hoopis teravamalt kui siis, mil seda filmi tegema hakati. Filmi tegevustiku käivitab nimelt pommipanek kõrghoonesse, narkokaupmehe büroosse. Juhuse tõttu ei lõhke pomm sihtkohas – koristaja võtab prügiurni ja viib selle lifti, kus plahvatuses hukkub neli inimest. Arreteeritud atendaadi tegija, noor inglise keele õpetaja on šokiseisundis kui kuuleb plahvatusest vales kohas. Õpetaja nimi on Philippa ning teda kehastab veenvalt Cate Blanchett. Politsei (karabinjeerid) ei usu Philippat, et ta tahtis kätte maksta uimastikaupmehele oma mehe surma eest ning vabastada kooli narkootikumide painest. Teda usub vaid karabinjeerist tõlk Philippo (Giovanni Ribisi), kes arreteeritusse armub ja hakkab tegutsema kutse-eetika-vastaselt. Nende põgenemisplaan õnnestub ning see on üks pikk juhuste ja õnnelike kokkusattumuste rida, nagu oleksid nad taevaste vägede kaitse all. Isegi ümberpiiratud maatalust pääsevad nad politseikopteril ja kaovad taevasinasse tulistavate karabinjeeride silmist.

Juhuste rida on nii suur, et režissöörilt on päritud, kas ta on usklik? Tykwer on vastanud, et on ateist, kuid energiavood maailmaruumist võivad mõjutada saatust. Tykweri otsingulisus väljendub tema filmiepisoodide täpses väljendusrikkuses. Dialoogis on ta napisõnaline. Filmi pealkiri "Taevas" pole juhuslik, tema filmikaadrites on taevalaotusel oluline roll ja maa peal toimuvat jälgib kaamera sageli taevasest rakursist. Kitši kartmata pakub film Turini ümbruse ja Toscana kauneid ideaalmaastikke, ent ikka oluliselt kaadrisse ka taevast haarates.

Et Saksamaa võistlusfilmide nelik pole ühtlaselt läbilöögivõimeline, seda reetis režissöör Dominik Grafi teos "Kaljud" ("Der Felsen"), milles kujutatakse kahe noore inimese puhkuseaegseid seiklusi Korsikal. Inimsuhete kujutamises jäi lugu pinnaliseks ja ebahuvitavaks. Pigem võiks "Kaljusid" võtta kui turismifirmade hoiatusfilmi neid varitsevate ohtude eest suhtlemises ligikippujatega.

Prantsusmaa panus

Tõelise suure festivali meeleolu tõi "Berlinalele" François Ozoni "8 naist". Žanri poolest võiks see olla ka muusikal, sest igal osalisel on ka laululine etteaste ja tants. Või siis kriminaalse sisuga põnevusfilm. Lugu kannab teatrilavastuse ekraniseeringu ilmet juba seetõttu, et keskseks tegevuspaigaks jääb suure provintsihäärberi salong. Sinna maalossi saabuvad jõulude eel majaisanda kuus sugulast – ning nii on majas koos kahe teenijaga kokku kaheksa naist. Kavatsetud peost ei tule midagi välja, sest majaperemees leitakse tapetuna, nuga seljas. Politseid kutsuda ei saa, telefoni juhtmed on läbi lõigatud, lumetorm tee sulgenud. Kahtlusalune võib olla neist igaüks. Tulistes sõnavahetustes ja enesekaitsmistes selgub, et igaühel on seoses kadunud Marceliga oma saladus. Linaloo väärtus seisneb selles, et pakub näitlejatele häid mänguvõimalusi. Kui Catherine Deneuve, Isabella Huppert, Emmanuella Beart, Fanny Ardant, Virginie Ledoyen, Danielle Darrieux, Ludvine Sagnier ja Firmine Richard ühes ansamblis mängivad, on seda kooslust imetlusväärne, põnev ja lõbus vaadata. Berliini Des Tageospiegeli filmikriitik Jan Schultz-Ojala võtab oma mulje arvustuse lõpul kokku lausesse: ""8 naist" on esimene selle "Berlinale" suursündmus. See on perfektne, stiliseeritud, antirealistlik, läbi ja läbi originaalne film, mis tahab meid lõbustada ning rohkem mitte midagi."

Peale režissöör François Ozoni osales pressikonverentsil neli tähte: Catherine Deneuve, Virginie Ledoyn, Ludvine Sagnier ja Firmine Richard.

Huvitav on ka Prantsusmaa teine võistlusfilm, Bertrand Tavernier' "Laissez-passer" ("Läbisõidu luba"), milles vanameister on hoolikalt rekonstrueerinud filmiinimeste tegutsemise Saksa okupatsiooni aegses Pariisis, kujutanud nende olmet, olukorda ja valikuid. Kineastidel tuli otsustada, kas jätkata okupantide soovide kohaselt või mitte. Keskseks on stuudio Continental, mis on LIFA filiaal. Kaks tundi ja 50 minutit kestvas filmis on 115 rääkivat tegelast, nende hulgast jälgib kaamera kesksemalt kahte, kelle prototüübid elavad veel praegugi. Üks on stsenarist Jean Aurenche (teda mängib Denis Podalydès), kes ütleb järsult kindla "ei" okupantide ettepanekutele. Teine on režissööri assistent Jean Devalier (Jacques Gamblin), kes otsustab hakata filmima tellitud müsteeriumi "Koletise kättemaks", sest see võimaldab liikumisvabadust, ligipääsu informatsioonile, aktiivsemat kaasabi vastupanuliikumisele. Film tõstab vana probleemi piirist või selle piiri tõmbamise raskusest vastupanu ja kollaboratsionismi vahel. Seejuures ei ole Tavernier' filmi peategelased mitte mingid kangelased, vaid tavalised inimesed, kes püüavad toime tulla okupatsiooni ning sõja argipäevas.

Sellist filmi pole kerge teha. Tavernier teab ja tunneb hästi oma filmis kujutatavaid inimesi. Ometi püüdis Jean Devalier (89) filmi linastamist Prantsusmaal blokeerida ning ütles lahti ka oma kaasautorsusest. Tema isikut olla ajaloolise tõe seisukohalt deformeeritud! Kohus andis talle vaid osalise õiguse.

Huvitav teema. Kas leiduks selle teema käsitlemiseks autoreid meil?

Accept diversity

See on "Berlinale" deviis, mis kutsub rahvaid üksteisemõistmisele. Saksamaa liidukantsler Gerhard Schröder nimetas "Berlinale" avakõnes, seda heaks ja vajalikuks deviisiks ning avaldas soovi, et tehtaks ikka filme, mis kõneleksid olulisest ja tähtsast inimestevahelistes suhetes. Ja justkui selle illustratsiooniks on võistlusprogrammis ka Inglise/Iirimaa koostöös sündinud film "Verine pühapäev", mis rekonstrueerib Põhja-Iirimaal Londonderry linnas 30. jaanuaril 1972. aastal toimunud sündmusi, kus Briti armee tulistas relvastamata demonstrante, tappes 14 inimest ja haavates veel mitut kümmet. See oli pöördepunkt, mis viis nüüdseks 30 aastat kestnud võitlusteni. Režissöör Paul Greengrass valgustab mõlemaid pooli – meeleolusid nii katoliiklaste kui ka protestantide hulgas. Filmi tegemine on kui kuristiku ületamise katse: režissöör Greengrass on inglane, filmi peategelast Ivan Cooperit kehastab aga iirlane. Viimast jälle nimetatakse seepärast reeturiks. Pressikonverentsil võttis sõna ka ehtne Ivan Cooper. Ta tunnistas, et oli skeptiline inglise režissööri käe all tehtava filmi suhtes, kuid resultaati näinuna on oma kahtlustest loobunud. Film kujutab sündmusi objektiivselt.

Rasside- ja rahvustevahelisi suhteid puudutatakse veel mitmes võistlusfilmis. Austraalia režissööri Ivan Seni "Pilvede all" näitab eelarvamusi valgenahaliste ja aborigeenide vahel. Ungari film "Kiusatused" toob mustlaste tõrjutuse teema. Need ei ole läbinisti õnnestunud teosed, aga kannavad endas sõnumit valusatest probleemidest.

Huumor on ekraanil nõutud

USA suur kino oma parimates traditsioonides käis üle võistlusekraani Lasse Hallströmi ekraniseeringuga "Laevastiku teated". Kandvates rollides Kevin Spacey, Julianne Moore ja Judi Dench, kes on oma rollides igal hetkel usutavad ja nauditavad. Saalitäis filmikriitikuid kviteeris nende tööd pika aplausiga. Lasse Hallström on huvitav režissöör, ta oskab stsenaariumis pakutud situatsioonidest ära tabada iga võimaluse huumorivarjundiks, mida sellise kaliibriga näitleja nagu Kevin Spasey meisterlikult ka ära kasutab. See tegi tõsimeelse, eluraskusi kujutava filmi lahedalt vaadatavaks. Hea huumori peale tuleb publik massiliselt kinno.

Berliini filmifestival jätkub, auhinnatud selguvad pühapäeva õhtuks.

ENDEL LINK,
Berliin

Paul Greengrassi "Verine pühapäev" kujutab traagilist kokkupõrget Londonderrys 30 aastat tagasi. KAADER FILMIST

MUUSIKAMAAILM

Magnus Lindbergi festivali jätk

Novembris-detsembris Londonis South Banki kontserdikeskuses korraldatud Magnus Lindbergi festival "Related Rocks" sai endale plaanitud järje (5. – 9. II) kolmes keskuses Inglismaal (Leicester, Anvil, Londoni Queen Elizabeth Hall) ning Brüsselis (Palais des Beaux Arts) ja Pariisis (Cité de la Musique), orkestrikavad kõikjal London Philharmonia Orchestralt Esa-Pekka Saloneni juhatusel. Inglismaa kavade põhiuudiseks oli orkestriteose "Parada" maailmaesiettekanne, Tšellokontsert, pea kõikjal ka "Aura". Nagu sarja mahukamas esipooles, esitati Lindbergi kõrval ka teisi helilooja, nüüdki Mussorgskit, Bergi Viiulikontserti (sol. Sarah Chang) jm. David Murray arvab Financial Timesis, et Londoni algatatud enam kui 20 Lindbergi esitust on erakordne tunnustus ja ilmselt muusikametropolis pretsedenditu juhtum varajases keskeas helilooja kohta – Boulez, Ligeti või Lutoslawski pidid tunnustust kauem ootama.

Jonas Forssell taas ooperijuhiks

Rootsi heliloojast Jonas Forssellist (s. 1957) sai jaanuaris Kopenhaageni trupi Den Anden Opera (Teine Ooper) kunstiline juht. Seni paar aastat vabakutseline, oli ta varem ka Norrlandi Ooperi eesotsas Rootsis. Stockholmis helilooja- ja džässinterpreedi hariduse saanud Forssell (omal ajal tunnustatud klarnetist ja baritonsaksofonist) on olnud menukas ooperiautor, läbimurdeteoseks populaarne ja premeeritud "Kuningriik on nõrk" (1991). Forssell on esimene helilooja, kellelt oma barokirepertuaari kõrvale uusteose tellinud Drottningholmi suvine lossifestival (1999 esietendunud ooper "Aed"), mida Financial Times hindas tookord aasta kuue parema ooperilavastuse hulka.

Marcello Panni uus ooper

Firenze Goldoni teatris tuli esiettekandele nimeka itaalia helilooja ja dirigendi Marcello Panni (62) ooper "The Banquet – Talking about Love". Ooper ja selle lavastus on valminud Firenze Maggio Musicale, Genua Teatro Carlo Felice ja ühingu Musica per Roma ühistellimusena. Lavastas Franco Ripa de Meana, dirigeerib autor. Revüüooperitaolise lavatüki peategelasteks on mitu nimekat persooni, kes väljendavad arusaamist armastusest igaüks omas keeles. Need on Guillaume Apollinaire, Jean Cocteau, Erik Satie, Pablo Picasso, Marinetti või Gertrude Stein (mõnel neist on n.-ö. kaastegelased). Etenduses osalesid Maggio Musicale orkester ja koor.

György Kurtágile Sonningi preemia

Ungari helilooja György Kurtág pälvis seoses hiljutise 75.sünnipäevaga Taani 2003.a. Léonie Sonningi muusikapreemia, mis on 500 000 Taani krooniga (67 000 eurot) üks kaalukamaid Euroopas. Preemia antakse pidulikult üle Kopenhaagenis järgmise aasta septembris, mispuhul Taani Rahvusliku Raadio SO toob esiettekandele ka maestro uue orkestriteose "Concertante". 1998 sai helilooja Euroopa teise kaalukaima, Ernst von Siemensi Fondi preemia. Sonningi preemia seniste laureaatide seas on Stravinski, Bernstein, Boulez, Ligeti.

Peter Gradenwitz lahkunud

91aastasena suri Tel Avivis Berliinis sündinud muusikateadlane, esimese põhjaliku heebreakeelse muusikaloo autor Peter Gradenwitz. Õppinud muusikateadust, sotsioloogiat, kirjanduse ja filosoofia ajalugu, lahkus ta pärast Praha saksa ülikooli lõpetamist 1936 Tel Avivi. Siin asutas ta esimese rahvusvahelise kandepinnaga iisraeli muusikakirjastuse Israeli Music Publications Ltd, oli selle toimetusdirektor 1982. aastani, andes mh. välja ka Salomone Rossi, Johann, Karl ja Anton Stamitzi ning Schuberti senitundmata loomingut. Ta raamatute hulgast on tuntumad "Musik zwischen Orient und Okzident", "Kleine Kulturgeschichte der Klaviermusik", "Die Welt der Symphonie", Johann Stamitzi, Leonard Bernsteini jt. käsitluse. Ta oli mitmete Euroopa väljaannete pidev kaastööline, sai rahvusvahelise kriitikapreemia Salzburgist 1971, oli ka Freiburgi (Bremen) ülikooli õppejõud ja auprofessor, tegutses heliloojana. Gradenwitz oli ISCMi ja International Music Society Iisraeli sektsiooni asutajaid ja juhtfiguure.

PRIIT KUUSK

BBC esitleb eesti muusikat

BBC raadio lindistab mitmel päeval eesti muusikat, BBC otseülekanne, kontsertide finaal on 22. II ki. 20 Mustpeade majas. Teil on võimalik lindistusele kaasa aidata, kuulates Arvo Pärdi, Erkki-Sven Tüüri jt. eesti tuntud heliloojate muusikat. Esinevad **Tallinna Poistekoor** (dir. Tomi ja Lydia Rahula), **NYYD Ensemble**, **Tallinna Keelpillikvartett** ja **Peep Lassmann** (klaver). 21. II kell 19 annavad Niguliste kirikus **Hortus Musicus, Andres Uibo** (orel) kontserdi eesti muusikast, mille salvestab BBC.

TEATER

Jan Uuspõld ja Ülle Kaljuste Terry Johnsoni komöödias "Elluastuja". HARRI ROSPU

Draamateatris esietendub lavalugu teismelistele

16. II esietendub Eesti Draamateatri suures saalis Terry Johnsoni komöödia "Elluastuja", näidend noorte eneseotsingutest ja -leidmistest.

"Elluastuja" on edukast perest pärit ja äsja kooli lõpetanud Benjamini lugu. Poisi ees on kõik teed justkui lahti, kuid ometi ei tea ta, kuhu edasi. Benjamin laseb end võrgutada isa äripartneri naisel – umbes 40aastasel võluval proua Robinsonil. Kuid Robinsonidel on ka kena ja sümpaatne tütar... Näidend põhineb Charles Webbi romaanil "The Graduate" (1963) ja selle järgi 1967. aastal valminud samanimelisel filmil, mille eest režissöör Mike Nichols sai Oscari. Filmis kõlas duo Simon & Garfunkel muusika (kes ei teaks nende laulu "Mrs. Robinson"?). 2001. aasta aprillis ilmus Webbil pärast 25aastast pausi romaan – "New Cardiff", mille edu on täiesti võrreldav tema esikromaaniga. Juba on raamatu põhjal valmimas ka film (esilinastus sügisel 2002), mille peaosades on Colin Firth, Heather Graham. Teatrilavale jõudis "The Graduate" esmakordselt aprillis 2000. a. Näidendi lavastas Londoni Gielgud Theatre'is autor ise. Lavastust saatis samasugune menu kui filmi. Suuresti oli põhjuseks kindlasti mrs. Robinsoni rollis teatridebüüdi teinud Kathleen Turner. "Elluastuja" on lavastanud **Priit Pedajas**, kunstnik on **Pille Jänes** ja valguskunstnik **Airi Eras**. Osades **Ülle Kaljuste, Jan Uuspõld, Harriet Toompere, Guido Kangur, Aleksander Eelmaa, Mari Lill, Tiit Sukk, Taavi Teplenkov** ja **Marika Erkmann**.

Ugala toob lavale "Kevade"

16. II tuleb Ugalas taas lavale Oskar Lutsu "Kevade". "Kevadet" on seni Eesti kutselises teatris lavastatud 12 korral, esimest korda aastal 1936 – ka siis Ugalas.

18 aastat tagasi Noorsooteatris esietendunud "Kevades" (lav. K. Komissarov ja K. Orro) mängis "Kevade" tänane lavastaja **Toomas Lõhmuste** Arnot. Lõhmuste dramatiseering annab Arno tegelaskuju ja sisemaailma avamisele senistest lavaversioonidest rohkem ruumi, samuti on lavale toodud Lutsu tegelaskujud, kellest nii filmis kui varasemates lavastustes on mööda mindud. Lõhmuste on silmas pidanud "Kevade" kirka värvigamma kõiki värve, lavastus on püüe teksti värskendada ja elustada just autoritruuduse suunas nõnda, et elustuks nii lõbus ja tempokas rahvatükk Paunvere õpilaste koolielust kui ka lüürilised ja nostalgilised mõtterännakud – poolus, mida Lutsu tõlgendades pahatihti unustama kiputakse. Peaosades astuvad publiku ette **Erni Kask** (Arno), **Hilje Murel** (Teele), **Tanel Ingi** (Toots), **Aarne Soro** (Kiir), **Meelis Rämmeld** (Imelik), **Gert Raudsep** (õpetaja Laur), **Peeter Jürgens** (köster), **Andres Tabun** (Lible). Lavakujunduse loojaks on EKA diplomand **Jaanus Laagriküll**, muusikaline kujundaja **Peeter Konovalov**, koreograaf **Jüri Nael**.

Sügissonaat kolmele staarile

16. II esietendub Vanalinnastuudios vanameister Eino Baskini järjekordne lavastus, itaalia dramaturgi Aldo Nicolaj tragikomöödia "Sügissonaat", kus Baskin ise mängib üht peaosa.

Tema kõrval astuvad üles **Kaljo Kiisk** ja **Ülle Ulla**. Kõik nad mängivad oma eakaaslasi. See on sooja huumoriga kirjutatud näidend vananemisega kohanemise raskustest, üksindusest ja unistustest. Kümme aastat tagasi mängis Vanalinnastuudio sama näidendit pealkirja all "Põgenemine", ka siis oli lavastajaks Eino Baskin, kunstnikuks **Aime Unt**, ning peaosalisteks Baskin ja Kiisk, ainult Ulla asemel sekundeeris neile Ines Aru. Baskini sõnul pole tegu siiski vaid "Põgenemise" ülessoojendamisega": "See pole kindlasti sama lavastus. Meie Kiisaga oleme nüüd kümme aastat vanemad ja näeme neid asju veidi teises valguses. Uus on Ambra osatäitja, kes toob kaasa hoopis teisenenud suhted. Ja kuivõrd me mängime väikses saalis, siis on muidugi täiesti uus ka Aime Undi lavakujundus. Põhimotiivina kõlab lause: "Ma olen nii üksik."

ÜLEV AALOE

► **18. II kell 19 tähistab Eesti Draamateater väikses saalis Juhan Smuuli 80. sünniaastapäeva etendusega "Muhulased muhelevad". Tõnu Aava** esituses kõlavad Smuuli tuntud monoloogid **"Tuulevaikuse lugu", "Mare Tüürimees ja tema abikaasa Konstantin", "Suvitajad"** ning katkendid kelmiromaanist **"Mõrv Rannu teemajas"** ja näidendist **"Polkovniku lesk"**. Meeleolu aitab luua **Henn Rebane**.

MUUSIKA

Maksimumpunktid ERSO-le!

Kahte ERSO viimatist CDd hinnati 8. II rahvusvahelises pressis kõrgeimate punktidega.

The Guardian andis maksimumpunktid orkestri esimesele koostööprojektile maailma juhtiva plaadifirmaga **Virgin Classics**. Dirigeerib **Paavo Järvi**, soleerivad Solveig Kringelborn (Norra), Lilli Paasikivi (Soome), Lars-Erik Jonsson (Rootsi), Garry Magee (Inglismaa), tütarlastekoor Ellerhein ja Eesti Rahvusmeeskoor. Plaadil kõlavad Jean Sibeliuse ainus ooper "The Maiden in the Tower" ("Neiu vangitornis"), süit "Pélleas ja Mélisande" ning "Kurb valss". The Guardiani ajakirjanik hindab P. Järvi inspireeriva töö tulemust kütkestavaks ning tõstab eriti esile ooperi nimirolli esitanud Kringelborni hääle värskust. Sama päeva **Classics Today** andis kõrgeimad punktid ERSO Eduard Tubina sümfooniate plaadile, kus kõlavad IV ja VII sümfoonia. See on kolmas CD **Arvo Volmeri**, ERSO ja **Alba Recordsi** suurprojektist, mille käigus plaadistatakse kõik Tubina sümfooniad. Ajakirjanik David Hurwitz võrdleb Volmeri juhatatud teoseid Neeme Järvi plaadistustega firmale BIS, nimetades viimase Tubina "Neljandat" kontsertlindistuse tõttu varasema sümfooniatekogu Achilleuse kannaks ning rõhutab, et "suurepärane uus versioon täidab seega olulise lünga Tubina senises diskograafias". VII sümfoonia salvestusi hindab ta nii esituse kui ka kõlakvaliteedi poolest võrdselt suurepärasteks. Hurwitz tõstab esile ka dirigentide kontseptsiooni, näiteks seda, et "eestlaste esitus asetas suurema rõhu hirmuäratavatele marsiliku finaali lõputaktidele". Arvustus lõpeb hinnanguga: "Fabulous!" ("Imepärane!"). **Plaatide presentatsioon ja pressikonverents on 1. III kell 16 Radisson SASis.**

Uus plaat

Saksa kirjastus Carus on välja lasknud uue CD pealkirjaga "Salmi a due cori", millel Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester Tõnu Kaljuste juhatusel esitavad Antonio Vivaldi teoseid kahele koorile ja orkestrile.

Heliplaat salvestati möödunud aastal Tallinna Metodisti kirikus. Teine CD Vivaldi kooriteostega salvestatakse käesoleva aasta oktoobris. Samast Caruse sarjast on ka EFK ja TKO varasemad Mozarti CDd "Litaniae" ja "Vesperae et Litania". Lähiajal peaks uus CD müügile jõudma ka Eestis.

Volmer juhatas Tüüri

Eilsel sümfooniakontserdil Oulus juhatas Arvo Volmer sealse sümfooniaorkestri ees Erkki-Sven Tüüri "Tšellokontserti", solistiks Martti Rousi. Kontserdi kavas oli veel Raveli "Hispaania rapsoodia" ja Berliozi "Fantastiline sümfoonia".

Saksa jazzduo Eesti tantsuetendusel

Tallinna Filharmoonia pakub nädalavahetusel kaht vastandlikku kontserti sarjas "Diplomaatilised noodid". Leedu kontserdil täna kell 16 Nigulistes mängivad populaarset klassikat leedu ja eesti jazz- ning kammermuusikud. Laupäeval kell 18 Von Krahli teatris aga särab Saksa kontserdil ettearvamatu saksa jazzduo Schorn – Puntin Anu Ruusmaa koreograafiaetenduses "Jalavarjud".

Leedu kontsert on tavatu sündmus. See on korraldatud leedulaste üldrahvaliku suuraktsiooni, Kuningapalee ülesehitamise toetuseks. Tallinna kontserdi eesotsas on meil hästi tuntud saksofonist Petras Vyšniauskas, Leedust on ka sopran ja orelimängija, Eestist Jüri Leiten ja Aleksei Saks (*piccolo*-trompetid), Andres Uibo ja Pille Metsson (orel) ning Ain Varts (elektrikitarr). Saksa õhtu järgib sarja põhimõtet ühendab eri kunstivaldkondi: lisaks neljale Estonia tantsijale (Helen Org, Oksana Titova, Daniel Kirspuu, Andrus Laur) liiguvad etenduses ka pillimehed. Claudio Puntini ja Steffen Schorni näol on tegu kahe tõelise improvisatsiooni-virtuoosiga. A. Ruusmaa ütleb, et duo muusika on kujundirohke, programmiline ja väikese kiiksuga nagu ka etendus, kus on laval vastandlikud naisetüübid (must ja valge luik) ning õilishing Prints. Omaette väärtuseks tõuseb Airi Erase kunstnikutöö ja valgusrežii.

HEILI VAUS-TAMM

Kõlab eesti tšellomuusika

17. II kl. 16 kõlab Estonia talveaias läbilõige eesti heliloojate tšellomuusikast. Kava sisaldab nii klassikute Artur Kapi ja Heino Elleri kui ka nüüdisautorite Lepo Sumera ning Erkki-Sven Tüüri teoseid. Eesti Kultuuurkapitali toetusel toimuval kontserdil esinevad tšellist **Aare Tammesalu** ja pianist **Lea Leiten**.

Piirivalveorkestri sünnipäevakontsert

Homme kl. 17 annab Estonia kontserdisaalis tasuta kontserdi Eesti Piirivalve orkester Arvi Miido juhatusel, tähistades kollektiivi kümnendat sünnipäeva.

Eesti vanim, omaaegsest Helikonist välja kasvanud sõjaväeorkester on laia ampluaaga: põhitööks tseremoniaalürituste kaunistamine, on leitud muusikalist rakendust *tattoost* kirikukontserdini. Peadirigent toonitab töö kaht tasandit, "sisemist ja välimist sidet" – muusikalist suhtlemist nii piirivalvurite kui ka rahvaga. Tasuta kirikukontsertide kõrval on üha suuremat ulatust võtmas esinemine koolides. Lisaks mitmekülgsele tegevusele Eestis on igal aastal ette võetud ka mõni kontserdireis, mis seni on viinud Lätti, Leetu, Venemaale, Rootsi, Itaaliasse ja Kanadasse. Eeloleval suvel osaletakse festivalidel Soomes ja Prantsusmaal. Sünnipäevakontsert, mida juhib Mart Mikk, pakub läbilõike orkestri mitmekesisest repertuaarist, kaastegevad ka Teo Maiste ja Tehnikaülikooli meeskoor (kellega on salvestatud neli CDd) jt. Esiettekandele tuleb R. Tobiase avamängu "Julius Caesar" puhkpilliversioon, mille on teinud A. Miido.

Kuidas eristada ooperit Operist?

"Ooperitund" on näitlik õppeprogramm nagu "Telekool". Kes on Oper, seda teavad kõik – Andres Oper on ründaja, tubli jalgpallur! Aga mis ooper on, see tehakse nüüd kooliealisele inimesele (aga miks mitte ka vanemale) Vanemuises kenasti selgeks. "Ooperitunni" tellis Vanemuiselt Tartu LV haridusosakond. Tsükli teine etendus toimub Vanemuise suures majas 19. II.

Kuuest kolmveerandtunnilisest näitlikust lavastusest koosneva "Ooperitunni" sihtgrupp on V – VIII klassi õpilased. "Ooperitundi" pääseb 800 õpilast, kahes jaos, mõistagi. Tsükli järgmised osad jõuavad huviliste ette 5., 26. III, 16. IV ja 7. V.

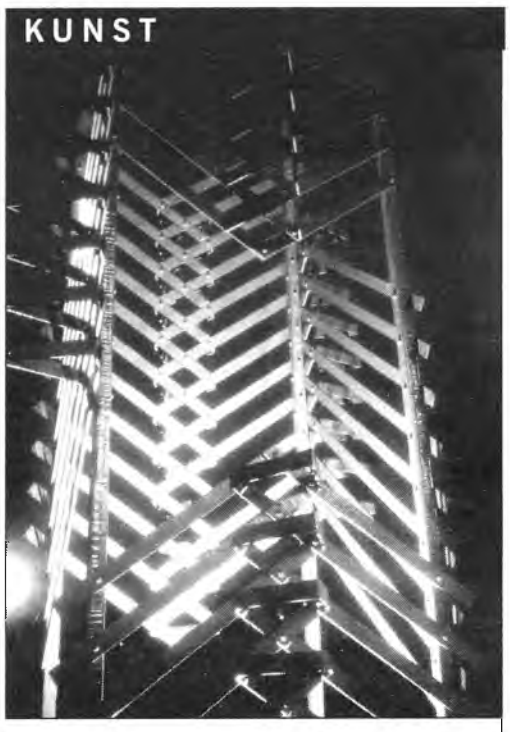
Kõva õppetund Eesti noortelt

Nii pealkirjastas Tallinna Muusikakeskkooli keelpilliorkestri kontserdi arvustuse Kouvola muusikakriitik Matti Inkinen. Ta leidis, et esimesest teosest (Elleri "Kodumaine viis") alates näitas orkester kõrget professionaalset taset.

TMKK keelpilliorkester viibis Soomes 29. I – 4. II õppe- ja kontserdireisil. Põhieesmärk oli osaleda kutsutud külalistena Geza ja Czaba Szilvay juhatatud orkestrimängu kursustel "Prima Nota di Kuhmo" Kuhmo-Talos. Ka meil Tiiu Peäskega tuli kaasa lüüa grupiproovide läbiviijana ning proovida kätt ühisorkestri ees. Meie orkestril oli au veel enne kursuste algust anda kontsert osavõtjaile. Tulemuseks see, et meie lapsed kutsuti ühisorkestri esimestesse pultidesse koos Szilvayde endi, Ida-Helsingi Muusikakooli õpilastega. Orkestreid oli tegelikult kaks – suhteliselt algajatest koosnev Arcobaleno orkester ja põhikoosseis – Prima Nota orkester. Meie osalesime viimases. Mõlemad esinesid 3. II lõppkontserdil täissaali ees ja suure menuga. TMKK orkester esines lisaks kontsertidele Kouvolas (2) ja Kuhmos ka Lahtis, eesti muusikast kavas veel R. Kangro tsükkel "Tantsusammud"; suurematest teostest Stamitzi "Orkestrikvartett", Elgari "Serenaad", Rautavaara "Pelimannid" jm., solistideks orkestri kontsertmeister Tiiu Õunapuu ja tšellist Johannes Teppo, kes kriitikult vaid häid sõnu teenisid.

TOIVO PEÄSKE

KUNST

HEIGO JELLE

Uus ja haruldane monument Tallinnasse

14. II avati Susi hotelli juures Heigo Jelle sepistatud monumentaalskulptuur.

Jelle konstruktivistlikult selge struktuuriga krunditud ja värvitud rauast monumentaalne objekt on 7,2 meetrit kõrge ja kaalub 5 tonni. Maailmas on sellises suurusjärgus sepatöid tehtud, kuid vähe ja ainult seal, kus raha on ohtralt liikumas. Jelle kunstiline lahendus oli valmis juba mõned aastad tagasi, reaalseks muutus monumendi paigaldamine 2000. aasta lõpu poole, kui autor sai jutule Toomas Annusega Merko Ehitusest. Veel aasta võttis aega, kui leiti monumentaalsele objektile õige koht ning anti viimane lihv.

Looduse kujundid ja hääled

12. II avati Samba galeriis Malle Leisi ja Villu Jõgeva näitus "Maalid ja hääled".

Kuigi mõlemad autorid on oma taotlustes iseseisvad, loovad eksponeeritud teosed galeriis üksteist täiendavaid laiendusi, milleks on vastavalt visuaalne või digitaalne maastik. Leis on justkui kulminatsioonide maalija. Tema lillede maalimine on üsna täpselt kirjeldav, kuid selles on tavatu intensiivsus, mis eelkõige kajastab õitsemist kui seisundit, elu kulminatsiooni metafüüsilises tähenduses. Loodus on maatriks, millele Leis kannab oma allegooriad ka sellel näitusel. Tema uue ekspositsiooni kandvamaks teljeks ongi autori põhjamaise rõhuga ihalus Eedeni järele. Jõgeva on üks järjekindlamaid tehnoloogilise kunsti esindajaid Eestis. Tema seitsmest häälesambast installatsioon on mõeldud tekitama üksteisest veidi erinevaid ja iseseisvalt ühe noodi piires muutuvaid hääli. Installatsioon digitaalsetest elementaarhäältest on varjamatult tehislik, tundudes veidi külmana, kuid loob galeriis loodushäältega sarnase (antud juhul 59 erinevast häälest koosneva) häälemaastiku. Minimaalmuusikana toimiv Jõgeva hääleinstallatsioon ei hooli kindlatest nootidest. Kuuldavat sagedusvahemikku on võetud kui midagi lineaarselt homogeenset, mille piirides on lubatud vabalt tegutseda, libisedes idamaade traditsioonilise muusika või moodsa mikrointervallmuusika kombel edasi-tagasi üle heliredeli noodiks nimetatava konkreetse helisageduse. Leisi ja Jõgeva väljapanek on Samba galerii viimane näitus.

KREG A- KRISTRING

Paberist kannatus Põlendruumis

Täna kell 17 avatakse galeriis Põlendruum paberikunstnike Igor Zadera ja Eric A. Johnsoni loomingu näitus. Igor Zadera (s. 1965. a. Dagestanis) on õppinud Mahatškala kunstikoolis. Lisaks värvilisele litograafiale tegeleb ta paberi valmistamise ning modelleerimisega, illustreerides niimoodi kirjanduslikke tekste paberimassi faktuuri ning vormiga. Näitusel on väljas Zadera reljeefsed leheküljed kultuuriloo kokkuköitmata raamatust. Kui **Eric A. Johnson** (s. 1963. a. Brasiilias) kinkis kord ühele väiksele eesti tüdrukule oma esimese ilmunud lasteraamatu, küsis laps: "Aga kas sa ise ka oma raamatuid teed?" ning tõi näha hulga omatehtud pildiraamatuid. Et mitte häbisse jääda kuueaastase tüdruku ees, asus Eric õppima paberivalmistamist ja raamatuköitmist paberikunstnike Lyenne Suresi ja Georgia Deali juures Corchoranis ning Bernie Vinzani juures Ameerika kunstnike kogukonnas Penlandis. Praegu töötab ta USA välisministeeriumi infokeskuste kordinaatorina Moskvas.

RETI SAKS

Viljasaare rahustavad merepildid

25. veebruarini on Raatuse galeriis avatud vabakutselise fotograafi Aarne Viljasaare (1952) fotonäitus "Mere fiiling".

Viljasaare lemmikteemadeks on sport ja loodus. See väljapanek polegi kunstniku sõnul näitus, vaid rahustav raviseanss. Suureformaadilistele fotodele sekundeerib audiovisuaalne taust merekohinast ja teistest looduslikest helidest. Viljasaar on näituse koostamisel konsulteerinud professionaalse psühhoterapeudi Toomas Põlluga. Viljasaare mere- ja veefotod on deformeeritud abstraktseteks värvimassideks. Autor kutsub vaatajat igapäevamuredest ära, galeriiseinte vahele silma ja jalga puhkama.

RIIN KÜBARSEPP

Tartu kunstikool uue ajastu kunsti loojana

26. veebruarini on Tartu Kunstimajas vaadata Tartu Kõrgema Kunstikooli näitus "Reatism".

Väljapanek hõlmab viimaste aastate töid ja peegeldab muutusi kunstitegemise struktuurides: olgu selleks kasvõi vanade ja uute tehnikate proportsioon, käsitöö ja mõtlemise suhe või reaalsuse ja kunstireaalsuse vahekord. Seni ehk kõige enam läbilöönud mööbliosakonna kõrval on tuntuks saamas ka uued erialad – foto ja digitaalne kunst. Neid valdkondi iseloomustab ennekõike sümbioos kõrgete käsitööndusliku nõudmiste ja tugeva teoreetilise mõtlemise vahel. Praegune väljapanek peegeldab kuraatorite **Raivo Kelomehe** ja **Peeter Linnapi** teadmisi, maitset, arusaamu kaasaegsest kunstist. Näitust iseloomustab mängulisus ja paras distantseerumine surmtõsistest hingevärinatest; kunsti ja elu senine morbiidne suhe jms. on asendunud pigem olukorraga, kus faktid ja artefaktid, reaalsus ja kunstireaalsus, tõsiasjad ja mänguasjad jne. on kergesti omavahel vahetamas kohti. Uue- ja digitaalmeedia kunstnik on ka meta- ja postmeediaühiskonna kunstnik, kes aktsepteerib olemasoleva pildimaailma taaskasutamise paratamatust, erinevate kunstireeglite, oskustasandite ja mõtlemisviiside sobitatavust.

► **31. I avati Pärnu uue kunsti muuseumis ungari kunstniku Tamas Laszlo Kovacsi isiknäitus "Disharmoonia. Graafika ja objektid".** Tamas Laszlo Kovacs (s. 1964) on kahekümne aasta vältel kujundanud isikupärase vormikeele. Paljud tema teosed on valminud austusavaldusena V. Tatlinile, B. Bartókile, J. Sibeliusele, I. Newtonile, A. Aaltole, K. Malevitšile. Põhjus on lihtne – kõigi nimetatud loojate töödes oli väga olulisel kohal struktuur. Kunstniku loomingus on haprus põimunud rahutu otsinguga, üllatav dekoratiivsus täpsusega. Sirgjoonte ja kaarte minimalistlikud suhted ning imepeente joonte, teravate nurkade ja punktide vaheline rütm muudavad Kovacsi graafika õhkõrnaks ja ebamaiseks. Geomeetria ja astronoomia reegleid järgiv pisiplastika on läbipaistva materjali tõttu liikuv, kuid kätkeb endas ka paigalseisude varjatud pinget. Kompositsioonides on samaaegselt nii avatust kui suletust, kindlust ja kõhklust, hoogu ja rahu.

► **16. veebruarini on Viljandis Kilpkonna galeriis vaadata Gert Hatšukovi näitus "Eesti kunstist".** Projekt lähtub tekstist, mille pani kirja üks puruvihane kuraator pärast järjekordset näituseprojekti, kus ta pidi maid jagama täiesti vastutustundetute ja ebaadekvaatsete kunstnikega. Tegemist on tarvilike õpetussõnadega kõigile kunstnikele, kes soovivad, et neid võetaks kui professionaale. Tekst on esitatud *not-ready-made*-televiisorites *skratch*-klipina.

► **13. II avati Soomes, Kuopio keskuse galeriis Minna Leonhard Lapini tööde näitus.** Kuu lõpuni eksponeerib kunstnik oma uusi töid sarjast "Suprealism" ning viimastel aastatel valminud siiditrükke sarjast "Müütide sünd".

KIRJANDUS

Noorte prosaistide põnev koguteos

21. II kell 19 esitlevad Tartus Tampere Majas jutukogumikku "Koopia" noored prosaistid Leite, Maurer ja Kruus. Kunagise almanahhiga "Kruogan" ja ühendusega TNT seotud olnud autorid on välja andnud kuuldavasti põneva ja terava teose, mis tõotab huvitavat kirjanduslikku poleemikat. Autorid on silma paistnud oma sotsiaalse lähenemise ning julge keelepruugiga. Raamatul olevat pretensioone ka meelelahutuskirjanduse tuulisel turul.

J. R.

Smuul 80!

Muhus tähistatakse Muhu muuseumi, põhikooli ja vallavalitsuse eestvedamisel klassiku juubelit. Juhan Smuul, kes ainulaadse fenomenina kirjutas väga head luulet, proosat ja draamat, väärib igati austust ja tähelepanu. 18. II on Muhul täidetud tiheda programmiga, kella 11 ja 16 vahel võib kuulata ettekandeid ja kõnesid ning vaadata õpilaste etteasteid. Üritustesari algab Koguva Toomal ja siirdub edasi Muhu kooli.

J. R.

Poola õhtu

E. Vilde muuseumis Kadrioru Kastellaanimajas sisustasid Poola õhtu 5. II Raimo Pullat ja Mati Unt. Varem eeskätt Eesti linnade uurijana tuntud Pullati esinemine keskendus tema Eesti-Poola suhteid käsitleva raamatu "Versailles'st Westerplatteni" (2001) saamisloole. Üllatavalt palju poola teadlasi on olnud seotud TÜga; humanitaaridest võib meenutada kasvõi Jan Baudouin de Courtenayd või Jerzy Kaplinskit. Mati Unt meenutas oma teed poola modernse näitekirjanduse juurde, mida Eestis on lavastatud alates 1960ndate – 70ndate teatriuuendusest, taustaks teatraalide lugemus ja Poola-reiside muljed. Undi enda lavastajabiograafias on olulised nimed S. I. Witkiewicz, W. Gombrowicz ning muidugi S. Mrożek, kelle "Tango" uuslavastus tõigi kuulajailt enim küsimusi. Ühel meelel oldi selles, et Läände tungeldes ei või unarusse jätta muid rikastavaid kultuurisuhteid. Huvilised ootavad ikka veel suure poola-eesti sõnastiku trükkijõudmist.

LEHTE TAVEL

► **1. II tuli Tartus neljandat korda kokku Eesti biograafika preemia žürii koosseisus Ain Kaalep, Aldo Kals ja Peeter Olesk.** Eesti Pimedate Muuseumi algatusel iga kolme aasta järel koosolekut pidav žürii vaatas läbi hulga aastatel 1999 – 2001 ilmunud eluloolisi teatmeteoseid ja tunnistas preemia vääriliseks **Enno Piiri** biograafilise sariteose "Sakalamaa ei unusta" 1. – 15. (1991 – 2001). Preemia koos Mäletu Jaani nime kandva soolavaka antakse üle 16. III Eesti Pimedate Liidu 16. muuseumipäeval Tartus.

ALDO KALS

KUNSTIMAAILM

Louvre omadega sassis

Prantsuse valitsuskomisjoni muuseumiauditi käigus selgus, et Pariisi Louvre'is ei ole asjad korras ei paberimajanduse ega elementaarse teeninduskultuuriga. "Mona Lisa" ja teiste maailmakuulsate šedöövrite kodus ei teata täpselt, kui palju kunstiteoseid ja mis täpselt muuseumi kogudesse kuulub, kui palju on muuseumis töötajaid ning kuidas need oma ülesannetega toime tulevad.

Raporti kohaselt on Louvre'is tavalised töötajate 2 – 3 tundi kestvad kohvipausid, mistõttu aastas muuseumi külastavad miljonid külastajad peavad taluma pikki järjekordi piletikassades ja infolaudades. Murettekitav olevat ka asjaolu, et kogu muuseum on lahti harva – 25 protsenti näitusesaalidest on pidevalt suletud turvapersonali nappuse tõttu. 2000. aastal külastas Louvre'i 6 miljonit inimest, möödunud aastal langes külastatavus aga 5,2 miljonile.

Veel ametlikult avalikustamata, kuid ajakirjandusse lekkinud raport, mis põhiliselt käsitleb Louvre'i tegevust aastatel 1993 – 2000, põhjustas konflikti muuseumi uue direktori Henri Loyrette'i ja sotsialistist kultuuriministri Catherine Tasca vahel. Minister süüdistab nii Loyrette'i kui tema eelkäijat, aastakümneid Louvre'i juhtinud Pierre Rosenbergi, distsipliinipuuduses, hoolimatuses ning isegi muuseumi erastamisplaanide haudumises. Muuseumidirektorid omakorda kurdavad riiklike rahavoogude ebaõige jaotamise üle.

Louvre'i probleemide põhjuseks on tegelikult muuseumi edu: 15 aastat kestnud ja 1,1 miljardit dollarit maksma läinud ümberehitus tõi kaasa muuseumi külastajate arvu kahekordistumise, millega ei suutnud aga sammu pidada muuseumi struktuur, töötajaskond ega eelarve.

Et tegu on struktuuriprobleemidega, on juhtkond ette võtnud muuseumi põhjaliku reformimise. 2004. aastaks loodetakse muuseum pidevalt avada 90 protsendi ulatuses.

Veneetsia biennaalil uued juhid

Möödunud reedel astusid tagasi nii Veneetsia biennaali senine president **Paolo Barratta** kui kogu biennaali komitee. Selline asjade käik tuli üllatusena, sest arvestades Barratta meeskonna edu biennaali arendamisel ning populariseerimisel, eeldati nende jätkamist ka järgmise nelja-aastase tsükli vältel. Arvatavasti olid komitee töö lõpetamise põhjuseks eelkõige presidendi halvad suhted Itaalia kultuuriministeeriumi ametnikega, kellele Barratta liiga iseseisev personalivalik meeltmööda ei olnud. Ministeeriumi ülikonservatiivsest kunstikriitikust teine sekretär Vittorio Sgarbi on uueks biennaali presidendiks määranud **Franco Bernabe**, endise Itaalia Telecomi juhi.

2003. a. kunstibiennaali eest vastutavaks saab ilmselt Sgarbi soosik, kunstikriitik **Robert Hughes**, Veneetsia filmifestivali juhi kohta pakuti **Martin Scorsesele**, kes sellest aga loobus.

Time Magazine'i toimetaja, 1938. a. Austraalias sündinud ning peamiselt Londonis ja New Yorgis tegutsev Robert Hughes, on juhtinud populaarset moodsat kunsti tutvustavat telesaadet "The Shock of the New" ning andnud välja kunstiajaloo- ja kultuuriteooria-alast kirjandust. Kuigi "vanamoodne", ei kuulu Hughes siiski Sgarbi "kogu moodne kunst on rämps"-parteisse. Siiski on kahtlane, kas ta suudab 2003. a. Veneetsia biennaali korraldades leida piisavalt palju meelepärast kunsti täitmaks Arsenale-Corderie kuraatorinäituseks ette nähtud pindu. Et Veneetsia biennaali varasem praktika on olnud määrata komissar võimalikult hilja, võib ülesande täitmine, kellele see ka ei langeks, osutuda ületamatult raskeks.

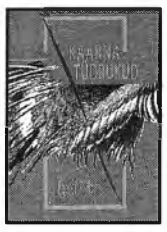
MARIA-KRISTIINA SOOMRE

LAUR PIHEL

12. II avati Tallinnas kunstiakadeemia muinsuskaitse ja restaureerimise teaduskonna õppeklassid Kanuti gildi majas Pikk 20. Esimest korda Eestimaa ajaloos saab kodus omandada restaureerimise ja muinsuskaitsealast haridust akadeemilisel tasemel. Kooli märgil on kujutatud mõra. Märgi autor Leonhard Lapin ütles tervituskõnes: "Mitte kell ega kalender, vaid mõrad maja seinas, kraklee maali pinnas või praod vaasis mõõdavad aega ja tõstavad esemete ajaloolist väärtust, hinda kunstiturul – niikaua muidugi, kui mõrad ja praod kasvavad aukudeks, kui kraklee murendab värvi põrmuks." Ja just seetõttu ongi vaja restauraatoreid, kes muudaksid mõra mitte lagunemise ja lahutamise, vaid liitmise ja ühendamise sümboliks.
Pildil prof. Leonhard Lapin, dots. Mati Raal, magistrand Kalle Kadalipp ja koolijuhataja prof. Juhan Maiste.

RAAMATUTUTVUSTUS

Peeter R. Hoff
KAARNA TÜDRUKUD
Kvaliteetne maakeelne ajaviitekirjandus, elulähedustel ja trendiinimestel hea võimalus heita pilk pisut vanema generatsiooni läbitunnetatud ja "lihtsatest asjadest" koosnevasse maailma. Stiililt klassikaline ja väljapeetud realism, sisult lihtne inim- ja ajastupilt, eriti põnev tänapäevaste vastetega kõrvutavalt lugemiseks. Nostalgiat tekitav kujundus. Vanemuise Seltsi Kirjastus, 2001. 104 lk.

Matt Barker
LEEGITSEV TÄISKUU
Noor ja järjest arenev maagilise realismi, ulme ja veel millegi piirimail püsiva autori teos on loetav nii põnevikuna kui ka süvitsi minnes. Seekordne poolunenäoline retk paistab eesti ulme plaanis silma tugeva stiiliga, eesti proosa plaanis pingsuse ja põnevusega. Vaid kohati võiks aeg kiiremini liikuda. Kaane kauniks ja ulmeliseks kujundanud Anneli Navi, toimetanud Linda Uustalu. Varrak, 2001. 238 lk.

Gert Helbemäe
ÖÖ NÕIAPOES
Põnev retk Taanilinna ajalukku, klassiku terviklik pilk (keskaegsele) maailmale töötab linna jäädvustamisel sama elavalt ja fantaasiarohkelt kui G. B. Piranesi Roomat püüdes (külastage ka väliskunsti muuseumi Kadriorus). Stilistiliselt hõrk roog, tasuks serveerida koos W. Bergergrueni raamatuga "Surm Tallinnas". Kuldaväärt sari "Eesti novellivara" jätkab omal tasemel. Eesti Raamat, 2002. 316 lk.

Alessandro Baricco
SIID
Üks õrn ja voogav lugu siidiussiärist... või armastusest. Ajuti tundub tekst olevat pigem luule kui proosa, vähemasti tõlkija emakeeletaju on ses vallas terav ja täpne. Kaunis ka välimuselt. Autoriks tänapäeva Itaalia tippkirjanik. Tõlkinud Anne Kalling, toimetanud Tiina Laats, kujundanud Mari Kaljuste. Varrak, 2002. 96 lk.

Newt Scamander
FANTASTILISED ELUKAD JA KUST NEID LEIDA
Õpik/teatmeteos Sigatüüka raamatukogu riiuleilt, teksti vahele soditud hulgaliselt rõõmsameelseid kommentaare. Räägitakse nii tuttavamatest (gnoom, paharet, peletis) kui haruldasematest (moke, verimüts) võlumaailma asukatest. Siit leiab ehk liigseltki teadatuntut, aga üsnagi humoorikalt kirja panduna. Sobiv eelkõige Harry Potteri andunud austajatele. Tõlkinud Krista Kaer. Varrak, 2002. 37 lk.

Kennilworthy Whisp
LENDLUUDPALL LÄBI AEGADE
Kas teid painab teadmatus selle ülla spordiala ajaloost, luudade arengust, suurematest õnnetustest ja õnnestumisest? Siis leidub Sigatüüka raamatukogus just sobiv teos. Mida Harry Pottergi raamatukogust laenutanud. Stiililt ja tempolt ehk põnevamgi õpik kui elukalugu. Mõlemast raamatust saadav tulu läheb maailma vaeste abistamiseks, ehk saab selle võrra Kopli tänavalapsigi rõõmustada? Mõlemat raamatut kaitsevad loitsud liigse tasuta lugemise vatsu. Varrak, 2002. 37 lk.

J. R.

Jüri Lass 25. XII 1942 – 5. II 2002

5. veebruaril lahkus meie hulgast rahvusooperi Estonia kauaaegne balletisolist Jüri Lass.

Tallinna Balletikooli lõpetamise järel asus Jüri Lass 1962. aastal tööle Estonia balletitruppi. Paljude hooaegade jooksul langes tema õlule kogu tantsurepertuaari raskuspunkt. Lass oli partnerina ideaalne – laval toetas ta alati baleriini, jättes enda isiku tagasihoidlikult tahaplaanile.

Jüri Lassi, nii tantsijat kui ka inimest, iseloomustas kaunis välimus, romantiline hingelaad ja aristokraatlik maneer – ta oli tõeline prints nii laval kui ka elus. Tema tants oli tugeva mehise algega, lennukas, jõuline ja samaaegselt lüüriline. Balletisõbrad mäletavad Lassi suurepäraseid peaosi ballettides "Luikede järv", "Romeo ja Julia", "Uinuv kaunitar", "Pähklipureja", "Tuhkatriinu", "Daphnis ja Chloë" ja "Poiss ja liblikas".

Mällu ja südamesse jääb Jüri Lass kui romantiline, suuremeelne ja tagasihoidlik inimene.

Rahvusooper Estonia
Eesti Kutseliste Tantsijate Liit
Eesti Teatriliit

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS
RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT www.kriso.ee Suurima valikuga *on-line*-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Ülikooli 15, E – R kl. 11 – 17, tel. 07 441 627, faks 07 432 003.

► APOLLO RAAMATUMAJA
Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16. Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 –17. Internetikauplus www.apollo.ee **Eesti- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus** kõigilt ostudelt. Klienditugi (0) 654 8485, e-post: apollo@astro.ee

► EURO PUBLICATIONS
Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 17. **Müügil raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, postrid jm. Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine** tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post:epeou@online.ee, www.europublications.ee

► ILO RAAMATUKAUPLUS
Rävala pst. 7 avatud E – R kl. 9 – 18, L, P suletud, tel. 631 3195, 646 6315, faks 631 3195. **Müügil haridus-, õigus- ja majanduskirjandus, teatmeteosed, õpikud, sõnaraamatud. Üliõpilastele ja kliendikaardiga soodustus 5 %. Ilukirjanduse soodustus 50%. Ilo kirjastuse raamatud 6% soodustusega.**

► www.oldbooks.ee – vanad raamatud internetis.

► AS ALLECTO
Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. **Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse (õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid) müük. Aastaringsed sooduspakkumised.**
Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post:allecto@online.ee

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS
Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. **Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad.**
Tel. 652 9613.

► LOGOSE RAAMATUTUBA
Tallinnas Toompuiestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. **Müügil kristlik kirjandus.** Tel. 661 3713, http://www.logos.ee

► MAKSI BÜROOTARBED AS
Tallinnas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 19;
L kl. 10 – 17. **Raamatud, kirja- ja kunstitarbed.** Tel. (0) 626 7123.

► TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUPOOD
Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19,
L kl. 10 – 16. **Esimesel korrusel ilukirjandus ja kantseleikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid.** Tel. (07) 441 102, faks (07) 441 465, http://www.ut.ee/Raamatupood, e-post:bookshop@ut.ee

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 15. II kl. 15 Estonia kontserdisaalis "Lõunamuusika 6". **Waseda ülikooli meeskoor** (Jaapan). Dirigent **Chifuru Matsubara**

P, 17. II kl. 17 Kadrioru lossis Suur Muusikaakadeemia 2 "Vivaldi ja tema kaasaeg". **Andres Mustonen** (viiul), **Ivo Sillamaa** (klavessiin), **Peeter Klaas** (tšello). Kl. 16 Vanemuise kontserdimajas Tšaikovski **"Uinuv kaunitar"**. **Läti rahvusooperi ballett. Viktorija Jansone** (Aurore), **Pavels Vasiltšenko** (Desiré), **Viktorija Izotova** (Lillac Fairy).

E, 18. II kl. 19 Pärnu Agape keskuses,

T, 19. II kl. 19 Tallinna raekojas Upbeat 1. **Kalev Kuljus** (oboe), **Marko Martin** (klaver), ansambel **Poing** (Norra), **Frode Haltli** (akordion), **Rolf Erik Nystrøm** (saksofon), **Håkon Thelin** (kontrabass). Kavas Milhaud, Jolivet, Ratkje, Ravel, Vihmand, Bozza, Joner, Sörensen.

K, 20. II kl. 19 Tartu raekojas **"Suur Muusikaakadeemia – 2"**. **"Vivaldi ja tema kaasaeg"**. **Andres Mustonen** (viiul) **Ivo Sillamaa** (klavessiin), **Peeter Klaas** (tšello).

N, 21. II kl. 19 Niguliste kirikus BBC esitleb: **"Arvo Pärt profiilis" Hortus Musicus**. Kavas Tüüri "Spectrum I". **Andres Uibo** (orel). Kontserdilt teeb ülekande BBC.

N, 21. II kl. 19 Viljandi kultuurimajas **Weekend Guitar Trio**. Akustilistel ja elektrikitarridel musitseerivad **Robert Jürjendal**, **Mart Soo**, **Tõnis Leemets** (akustilised ja elektrikitarrid, elektroonika). Trio eestvedajaks on Robert Jürjendal. WGT puhul on tegemist noorte heliloojate-interpreetidega ühes isikus. Kogu trio looming – tänaseks umbes 40 teost, on komponeeritud ja ette kantud mängijate endi poolt.

Eesti Kontserdi piletikeskus (Estonia pst. 4) on avatud E – R kl. 12 – 19 ja L kl. 12 – 17, tel. 614 7760, faks 6147 769; e-post:info@concert.ee ja www.concert.ee. Vanemuise kontserdimaja piletikeskus (Vanemuise 6) on lahti E – L kl. 12 – 19, tel. 07 377 537, faks 07 377 553, e-post:pilet@vkm.ee, piletipunkt Tartu kaubamajas tel. 07 315 040.

ERSO

R, 15. II kl. 19 Estonia kontserdisaalis **"Kaunis klassika"**. Kavas Mozarti Sümfoonia nr. 41 "Jupiter", Mozarti avamäng ooperile "Figaro pulm", R. Straussi sümfooniline poeem "Don Quijote". Solistid **Pärt Tarvas** (tšello), **Daniel Raiskin** (viiola, Holland). Dir. **Mika Eichenholz** (Rootsi).

EESTI MUUSIKAAKADEEMIA

R, 15. II kl. 18 dots Aleksandra Juozapenaite-Eesmaa klaveriklass EMA kammersaalis.

P, 17. II kl. 12 **"Orelitund – Andres Uibo"** EMA orelisaalis. Otseülekanne Klassikaraadios. Kl. 16 dots Mare Teearu viiuliklass Mustpeade maja Olavi saalis.

K, 20. II kl. 18 esineb **Taissia Filippova** klaveril EMA kammersaalis. Kavas Schubert, Chopin.

N, 21. II kl. 18 esinevad **Naily Saripova** ja **Maria Bachmann** klaveril EMA kammersaalis. Kavas Bach, Beethoven, Chopin jt.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

P, 17. II kl. 12 esinevad **Katrin Peitre õpilased** ja **TMKK vilistlased** Mustpeade majas.

PÄRNU KONTSERDIBÜROO

N, 21. II kl. 19 Ammende Villas **Aile Asszonyi** (sopran), **Eda Zahharova** (metsosopran), **Helin Kapten** (klaver). Kavas romantiline vokaalmuusika: Brahms, Saint-Saëns, Schumann, Puccini, Verdi. Pilet 30 ja 50 kr.

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

R, 15. II kl. 19 G. Verdi ooper **"Macbeth"**.

L, 16. II kl. 19 E. Tubina ballett **"Kratt"**.

P, 17. II kl. 12 **"Nukitsamees"**. Eelviimast korda hooajal! Kl. 19 **"Macbeth"**.***

P, 17. II kl. 19 Ü. Vinteri muhumuusikal **"Suvitajad"**. Pärnu Endla etendus.

T, 18. II kl. 19 **"Suvitajad"**.

N, 21. II kl. 19 **"Giselle"**.

ESTONIA TALVEAED

P, 17. II kl. 16 **Eesti heliloojate tšellomuusika**. Esinevad **Aare Tammesalu** (tšello), **Lea Leiten** (klaver). Kavas A. Kapp, Eller, E. Oja, Aarne, Sumera, Sisask, Tüür jt.

K, 20. II kl. 18 **"Jah, ilma naisteta on kurb maailm..."** Eredaid numbreid operettidest ja muusikalidest esitab trupp **Operetta-Scretta** koosseisus **Triin Ella, Kristina Vähi, René Soom, Jaak Jõekallas,** klaveril **Eve-Riina Rannik.**

N, 21. II kl. 18 koostöös Saksa Kultuuriinstituudiga ja Goethe Instituudiga korduskontsert **"Sinine ingel" Marlene Dietrichi** 100. sünniaastapäevaks. Laulab **Erkki Otsman**, klaveril **Tiit Lauk**.

EESTI DRAAMATEATER

R, 15. II kl. 19 **"Kuningas Lear"**. Kl. 19 **"Õhtusöök sõpradega"** väikses saalis.

L, 16. II kl. 19 Terry Johnsoni komöödiasugemetega näidend **"Elluastuja"**. Lav. Priit Pedajas. Peaosades Jan Uuspõld ja Ülle Kaljuste. **Esietendus!** Kl. 19 Egon Ranneti **"Kadunud poeg"** väikses saalis. Lav. Mati Unt. Osades Kersti Kreismann, Viire Valdma, Taavi Eelmaa.

P, 17. II kl. 12 Astrid Lindgreni kogupereseiklus **"Rasmus, Pontus ja Lontu"**. Lav. Ain Prosa. Peaosades Tiit Sukk ja Taavi Teplenkov. Kl. 12 **"Kadunud poeg"** väikses saalis. Kl. 19 Ray Cooney' komöödia **"Igaühele oma"**. Lav. Ain Prosa. Peaosades Andrus Vaarik, Maria Klenskaja, Rein Oja. Kl. 19 **"Kvartett"** väikses saalis.

E, 18. II kl. 19 **"Muhulased muhelevad"** väikses saalis. Pühendatud Juhan Smuuli 80. sünniaastapäevale. Hea tuju loovad **Tõnu Aav** ja **Henn Rebane**.

T, 19. II kl. 19 **"Elluastuja"**. Kl. 19 **"Tango"** väikses saalis.

K, 20. II kl. 19 **"Rehepapp"**. Kl. 19 **"Armastusega ei naljatleta"** väikses saalis.

N, 21. II kl. 19 **"Rehepapp"**. Kl. 19 **"Kokkade öö"** väikses saalis.

TALLINNA LINNATEATER

R, 15. II kl. 18 **"Sild"** väikses saalis. Pilet 175 kr. Reserveeritud. Kl. 19 **"Bastien ja Bastienne"** Kammersaalis.

L, 16. II kl. 12 **"Kuningas Arhispektrum"** Põrgulaval. Pilet 40 kr. Kl. 18 **"Sild"** väikses saalis. Pilet 175 kr.

E, 18. II kl. 18 **"Võlumägi"** Taevalaval. Pilet 175 kr. Kl. 18 **"Palju õnne argipäevaks"** väikses saalis. Pilet 175 kr.

T, 19. II kl. 18 **"Võlumägi"** Taevalaval. Pilet 175 kr. Kl. 18 **"Palju õnne argipäevaks"** väikses saalis. Pilet 175 kr. Reserveeritud.

K, 20. II kl. 18 **"Tšehhov & show-bisnis"** Põrgulaval. Pilet 175 kr. Kl. 18 **"Sild"** väikses saalis. Pilet 175 kr.

N, 21. II kl. 18 **"Tšehhov & show-bisnis"** Põrgulaval. Pilet 175 kr. Kl. 18 **"Sild"** väikses saalis. Pilet 175 kr.

VON KRAHLI TEATER

L, 16. II kl. 18 Tallinna Filharmoonia kontserdisarja "Diplomaatilised noodid" kontsert. **"Jala varjud ja jalavarjud"**. Esinevad Saksa džässduo **Schorn-Puntin** ja rahvusooperi Estonia balletitantsijad. Täispilet 100 kr., (üli)õpilased ja pensionärid 60 kr.

VANALINNASTUUDIO

R, 15. II kl. 19 **"Õhtusöök lollidega"** Haljalas.

L, 16. II kl. 19 **"Õhtusöök lollidega"** suures saalis. Kl. 19 **"Sügissonaat"** väikses saalis. **Esietendus!**

P, 17. II kl. 12 **"Kassid"** suures saalis. Kl. 14 **"Kassid"** suures saalis. Kl. 19 **"Härra Biedermann ja tulesüütjad"** suures saalis.

T, 19. II kl. 19 **"Õhtusöök lollidega"** suures saalis. Kl. 19 **"Sügissonaat"** väikses saalis. Kl. 19 **"Tähetolm"** Põltsamaal.

K, 20. II kl. 19 **"Rikutud reglement"** suures saalis. Kl. 19 **"Tahavaatepeegel"** Rakkes.

N, 21. II kl. 19 **"Lahuselu"** suures saalis. Kl. 19 **"Säravate mootorite maailm"** väikses saalis.

THEATRUM

R, 15. II kl. 19 **"Kõik on noored"**.

N, 21. II kl. 19 **"Kõik on noored"**.

R, 22. II kl. 19 **"Kõik on noored"**.

VENE DRAAMATEATER

R, 15. II kl. 19 F. Dostojevski **"Idioot"**. Lav. J. Jerjomin (Moskva).

L, 16. II kl. 18 L. Gershe'i komöödia **"Liblikad on vabad"**. Lav. V. Filonov (Peterburi). Kl. 17 **"Pulmamarss"** Narva kultuurikeskuses.

P, 17. II kl. 18 **"Armastus ja kuld". Esietendus!** Kl. 17 **"Pulmamarss"** Jõhvi kultuurikeskuses.

P, 17. II kl. 18 **"Armastus ja kuld". Esietendus!** Kl. 17 **"Pulmamarss"** Jõhvi kultuurikeskuses.

T, 19. II kl. 18 D. Fonvizini **"Äbarik"** Peeglisaalis.

K, 20. II kl. 18 **"Äbarik"** Peeglisaalis.

N, 21. II kl. 19 **"Pulmamarss"**.

R, 22. II kl. 19 Oleg Šiškini **"Anna Karenina 2"**. Lav. V. Jepifantsev (Moskva).

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

R, 15. II kl. 11 **"Roosa muinasjutt"** Tartus Lutsu teatrimajas. Kl. 17 **"Roosa muinasjutt"** Tartus Lutsu teatrimajas.

L, 16. II kl. 12 **"Roosa muinasjutt"** Tartus Lutsu teatrimajas. Kl.15 **"Töntsa-Täntsa"** Tartus Lutsu teatrimajas.

P, 17. II kl.12 **"Anni Manni"** ovaalsaalis. Kl. 14 **"Anni Manni"** ovaalsaalis.

T, 19. II kl.11 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas. Kl. 17 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas.

K, 20. II kl.11 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas. Kl. 17 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas.

N, 21. II kl.11 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas. Kl. 14 **"S. Ööbik ja P. Isik"** Tartus Lutsu teatrimajas.

VAT TEATER

K, 20. II kl. 14 **"Lend üle ookeani"** rahvusraamatukogu teatrisaalis.

Kl. 19 **"Jumal on DJ"** rahvusraamatukogu teatrisaalis. Alla 16. a. pole soovitav.

N, 21. II kl. 19 koostööprojekt Saksa Kultuuriinstituudi ja Goethe Instituudiga F. Richter'i *reality-show* **"Jumal on DJ"** rahvusraamatukogu teatrisaalis. Alla 16. a. pole soovitav.

TEATER VARIUS

E, 18. II kl. 19 **"Saaga"** rahvusraamatukogu teatrisaalis (Tõnismägi 2). Sigrid Undseti lugu. Autor ja lavastaja Heidi Sarapuu.

VILJANDI UGALA

L, 16. II kl. 17 Oskar Lutsu **"Kevade"** suures saalis. Lav. Toomas Lõhmuste. Piletid 60 ja 50 kr. **Esietendus!**

E, 18. II kl. 19 **"Enigma variatsioonid"** Eesti Draamateatris. Piletid 100 kuni 30 kr.

T, 19. II kl. 19 A. H. Tammsaare **"Kärbes"** väikses saalis. Lav. Tõnu Lensment. Piletid 40 kr. Kl. 19 **"Enigma variatsioonid"** Vanemuise väikeses majas. Piletid 70 kr.

K, 20. II kl. 19 Fjodor Dostojevski **"Alandatud ja solvatud"** suures saalis. Lav. Vjatšeslav Gvozdkov. Piletid 60 ja50 kr.

N, 21. II kl. 17 **"Kevade"** suures saalis. Pileti: 60 ja 50 kr.

R, 22. II kl. 19 **"Abielu Itaalia moodi"** suures saalis. Piletid 60 ja 50 kr.

ENDLA TEATER

R, 15. II kl. 19 **"Suvitajad!"** suures saalis.

L, 16. II kl. 19 Ben Traversi seltskonnakomöödia **"Linnumaja"** suures saalis. Lav. Andres Lepik.. Kl. 19 **"Rõõmu kaalud"** Küünis.

E, 18. II kl. 19 **"Suvitajad!"** rahvusooperis Estonia.

T, 19. II kl. 19 **"Suvitajad!"** rahvusooperis Estonia. Kl. 19 "Suvitajad!" rahvusooperis Estonia.

K, 20. II kl. 19 **"Salaaed"** suures saalis.

N, 21. II kl. 19 Rosa Liksomi farss **"Family affairs"** Küünis. Lav. Andres Lepik. Viimast korda!

RAKVERE TEATER

R, 15. II kl. 19 **"Kahe maailma hotell"** väikeses saalis.

E, 18. II kl. 12 **"Vanaema õunapuu otsas"** Ugala teatri suures saalis.

T, 19. II kl. 19 **"Elame veel!"** suures saalis.

K, 20. II kl. 13 **"Vanaema õunapuu otsas"** Haapsalu kultuurikeskuses. Kl. 19 **"Kahe maailma hotell"** Haapsalu kultuurikeskuses. Kl. 19 **"Kino-Mati"** väikeses saalis.

N, 21. II kl. 19 **"Sassis tunded"** Avinurme kultuurikeskuses. Kl. 17 **"Vanaema õunapuu otsas"** suures saalis.

VANEMUISE TEATER

Suures majas

R, 15. II kl. 19 G. Stilesi noortemuusikal **"Inetu"**.

L, 16. II kl. 19 W. Russelli muusikal **"Verevennad"**.

P, 17. II kl. 19 **"Verevennad"**.

T, 19. II kl. 13, kl. 14.30 **Ooperitund.**

K, 20. II kl. 19 A. Tšehhovi draama **"Kirsiaed"**.

N, 21. II kl. 19 P. Tšaikovski ooper **"Jevgeni Onegin"**.

R, 22. II kl. 19 I. Kalmani operett **"Bajadeer"**.

Väikses majas

L, 16. II kl. 12 E. B. White'i, M. Kasterpalu lastenäidend **"Charlotte koob võrku"**.

N, 21. II kl. 19 A. Christie ja E. Alleni kriminaaldraama **"Kutse mõrvale"**.

R, 22. II kl. 19 Kauksi Ülle, S. Kivisildniku **"Pühak"**

Sadamateatris (Soola 5b, Tartu)

R, 15. II kl. 19 E. Streuli kabaree-etendus **"Teatrirüütel"**.

T, 19. II kl. 19 B. Srbljanovici **"Kas mängime kodu?"**.

K, 20. II kl. 19 **"Kas mängime kodu?"**

N, 21. II kl. 19 **"Teatrirüütel"**.

Külalisetendused

R, 15. II kl.13 **"Bamby"** Lihula kultuurimajas.

R, 15. II kl.13 **"Bamby"** Lihula kultuurimajas.

T, 19. II kl.19 **"Mägede iluduskuninganna"** Jõgeva kultuurikeskuses.

Salemi kirikus (Kalevi 76, Tartu)

L, 16. II kl.19 **kontsert Viini Klassikutega**. Kavas Haydn ja Mozart. Solist Rene Sepalaan (fagott) Vanemuise Sümfooniaorkester, dirigent Mihkel Kütson.

KULTUURISAATED

ETV

E, 18. II kl. 17.45 **"Suur Hall – Juhan Smuul"**. Saate autorid teevad Juhan Smuulile tema 80. sünniaastapäeval vaidlustamata austuses kummarduse.

T, 19. II kl. 14.05 **"Meenutab Virve Aruoja"** (ETV, 1995). ETV algusaegu meenutab teenekas režissöör, kes täna tähistab oma 80. sünnipäeva.

K, 20. II kl. 17.45 **"Rondo"** (Eesti Telefilm, 1971). W. A. Mozarti "Kontsertrondo" esitab kammerorkester Neeme Järvi juhatusel, solist **Arbo Valdma**. Rež. Tiina Mägi.

R, 22. II kl. 14.30 **"Hõbetrompet"** (Eesti Telefilm, 1969). Mängib **Abi Zeider**. Rež. Artur Rinne.

P, 24. II kl. 10.50 dokumentaalfilm **"Külalised"** (Allfilm, 2002). Rež. Piret Tibbo ja Rein Kotov. Kl. 13.15 **"Tartu rahu 82. aastapäeva kontsert"**. Eesti Meestelaulu Seltsi ja Eesti Kaitseväe Orkestri korraldatud kontserdil esinevad Eesti parimad poistekoorid ja noorte meeskoorid koos Eesti Kaitseväe Orkestriga. Rež. Elmo Lööve. Kl. 14 aastapäeva **jumalateenistus Kaarli** kirikus. Teenivad EELK peapiiskop Jaan Kiivit ja EELK piiskop Einar Soone. Rež. Toivo Köster. Kl. 15.25 **"Muusikatund"**. **"Tüür Wallenbergi otsimas"**. Kl. 16.30 **riiklike aastaauhindade** kätteandmine Teaduste Akadeemia saalis.Vahendab Piret Tanilov, rež. Helen Valkna. Kl. 17.55 Eesti Vabariigi 84.aastapäeva **pidulik kontsert**. Otseülekanne Estoniast. Aastapäevakõne peab president **Arnold Rüütel**. Esinevad **Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, Rahvusooper Estonia Poistekoor, EMLS** poistekoor, **Revalia** kammermeeskoor, solist **Peep Lassmann**. Dirigent Nikolai Aleksejev. Rež. Elmo Lööve. Kl. 21.15 Vabariigi **Presidendi** ja pr. **Ingrid Rüütli** vastuvõtt Estonias. Kommenteerib Indrek Treufeldt, rež. Maire Radsin. Kl. 00.35 **"Imet püüdmas"** (Eesti Telefilm, 1996). Stsenaristid ja režissöörid Enn Säde ja Hans Roosipuu.

KANAL 2

E, 18. II kl. 20.30 **"60 minutit"**. Tiit Made.

T, 19. II kl. 11 **"60 minutit"***.

K, 20. II kl. 21.30 **"Saatuslikud naised: Audrey Hepburn"** 4/4 ("The Audrey Hepburn Story", USA, 2000). Rež. Steve Robman.

N, 21. II kl. 21.25 mängufilm **"Pokkeri Alice"** ("Poker Alice", USA, 1987) Rež. Arthur Allan Seidelman Osades Elizabeth Taylor, Tom Skerrit, Richard Mulligan.

L, 23. II kl. 13.10 loodusfilm **"Lõunavaala mõistatus"** ("Riddle of the Right Whale", BBC, 1999). Kl. 18.30 **"Tähed looduses: Bob Hoskins ja tiigrid"** 12 ("In the Wild", USA 2001). Õudusmüütidest heidutamatu Bob Hoskins otsib kohtumist Kagu-Aasia tiigritega. Kl. 19.30 **"Charlie Chaplin. "Tšempion" & "Karnevalimask"** ("The Champion", 1915 & "The Masquerader", 1914).

EESTI RAADIO VIKERRAADIO

L, 16. II kl. 10.10 **"Kultuurikaja"**. Toimetaja on Urmas Vadi. Kl. 13.05 **"Filmodroom"**. Stuudios on Olle Mirme. Kl. 14.05 KÖPi valikkava. **"Vilsandi lood"**. Aare Laine. Kl. 17.05 **"Kuula rändajat"**. Stuudios on Hendrik Relve ja Haldi Normet. Kl. 22.15 **"Raadio ööülikool"**. EHI õppejõu Ülar Ploomi loeng "Poeet ja sulg". Kl. 23.05 KÖP **"Unustamatud: Tori Amos"**. Tiia Teder.

P, 17. II kl. 10.10 – 17.45 **"Leedu päev"**. Saatejuhid Piret Kriivan, Madli Leikop ja Jaak Ojakäär. Kl. 15.05 **"6pakk"**. Saatejuht on Mart Ummelas. Kl. 23.05 KÖP. **"Kinnismõte"**. Räägib Kalevi Kull.

E, 18. II kl. 18.30 **"Keelekõrv"**. Toimetab Mari Tarand. Kl. 11.30 (k. 22.30) **"Toscana päikese all"**. F. Mayesi loo Itaaliast esitab **Katrin Saukas**. Kl. 23.05 KÖP. **"Olukorrast džunglis"**. Stuudios on Mark Soosaar.

T, 19. II kl. 18.30 **"Maailmapilt"**. **"Kes maksab vanemate patud?"** Kõneleb väliseestlane Fred Kraav. Kl. 11.30 (k. 22.30) **"Toscana päikese all"**. F. Mayesi loo Itaaliast esitab **Katrin Saukas**.

K, 20. II kl. 11.30 (k. 22.30) **"Toscana päikese all"**. F Mayesi loo Itaaliast esitab **Katrin Saukas**. Kl. 18.30 **"Teatrimagasin"**. Toimetaja on Maris Johannes. Kl. 23.05 KÖP. Mihhail Lermontovi luulet **Jüri Krjukovi** esituses. Luulearhiiv 1983.a.

N, 21. II kl. 18.30 **"Maailmapilt"**. Sarjas "Idaekspress" räägib Aksel Tamm liturgilisest tsenseerimisest. Kl. 11.30 (k. 22.30) **"Toscana päikese all"**. F. Mayesi loo Itaaliast esitab **Katrin Saukas**.

R, 22. II kl. 11.30 (k. 22.30) **"Toscana päikese all"**. F Mayesi loo Itaaliast esitab **Katrin Saukas**.

KLASSIKARAADIO

E, 18. II kl. 10 **"Talveklassika"**. Alar Pintsaar. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. G. F. Händeli pastoraalne ood "Rõõmus, mõtlik ja mõõdukas" II ja III osa. Kl. 14 **"Pärastlõuna"**. Tiina Kuningas. Album: "Fantasy in Blue". Purcell. Gershwin (Harmonia Mundi 2001). Kl. 19 **"Ooperiõhtu"**. Eugen Kapp'i **"Talvemuinasjutt"**. Kl. 20.35 **Eugen Kapi** kammermuusikat. Kl. 23 **"Fantaasia"**. Tiit Kusnets.

T, 19. II kl. 10 **"Talveklassika"**. Martti Nõu. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. Jean Sibeliuse sümfoonia nr. 2 D-duur (Göteborgi SO, N. Järvi). Kl. 14 **"Pärastlõuna"**. Liina Fjuk. Kl. 15.15 Album: Tavener, "Total Eclipse" (Harmonia Mundi 2001). Kl. 19 **"Täna kontserdisaalis"**. **"Upbeat I"**.Esinevad **Kalev Kuljus** (oboe), **Marko Martin** (klaver), ansambel **Poing** (Norra). Ülekannet Tallinna Raekojast vahendab Mirje Mändla. Kl. 21 **"Nyyd-muusika"**. Mirjam Tally. Kl. 23 **"Fantaasia"**. Immo Mihkelson.

K, 20. II kl. 9.50 **"Meenutame"**. **"25 aastat Gennadi Roždestvenski kontserdireisist Tallinnasse"**. Mati Märtin. Kl. 10 **"Talveklassika"**. Mirjam Tally. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. J. Cabanillesi "Tiento IX de contres" (Hesperion XX, J. Savall). Kl. 14 **"Pärastlõuna"**. Mirje Mändla. Album: John Williams, "Treesong". (Deutsche Grammophon 2001). Kl. 15.15 mängib **Academia of Ancient Music**. G. F. Händeli **"Veemuusika; Aaria pastoraalsest oodist"**. Dirigeerib Christopher Hogwood. Kl. 19 **"Rostrum '01"**. Teoseid kuulavad Helena Tulve, Tõnu Kõrvits, Igor Garšnek ja Tiia Teder. Kl. 20.15 Bela Bartóki viiulikontsert nr. 2. Esitavad **Anne-Sophie Mutter** ja Bostoni **Sümfooniaorkester** Seiji Ozawa juhatusel. Kl. 21 **"Olin õnnelik, sest mul oli huvitav töö"**. Nii alustas oma lahkumiskirja meie seast 1. veebruaril lahkunud hea kolleeg Aino Strutzkin. Kl. 23 **"Fantaasia"**. Mirjam Tally.

N, 21. II kl. 9 **"Eesti interpreedid"**. Kl. 10 **"Talveklassika"**. Mirje Mändla. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. Johann Sebastian Bachi viiulikontsert nr. 2 E-duur (Lara St. John, New York Bach Ensemble). Kl. 14 **"Pärastlõuna"**. Tiina Kuningas. Album: "Classic Yo-Yo" (Sony Classical 2001). Tšellist **Yo-Yo Ma** esitab populaarset klassikat. Kl. 15.15 mängib **La Petite Bande** Sigiswald Kuijkeni juhatusel. Kl. 19 **"Arhiiv"**. Helve Võsamäe. Kl. 21 **"Arbo Valdma – 60"**. Saate eesti klaverikunstnikust teeb Liina Fjuk. Kl. 23 **"Fantaasia"**. Mirje Mändla.

R, 22. II kl. 9.50 **"Meenutame"**. Mati Märtin. Kl. 10 **"Talveklassika"**. Ivar Kiiv. Kl. 12.30 **"Suurvorm"**. Johannes Brahmsi sümfoonia nr. 3 op. 90 F-duur (Berliini Filharmoonikud, C. Abbado). Kl. 14 **"Nädala teos"**. Merike Raudkivi. Kl. 15.15 **"Delta"**. Liina Fjuk. Kl. 19 **"Täna kontserdisaalis"**. **"Euroopa tippsoliste III"**. Esineb **Rahvusooper Estonia sümfooniaorkester** Paul Mägi. Ülekannet vahendab Tiina Kuningas. Kl. 21.30 **"Sõnaline"**. **"Filmipeegel"**. Saate autor on Riina Sildos. Kl. 23 **"Fantaasia"**. Tarmo Tabas.

L, 23. II kl. 9.05 **"Helikaja"**. Saate autor on Maia Lilje. Kl. 11 **"Raadio ööülikool"***. EHI õppejõud Ülar Ploom kõneleb teemal "Poeet ja sulg". Kl. 12.10 **"Lemmiklood"**. Kl. 12.30 **"Sõnaline"**. **"Filmipeegel"***. Kl. 13 **"Olin õnnelik, sest mul oli huvitav töö"***. Kl. 14 **"Promenaadikontsert"**. Kersti Inno. Kl. 14.30 **"Keelekõrv"***. Mari Tarand. Kl. 15.05 **"Helikaja"***. Kl. 16 **"Väravatorni muusika"**. Esineb **Hortus Musicus**. Kunstiline juht Andres Mustonen. Ülekannet vahendab Mirje Mändla. Kl. 18.15 **"Kultuurikaja"***. Kl. 19 esineb **Cecilie Norby Project**. Kl. 21 **"Kahekõne"**. **"Ajalugu kui protsess"***. Kl. 23 **"Litter"***.

R2

P, 17. II kl. 20 **"Kunstikanal"**. Saatejuht Lea Veelma.

KUKU

L, kl. 9 **"Memoria"**. Jüri Kuuskemaa. Kordus L kl. 22.

L, kl. 15 **"Murumängud wabariigis"**. Tiit Karuks.

P, kl. 12 **"Publikumärk"**. Reet Weidebaum.

P, kl. 13 **"Kukul külas"**. Erki Berends.

P, kl. 15 **"Ringhääling 75"**. Enn Eesmaa.

Tallinna Filharmoonia kuulutab välja

Tallinna Kammerorkestri

vabade kohtade KONKURSI:

I viiul – 1 rühmamängija koht

II viiul – 1 rühmamängija koht

TALLINNA FILHARMOONIA

Konkurss toimub **pühapäeval, 14. aprillil 2002. aastal kell 12**

Tallinna Filharmoonia proovisaalis (Toompuiestee 20, Tallinn).

Täpsem info ja konkursi tingimused: tel. 6613 757, e-post:fila@filharmoonia.ee

Registreerimise tähtaeg **2002. aasta 2. aprill.**

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

AUHIND

parimale populaarteaduslikule raamatule

Eesti TA annab välja auhinna parimale aastatel 2000 – 2001
Eestis ilmunud originaalsele eestikeelsele populaarteaduslikule raamatule.
Auhinna suurus on 10 000 krooni.
Kollektiivsete tööde puhul jaotatakse auhinnasumma autorite vahel või antakse auhind koostajale või peatoimetajale.

Auhindamisettepanekute tegemise õigus on Eesti TA akadeemikutel, Eesti teadusasutustel ja -seltsidel ning raamatukogudel ja kirjastustel.

Ettepanekuid auhinnavõistlusele oodatakse kuni **15. märtsini** aadressil Eesti Teaduste Akadeemia, 10130 Tallinn, Kohtu 6.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUM
Müürivahe 12
"Anton Bruckner – elutee ja elutöö".
Avatud K – P kl. 10 – 17.30.
Tel. 644 6407.

A. SÄREVI KORTERMUUSEUM
Tallinn, Tina 23 – 13
A. Särevi 100. sünniaastapäevale pühendatud näitus
"Andres Särev – dramatiseeringute kuningas".
Avatud E, K – R kl. 11 – 16.
Tel. 648 5838.

TAMPERE MAJA
Jaani 4, Tartu

"Soome välikempsud"
kuni 20. II.
Avatud T – R kl. 9 – 17,
L kl. 9 – 15,
www.tamperemaja.ee
Tel. 07 386 300

TALLINNA RAKENDUSKUNSTI TRIENNAALI ÜHENDUS

Tallinna Rakenduskunsti Triennaali Ühendus
Tallinn Applied Art Triennial Society

kuulutab välja 2003. aastal toimuva

rahvusvahelise Tallinna rakenduskunsti triennaali

TEEMA KONKURSI

Ootame teemat, mis

- võimaldab esitada näitusele töid rakenduskunsti kõigilt aladelt
- on mõistetav ka väljaspool eesti rakenduskunsti konteksti
- on oluline ja intrigeeriv nii kunstnikule kui vaatajale

Auhinnafond on 2000 krooni.
Võitnud teema autoril on õigus osaleda triennaali žüriis.

Teema peab olema esitatud paberil ühel leheküljel ja varustatud märgusõnaga.
Lisada juurde ümbrik autori andmetega.

Viimane teema esitamise tähtaeg on **2002. aasta 17. märts.**
Žürii teeb otsuse 15. aprilliks.

Teemad palume tuua või saata postiga Tallinna Rakenduskunsti Triennaali Ühenduse aadressil Lai 17, 10133 Tallinn.

Info tel. 641 1927, Lea Pruuli, Merike Alber.

PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53

Püsiekspositsioon.
"Anne Franki lugu" kuni 17. II;
muuseumi fuajees arheoloogianäitus "Savo muinasleiud kõnelevad" kuni 24. III.

Avatud K – P kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

SEE ON STUUDIO-GALERII
Tallinn, Merivälja tee 1, Regati maja

EUGEN STERPU ja VIIVE STERPU
"Kivi ja liblikas" kuni 23. II.
Avatud E – R kl. 11 – 18 ja L kl. 11 – 16. Tel. 6 277 513, e-post:design@seeon.ee Disain, mööbel, valgustid, kujundus ja näitused.

---

17. jaanuar - 23. veebruar 2002

Ene-Liis Semper

Hansapanga GALERII
E-R 9-17 / L 11-16
Liivalaia 10, Tallinn

HAAPSALU LINNAGALERII
Haapsalu, Posti 3

TÕNU TALVE
maalid "Ka 2"
kuni 3. III.

Avatud K – P kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

HAUS GALERII

JÜRI MILDEBERGI "&"
kuni 25. II.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 11 – 16. Tel. 641 9471,
t.haus@mail.ee, www.haus.ee

KLOOSTRI AIT
Tallinn, Vene 14

"Tapeet. Paljakäsi paljajalu".
JARÕNA ILO,
REET REIDAK, MARGOT KASK
söe, pastelli ja pliiatsiga.

Avatud iga päev kl. 11 – 24.
www.kloostriait.ee
e-post:k.ait@online.ee

TARTU KUNSTIMAJAS
Tartu, Vanemuise 26

Tartu Kõrgema Kunstikooli näitus kuni 26. II.

MONUMENTAALGALERIIS
KAIE LUIGE "Obsession" 17. II.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post:tartuart@hot.ee

Põlendrüht
Ladina kvartal, Vene tn. 12 – 7x

IGOR ZADERA ja
ERIC A. JOHNSONI
"Paberist kannatus" kuni 10. III.

Avatud K – P kl. 12 –17,
tel. 6418 047.
www.zone.ee/mezzanino

MEISTRITE HOOVI GALERII

MEISTRITE HOOVI GALERII
Tallinn, Vene tn. 6
KIRKE KANGRO maalid
"Inimese valem"
kuni 16. II.

18. – 26. II
MAIU MOOSESE
"Sõnadeta".

Avatud E – L kl. 11 – 17.

Pärnu Linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond kuulutab välja

konkursi vabaõhukontsertide sarja korraldamiseks Pärnus 2002. aasta suvel

Ootame esinejate nimede ja kontserdikavadega projekti, milles arvestatakse järgmiste tingimustega:

- kontserdid toimuvad 10 korral neljapäeviti 13. juunist kuni 22. augustini.
- kontserdid toimuvad vabas õhus, vihma korral on tagatud kontserdi toimumine ruumis või varikatuse all
- projektile on lisatud tasakaalus eelarve planeeritud tulude-kuludega
- kontsertidele on tasuta sissepääs.

Osaleda võivad nii füüsilised kui juriidilised isikud.
Kontserdid peavad toimuma kooskõlas Pärnu linna sisekorraeeskirjadega.
Projektide laekumise tähtaeg on 11. märts 2002. a.
Konkursi võitja valib Pärnu linna muusikanõukoda. Otsus tehakse teatavaks hiljemalt **1. aprill 2002. a.** Konkursi võitjaga sõlmitakse leping, mille alusel eraldatakse talle projekti toetuseks **30 000 krooni.**

Projekt koos kinnises ümbrikus osavõtja andmetega saata aadressil "VABAÕHUKONTSERT", Pärnu Linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond, Rüütli 23, 80010 Pärnu.
Pärnu Linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonnal on õigus jätta võitja välja kuulutamata või jagada toetussumma mitme projekti vahel.
Info tel. 044 76476

TARTU LINNAMUUSEUM
Tartu City Museum
Tartu, Narva mnt. 23

Püsinäitus
"Dorpat. Jurjev. Tartu".
Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911.
Filiaal KGB Kongid
Tartu, Riia t. 15b
Avatud T – L kl. 11 – 16.

KUNSTISALONG ALLEE
Tallinn, Pikk 30
Eesti kunstiklassika näitusmüük. K. Burman, A. Johani, A. Kaasik, R. Uutmaa, K. Teder, R. Nyman, E. Kutsar, E. Aiki, P. Aren, V. Haas, E. Kits, N. Mei, O. Hoffmann, A. Promet, F. Randel, A. Mülber, F. Sannamees, R. Treumann, Ed. Wiiralt, N. Kull, A. Vardi, V. Väli, A. von Maydell, V. Ohakas, J. Võerahansu, V. Loik, G. Mootse, E. Roos, L. Kits-Mägi jpt.
Avatud E – R kl. 11 – 17, L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500, 051 27677.

KULTUURIREIS

OOPERIREISID RIIGA

SuSAN REISID

10. III G. Verdi **"RIGOLETTO". Reisi hind 550 kr.** sisaldab edasi-tagasi bussisõidu, teatripileti parteris. Reisikindlustus lisatasu eest. **OÜ Susan Reisid Pärnu mnt 41 tel. 641 1606, faks 641 1943, e-post: susanreisid@hot.ee**

KUKU GALERII
Tallinn,
Vabaduse väljak 8

KUKU KLUBI

"Eesti akvarell"
kuni 31. III.
HELGA JÕERÜÜT, MALLE LEIS, VALLI LEMBER-BOGATKINA, SERGEI MININ, KAI-MAI OLBRI, TIIU PALLO-VAIK, MILVI TORIM.

Avatud E – N kl. 12 – 24,
R – L kl. 12 – 02,
tel..6441 098.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 26 II läti kunstniku **Lilita Postaza näitus "Muutuste labürindis";**
kuni 28. II **"Karl August Hermann – 150"** arhiivkogu galeriis;
kuni 28. II **fotonäitus Eesti riiklike teenetemärkide kavaleridest** fuajees;
kuni 28. II **"Eesti riiklikud teenetemärgid"** harulduste saalis;
kuni 28. II **konkurssnäitus "25 kaunimat Eesti raamatut 2001, 5 kaunimat Eesti lasteraamatut 2001"** 5. korruse kataloogisaalis;
kuni 28. I **Sveta Aleksejeva raamatuillustratsioonide näitus "Cupido & Psyche"** 5. korruse trepigaleriis;
kuni 28. II **Iisraeli fotonäitus diplomaatia ajaloost** 6. korruse trepigaleriis;
kuni 28. II **Eesti kirjastusi: "Ilmamaa"** 7. korruse humanitaarteaduste saalis.

Näitused on avatud E – R kl. 10 – 20,
L kl. 11 – 18, **e-post: expo@nlib.ee.**

KULTUURIESINDUS

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, http://finst.ee. Instituut on lahti tööpäeviti kl. 10 – 16. Soome Instituudi raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada internetti, tutvuda meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.

► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097, e-post: elle.mets@finst.ee, http://www.finst.ee Instituut on lahti K kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel kl. 10 – 16.

► TAMPERE MAJA Jaani 4, Tartu. Avatud T – R kl. 9 – 17, L. kl. 9 – 15, tel. 07 386 300, www.tamperemaja.ee.
N, 21. II kl. 17 Andres Rõugu näituse "Valitud maalid" avamine.
N, 21. II kl. 19 raamatupresentatsioon "Karje öös". Autorid Mia Leite, Priit Kruus ja Hedda Maurer.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313 111, e-post:british.council@britishcouncil.ee, http://www.britishcouncil.ee. Avatud T – R kl. 12 – 18 ja iga teine laupäev kl. 10 – 15.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Lai 29, 10133 Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, http://www.nmr.ee

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee

► UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817, e-post:uke@eki.ee, http://www.suri.ee/uke

► PRANTSUSE KULTUURIKESKUS Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644 9505, faks 631 3008, e-post: cccl@estfra.ee, ttp://www.estfra.ee

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta http://www.goethe.de/ne/tal.
L, 16. II kl. 18 Von Krahli teatris esinevad Schorn Puntin Duo ja Estonia balletitantsijad, koreograaf Anu Ruusmaa.
K, 20. ja N, 21. II kl. 19 VAT-teatri etendus "Jumal on DJ" rahvusraamatukogu teatrisaalis. Lavastaja Christian Römer (Wolfgang Borchert Theater Münster). Osades Elgitha Zeno, Heidy Purga, Margo Teder.

► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee Raamatukogu lahtiolekuajad
E – R kl. 13 – 18, tel. 07 384 026, e-post:rfztartu@kodu.ee, bürootel. 07 422 639, e-post: kitartu@kodu.ee Saksa keele kursused.
R, 15. ja L, 16. II osavõtt infomessist "Intellektika 2002".

► AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov, ailja@pd.state.gov; http://www.usemb.ee Külastamine eelneval kokkuleppel.

► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, http://www.uninet.ee/~dki

---

KUKU RAADIOS:

IGAL PÜHAPÄEVAL:

PUBLIKUMÄRK
kell 12.00
Saatejuht Reet Weidebaum

KUKUL KÜLAS
kell 13.00
Saatejuht Erki Berends

RINGHÄÄLING 75
kell 15.00
Saatejuht Enn Eesmaa

RAADIO MÕTLEVALE INIMESELE

TALLINNAS 100.7 MHZ
TALLINNAS 105.8 MHZ
TARTUS 101.2 MHZ
OTEPÄÄL 102.4 MHZ
100.5 MHZ PRIDES
100.8 MHZ VILJANDIS
100.9 MHZ HAAPSALUS
90.0 MHZ PÄRNUS

KUKU
www.kuku.ee

TELLI SIRP TELEFONITSI
6405 770

RAATUSE GALERII

Tallinn, Raekoja plats 14

AARNE VILJASAARE
fotod "Mere fiiling" kuni 24. II.

Avatud E – P kl. 11– 23.
Tel. 644 2758.

VAAL GALERII

Tallinn, Väike-Karja 12

ULLA VIRTA
(Soome) puulõiked
kuni 3. III.

Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 627 0161,
e-post:galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.ee

Tallinn,
Vabaduse väljak 8
KIMMO KAIVANTO
(Soome) kuni 17. II.
23. II – 31. III "An artist who does not speak english is not an artist".
Kuraator HANS KNOLL
Viin/Budapest).

TALLINNA KUNSTIHOONE FOND

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
REIU TÜÜRI "Suur Tõld" kuni 17. II.
26. II – 10 III PAUL RODGERSI
"Võimatus leida ühist keelt silmitsi vältimatu eraldumisega" / "The impossibility of finding a common language when faced with inevitability of separation".

LINNAGALERII

Tallinn, Harju 13
VERA HLEBNIKOVA (Moskva) ja
PAVEL MAKOVI (Harkov)
"Õnnetud paberid" kuni 24. II.
Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post:tkhf@hot.ee

EESTI KUNSTIMUUSEUM

RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)
OSKAR HOFFMANNI (1851 – 1912) loomingu näitus "Hoffmann fecit" kuni 5. V. **Loengkontserdid "Maal ja muusika": P, 17. II** kl. 13 etnoloog **Piret Õunapuu** (ERM) loeng "Kõrts kui kommunikeerumispaik. Hoffmanni maal "Kõrtsistseen"". Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta.
Info tel. 644 9139.
TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon "Ajamustrid" & disaini avafond.
Setu ehted kuni 17. II. 23. II – 14. IV Põhjamaade ehtekunsti triennaal.
P, 17. II kell 12 Tarbekunstimuuseumis *Ph. D.* **Mare Piho** (Eesti Rahva Muuseum) **loeng "Hõbeehted – setu naise maailm". 17. II** on setu ehete näitus avatud viimast päeva.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Info tel. 641 1927.
Galerii saalis Tekstiilikunstnike Liidu näitus "Ennäe inimest" kuni 10. III.
KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)
Püsiekspositsioon KRISTJAN RAUA loomingust.
15. II – 31. III JOHANN NAHA "Pärand".
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Tel. 670 0023.
ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)
Püsiekspositsioon ADAMSON-ERICU loomingust.
FELIX RANDELI (1901 – 1977 "Pühapäev" kuni 7. IV.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Info tel. 644 5838.
MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28. II.
JOHANNES MIKKELI kollektsioon (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene, hiina kunst). XIV – XIX sajandi ikoonid.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel. 601 5844.
NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste 3)
Püsiekspositsioon "Keskaja kunst". "Hõbedakamber: gildide, tsunftide, Mustpeade vennaskonna ja kiriku hõbevarad".
Avatud K – P kl. 10 – 17. Info tel. 644 9903, 644 9911. Igal L ja P kl. 16 orelimuusika pooltund. Sissepääs muuseumi piletiga.
VÄLISKUNSTI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 37)
"XVI – XX sajandi maalikunst" (madalmaade, saksa, itaalia, vene meistrid),
"XVIII – XX sajandi lääneeuroopa ja vene tarbekunst ning skulptuur".
"Unistuste arheoloogia. G. B. Piranesi ja tema aeg" augustini.
Avatud K – P kl. 10 – 17. Tel. 606 6400.
Noorte programm "Elu varemete keskel". Tel. 606 6400,606 6414.
Iga kuu viimasel R kl. 16 ekskursioon linnarahvale näitusel "Piranesi arheoloogia".
EKMi koduleheküIg aadressil http://www.ekm.ee
EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHITUSE TOETUSEKS EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFONDI CIRCULOS: HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.

DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18

Maali ja graafika
näitusmüük.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L ja P kl. 10 – 17.
Piltide raamimine.
Tel. 646 4110.

RAKVERE MUUSEUM

Rakvere, Tallinna 3

Püsinäitus "Muinasaegne Virumaa. Talurahvas ja mõis".
RAOUL KURWITZA
"Impeerium. 6 projekti"
kuni 16. II.
Avatud T – L kl. 11 – 17.

KESKLINNA GALERII
Rakvere, Lai 1

KADRI KANGILASKI ja
TOOMAS TÕNISSOO
"Maastik" kuni 1. III

Avatud T – R kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
Tel. 03 225 505.
www.rakvere.ee/museum

Tallinn, Lühike jalg 1
TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. ja faks 641 8308.

LÜHIKESE JALA GALERII

Tallinn, Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
"ANNIKA TEDER – VEEVALAJA"
kuni 25. II.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post:lgalerii@online.ee.

Tallinn, Vene 16

"Best of 2001 – tekstiilikunsti viimane sõna (repeat)".

KRISTA LEESI "Tulihobune
AUNE TAAMAL ""Vesikass"
kuni 28. II

Avatud E, K, N, R kl. 10 – 18
ja L, P kl. 10 – 17.

Vabaduse v. 6
(tel. 6448 971).
Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI SALONGIMÜÜK,
KUNSTITARVETE MÜÜK,
PILTIDE RAAMIMINE.
Tartu mnt. 1
EKA üliõpilaste tööde NÄITUSMÜÜK
kuni 28. II.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15, e-post:galeriig@hot.ee

GALERII MOLEN

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.

ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuuseumi saalis
Näituse vahetus kuni 22. II.
23. II – 24. III noor briti arhitektuur "Space Invaders".

Keldrisaali fuajees Hannoveri EXPO Eesti paviljoni makett.
Kunstimuuseumi saalis
"Tailsliding". Uus briti noor maalikunst ja skulptuur kuni 3. III.

Avatud K – R kl. 12 – 20, L ja P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane R. Tel. 625 7007. http://www.arhitektuurimuuseum.ee,
e-post:arhitektuurimuuseum@arhitektuurimuuseum.ee

GALERII AUTORIEHTED

Tallinn, Hobusepea 8

AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.
ANU PAALI ehted kuni 20. II.
21. II – 13. III
ÜLLE VOOSALU ehted.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 646 4101.

EESTI RAHVA MUUSEUM

Tartu, Kuperjanovi 9
Püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".
ULLA LEMBERGI fotonäitus
"Kallid lapsed". Meestest, lastest ja võrdõiguslikkusest Rootsis.
ENN KOORTI kalanahast seinapildid kuni 14. III; fotonäitus
"Mari loodususu kombed"
kuni 28. II. Valik ALEKSEI ALEKSEJEVI dokumentaalfilmi "Püha mägi" võtete käigus tehtud fotodest. 15. II – 14. III Hiina eksportmaal säsipaberil.
15. II – 15. III K ja R kl. 14 programm "Poistele puudest ja puidust".
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta. Piletid õpilastele 3 kr., üliõpilastele ja pensionäridele 8 kr., täiskasvanutele 10 kr.,
perepilet 15 kr.
Tel. 07 421 311,
www.erm.ee

A. H. TAMMSAARE MUUSEUM
Tallinn,
L. Koidula 12a
A. H. TAMMSAARE VIIMANE KORTER JA PÜSIEKSPOSITSIOON KIRJANIKU LOOMINGUST.

Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM

Pärnu, Esplanaadi 10

Püsiekspositsioon.
LAUR TIIDEMANNI "Lühike elu, suurd lootused" kuni 24. II;
PETRI VIRTANENI (Soome)
"Verised pildid" kuni 24. II;
EUGEN STERPU (Moldaavia)
isiknäitus kuni 24. II,
MARK SOOSAARE sõnuminäitus
"Kaks Eestit" kuni 10. II; TAMAS LASZLO KOVACSI isiknäitus
"Disharmoonia". Graafika ja objektid.
Näitused ja kohvik lahti
iga päev kl. 9 – 21.
Raamatukogu, video- ja fonoteek
T – N kl. 15 – 19,
R – L kl. 11 – 15.
Internet 24 tundi ööpäevas.
Http://www.chaplin.ee
Tel. 044 30 772.

EDUARD VILDE MUUSEUM KASTELLAANIMAJA GALERII

Kadriorg, Roheline aas 3

Põhiekspositsioon. GRUPI RUUDUVAIP näitus "Vaip ruudus" kuni 25. II.
19. II kl. 17 avatakse E. Vilde korteris "Vana pildialbum" (1920 – 1930).

Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181.

EVM ROCCA AL MARE

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12

Park ja Kolu kõrts
avatud kl. 10 – 17.

Ettetellimisel lastemuuseumi programmid.
Tel. 654 9100.

Deco GALERII

Tallinn, Kadriorg, Koidula 12a
LEMBIT SOOTSI
maalid "Värv ja vorm"
kuni 9. III.
Avatud T – R kl. 12 – 18,
L kl. 12 – 16. GSM 055 672593,
050 88205, e-post:deco@hot.ee

Kujutava kunsti müük.

EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII
Tallinn, Tartu mnt. 1
MALL NUKKE "24 ikoonilist hetke"
kuni 16. II.
18. II – 2. III
EKA tekstiiliosakonna näitus pühendusega Mari Adamsonile.
Avatud iga päev
kella 12 – 18.30.

TARTU KUNSTIMUUSEUM

Raekoja plats 18

"JOHANN KÖLER – 175",
"ALEKSANDER VARDI – 100".

PEETER MUDISTI maalid ja skulptuurid "Pilved taevas ja Mudist Kivisillas" kuni 24. II.

Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta külastuspäev.
Tel. 07 341 050, www.tartmus.ee

SEBRA GALERII

Tartu, Baeri 2

MART SALUMAA
sepisküünlajalgade
näitus "Küünlakuu"
kuni 21. II.
Alates 22. II
MARIS TUULINGU maalid.

Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15.
Raamimistööd.

PÄRNU LINNAGALERII

Pärnu, Rüütli 30

VERGO VERNIKU skulptuurid
kuni 2. III.

Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 17.

PÄRNU AGAPE KESKUS
Pärnu, Männi 2

Fotonäitus Londoni arhitektuuriväärtustest "Building Sights: London Architectural Photography" kuni 10. III.

Avatud E – R kl. 10 – 17
ja kõigi ürituste toimumise ajal.
Tel. 044 59 885.

VILJANDI KUNSTISAAL
Viljandi, Vabaduse plats 6
"Metallikunst – ehted ja sepised enne ja nüüd"
kuni 24. II. Viljandi muuseumi kogudest, EKA üliõpilaste ja metallikunstnike tööd.

Avatud L – N kl. 12.30 – 17.

Tallinna Filharmoonia koostöös Leedu Vabariigi Suursaatkonnaga Eestis esitleb:

Diplomaatilised noodid Leedu

Reedel, 15. veebruaril kell 16
Niguliste Muuseum-kontserdisaalis

Gintare Skeryte sopran
Petras Vysniauskas sopransaksofon
Bernardas Vasiliauskas orel
Jüri Leiten piccolo trompet
Aleksei Saks piccolo trompet
Andres Uibo orel
Pille Metsson orel
Ain Varts elektrikitarr

KONTSERT LEEDU KUNINGALOSSI TAASTAMISE TOETUSEKS

PILETID HINNAGA 100 KROONI (SOODUSPILETID 60 KROONI) MÜÜGIL NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAALIS, PILETIPUNKTI MÜÜGIKOHTADES, WWW.PILETIPUNKT.HOT.EE JA TUND ENNE KONTSERDI ALGUST KOHAPEAL.

---

15. – 21. veebruarini
SÕPRUS

Kl. 14.15 (pilet 40 kr.); **kl. 18.45** (pilet 50 kr.), **kl. 21** (pilet 70 kr.) **"Kuulsus"** ("Celebrity", USA). Lav. Woody Allen. Osades: Leonardo DiCaprio, Melanie Griffith, Hank Azaria, Kenneth Branagh, Judi Davis, Famke Janssen, Michael Lerner, Joe Montegna jt.
Kl. 17 (pilet 40 kr.) **"Õed"** Sergei Bodrov jr. film (Venemaa). Osades Oksana Akinšina, Katja Gorina, Roman Agejev, Tatjana Koiganova, Sergei Bodrov jr. jt. "Õed" on film sõprusest ja armastusest. Loe lähemalt: http:// sisters.film.ru
Lastele L ja P kl. 12.30 (s.o. 16. – 17. II) "Atlantis: kadunud kuningriik" ("Atlantis: The Lost Empire", Walt Disney Pictures, 2001). Pilet kõigile 30 krooni. Lastele kuni 12 eluaastani ja üliõpilastele dokumendi esitamisel pilet 30 kr. olenemata kellaajast. Pensionäridele tööpäeviti kuni kl. 15 pilet 10 kr. Neljapäeviti esimene seanss 20 kr. **Võimalus osta pilet interneti vahendusel! www.kino.ee.** Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi. Kassa avatakse üks tund enne esimese seansi algust, kuid mitte hiljem kui kell 12. Info tel. 644 1919.

Diplomaatilised noodid Saksamaa

Laupäeval, 16. veebruaril kell 18 Von Krahli Teatris

JALAVARJUD

SCHORN PUNTIN DUO Saksamaa
Rahvusooperi "Estonia" balletitantsijad
Helen Org, Oksana Titova, Daniel Kirspuu, Andrus Laur

Süžeeline etendus dzässduo irriteerivale ja fantaasiarikkale muusikale

Viimase aja nõutuma teatrikunstniku AIRI ERASE kujundus

Kontserti toetavad Saksamaa Liitvabariigi Suursaatkond, Saksa Kultuuriinstituut / Goethe Instituut ja AS Saksa Auto

PILETID HINNAGA 100 KROONI (SOODUSPILETID 60 KROONI) MÜÜGIL VON KRAHLI TEATRI KASSAS, PILETIPUNKTI MÜÜGIKOHTADES, WWW.PILETIPUNKT.HOT.EE JA TUND ENNE KONTSERDI ALGUST KOHAPEAL

AKADEEMILINE KAMMERMUUSIKA KADRIORU LOSSIS

Laupäeval, 16. veebruaril 2002 kell 17

MATI PALM 60

Klaveril
PEEP LASSMANN

Mussorgski, Stravinski, Saar, Tubin, Oja

EESTI INTERPREETIDE LIIT · EESTI KUNSTIMUUSEUM

Piletid 50.- ja 25.- müügil kohapeal
Info 606 64 03

VANEMUISE KONTSERDIMAJA · EESTI KONTSERT

R 22. veebruar kell 19 Estonia kontserdisaal
L 23. veebruar kell 19 Vanemuise kontserdimaja
Eesti Vabariigi aastapäevale pühendatud kontsert-aktus

EUROOPA TIPPSOLISTE 3

Rahvusooper Estonia Sümfooniaorkester
Dirigent **Paul Mägi**

MARIA KLIEGEL
(tšello, Saksamaa)

A. Kapp. Prelüüd tšellole ja orkestrile
Elgar. Tšellokontsert e-moll *op*. 85
Grieg. "Peer Gynt" (ainult Tallinnas)
Respighi. "Rooma pidustused"

ESTONIA RAHVUSOOPER
Hennessy COGNAC

Meie aja ühe suurema tšellovirtuoosi **Maria Kliegeli** tähelend algas 1981. aastal *Grand Prix*'ga Rostropovitši konkursil Pariisis. Rostropovitš on Kliegelit sageli nimetanud ka maailma parimaks tšellistiks.

PRIKE Hooaja toetaja · Postimees · ER Eesti Raadio

Eesti Kontsert
tel: 614 7760
e-post: info@concert.ee
www.concert.ee

Vanemuise Kontserdimaja
tel: (07) 377 537
e-post: piiet@vkm.ee

TALLINNA KIRJANIKE MAJA MUSTA LAEGA SAALIS
Harju tänav 1

KIRJANDUSLIK KOLMAPÄEV
20. veebruaril kell 18

"VENNAD LUIGED JA ILUS HELENA"

Gohar Markosjan-Käsperi ja Kalle Käsperi autoriõhtu.

Piletite tellimine ja info telefonil 627 6410, http://www.ekl.ee

Üritusi toetab Eesti Kultuurkapital

Eesti Kirjanike Liit

Tasuta ekskursioonid linnarahvale

21. II tähistavad Tallinna Giidide Ühingu liikmed iga-aastast giidide päeva traditsiooniliselt tasuta ekskursioonide korraldamisega linnarahvale.
Ekskursioonide käigus kella 12 – 16 on võimalik tutvuda Tallinna Linnamuuseumiga, endise Kastellaani majaga Kadriorus, nüüdse Ed. Vilde muuseumiga , A. H. Tammsaare muuseumiga, Meremuuseumiga Paksu Margareeta suurtükitornis, Jäälõhkujaga Suur Töll Tallinna sadamas ning väliskunsti muuseumiga Kadrioru lossis. Kella 12 – 14 toimuvad ekskursioonid Toompeale ja all-linna. Ekskursioone viivad läbi Tallinna Giidide Ühingu liikmed. Muuseumide ja vanalinna ekskursioonidest huvitatuil registreerida Tallinna Turismiinfokeskuses (Raekoja plats 10) hiljemalt 19. veebruariks (E – L kl. 10 – 16 või tel. 645 7777). Registreerimisel saab teada ka ekskursioonide toimumise kellaaja ja alguskoha. Huvilistel, kes ei soovi osaleda registreeritud ekskursioonidel, on võimalus tasuta külastada kõiki eelmainitud muuseume ning lisaks Kiek in de Köki suurtükitorni (Tallinna kindlustuste ajalugu), Raevanglat (näitus "Fotokunst Eestis"), Eesti Kunstimuuseumi (Rüütelkonna hoones Toompeal) ning kõiki Eesti Kunstimuuseumi filiaale (tarbekunstimuuseum, Niguliste kirik-muuseum, Adamson-Ericu muuseum, Kr. Raua majamuuseum ja arhitektuurimuuseum Rotermanni soolalaos).

日本語

JAAPANI KEEL

Humanitaarinstituudi keelekeskuses
Into 641 6422
www.ehi.ee

---

bookmill@hot.ee

BOOKMILL TRÜKIKODA

Raamatute ja teiste väljaannete kujundamine, trükieelne ettevalmistus, trükkimine.

Soovi korral kogu kirjastustöö.

Võru tn. 3, TARTU. Tel.: 051 36 470

EESTI KUNSTNIKE LIIT

LUGUPEETUD KUNSTITEADLASED JA KUNSTNIKUD!

EKLi juhatus ja volikogu kuulutavad välja
EKLi 3. aastanäituse
kontseptsiooni ja näituseprogrammi(de) avatud konkursi

- Eesti Kunstnike Liidu 2002. aastanäitus toimub **4. oktoobrist – 3. novembrini** Tallinna Kunstihoone 2. korruse näitusesaalis.
- Põhinäitusega paralleelselt on avatud ekspositsioonid Vaala ja Samba galeriis.
- Kuraatori(te)lt ootame isikupärast ja ajastutundlikku vaatepunkti meie kaasaegse kunsti "läbivalgustamisel".
- Tähtaeg on **22. veebruar 2002.**
- E-post: ekl@eaa.ee ja jaan@eaa.ee või tuua aadressil: Eesti Kunstnike Liit, Vabaduse väljak 6, Tallinn.
- Info tel. 055 40544, 6273 633.

LOODUS
KODUMAA UUDISED. MAAILMA MAAD JA RAHVAD

Looduse õhtud rahvusraamatukogus
Esmaspäeval, 18. veebruaril kell 18
kliimaõhtu hulludest ilmanähtustest maailmas ja Eestis räägib ilmateadlane **Ain Kallis**.
Laulab **TTÜ kammerkoor**

Sissepääs õpilastele, üliõpilastele, pensionäridele 10 kr., täiskasvanutele 25 kr., eelkoolialistele tasuta.
Info tel. 648 1740,
e-post:loodus@online.ee,
www.online.ee/~loodus

SIRP

EESTI KULTUURILEHT

ISSN 1406-6254
9 771406 625005

INFO, REKLAAM	640 5770, 056 450 109		
TOIMETAJAD	056 450 108		
FAKS	640 5771		
e-post	sirp@sirp.ee		
Sirp internetis	http://www.sirp.ee		
Peatoimetaja			
Esseistika	**Mihkel Mutt**	mihkel@sirp.ee	
Peatoimetaja asetäitja,			
Muusika	Tiina Mattisen	640 5773	tiina@sirp.ee
Kirjandus	Jürgen Rooste	640 5774	doris@sirp.ee
Kunst	Reet Varblane	640 5773	reet@sirp.ee
Teater	Margot Visnap	640 5773	margot.visnap@sirp.ee
Film	Tarmo Teder	640 5774	tarmo@sirp.ee
Keeletoimetaja	Aili Künstler	640 5775	aili@sirp.ee
Korrektor	Tiina Kivikas	640 5775	tiinak@sirp.ee
Raamatupidaja	Maret Raspel	640 5772	maret@sirp.ee
Uudised, reklaam	Marju Veikat	640 5770	marju@sirp.ee
Arvutikujundus	Piia Ruber	640 5773	piia@sirp.ee
Sekretär	Sirje Kaus	640 5770	sirje@sirp.ee

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Toomas Paul, Hanno Soans

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht
Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6.
Praakeksemplaride korral helistada tel. 669 8463
INDEKS 69786

Lugupeetud autorid!
Teatage meile e-posti aadressil maret@sirp.ee või tel. 640 5772
oma aadress, arveldusarve number pangas ja isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB EESTI KULTUURKAPITAL

EESTI KULTUURKAPITAL

Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada Eesti Posti AS tel. 625 7234, 625 7227 või Sirbi toimetusse tel. 640 5770.